

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما صلوات

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

جامع الفتاویٰ

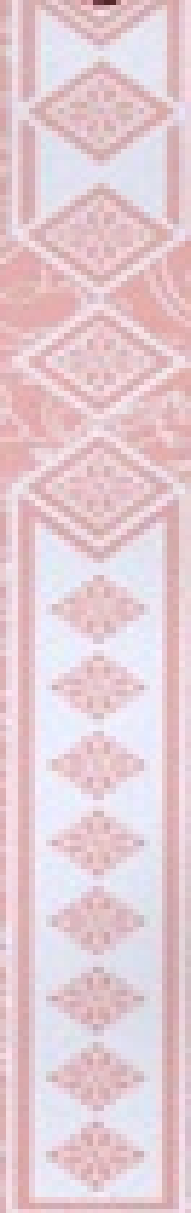
عمرہ مفروضہ

مطابق بافتاویٰ دہ آئن از مروج نظام تعلیم

باتمبیہ نظر و اصلاحات

تہ تنظیم

سید مرتضیٰ ہاشمی شاہروردی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جامع الفتاوی عمره مفردہ

نویسنده:

مرتضی موسوی شاهرودی

ناشر چاپی:

مشعر

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۰	جامع الفتاوی عمره مفرده
۱۰	مشخصات کتاب
۱۰	اشاره
۲۳	پیشگفتار
۲۶	مقدمه
۲۶	اشاره
۳۱	رجوع در احتیاط واجب به مجتهد دیگر
۳۳	«عمره کودکان»
۳۶	«کیفیت و احکام عمره مفرده»
۴۰	«عمره مفرده»
۴۲	اعمال عمره
۴۳	فصل اول: میقات
۴۳	اشاره
۴۵	«احکام مواقیت»
۴۸	«احرام قبل از میقات»
۴۸	«احرام از محاذی میقات»
۴۹	«تأخیر احرام از میقات»
۵۰	«احرام با نذر»
۵۱	فصل دوم: واجبات احرام
۵۱	اشاره
۵۲	«تیت»
۵۳	«تلبیه»

۵۷	«قطع تلبیه»
۵۷	«پوشیدن جامه احرام»
۶۰	«لباس احرام بانوان»
۶۰	«تعلق خمس به لباس احرام»
۶۱	«احکام احرام»
۶۲	«مستحبات احرام»
۶۵	«مکروهات احرام»
۶۶	فصل سوم: محرمات احرام
۶۶	«نگاه کردن در آینه»
۶۸	«پوشیدن لباس دوخته برای مرد»
۷۰	«پوشاندن تمام روی پا برای مردان»
۷۰	«پوشانیدن سر برای مرد»
۷۳	«پوشانیدن صورت برای زن»
۷۵	«استفاده از بوی خوش»
۷۷	«سرمه کشیدن»
۷۸	«زینت کردن»
۷۹	«روغن مالیدن»
۸۰	«گرفتن ناخن»
۸۱	«زائل کردن مو»
۸۳	«سایه قرار دادن (برای مردان)»
۸۶	«عقد کردن»
۸۷	«نگاه کردن به همسر از روی شهوت»
۸۸	«لمس کردن»
۸۸	«بوسیدن زن»

- ۸۹ «جماع کردن»
- ۸۹ «استمنا»
- ۹۰ «کندن دندان»
- ۹۰ «بیرون آوردن خون از بدن خود»
- ۹۱ «جدال: یعنی گفتن «لا والله» و «بلی والله»
- ۹۴ «فسوق (دروغ گفتن و دشنام دادن و فخر نمودن)»
- ۹۴ «کشتن جانوران و حشرات»
- ۹۵ «شکار کردن حیوانات صحرائی»
- ۹۷ «سلاح در برداشتن»
- ۹۷ «بعضی از محرّمات حرم الهی»
- ۹۸ «ارتکاب محرّمات احرام به جهت جاهل یا فراموشی»
- ۹۸ «مستحبات ورود به حرم»
- ۱۰۰ «مستحبات ورود به مکه معظمه»
- ۱۰۰ «آداب ورود به مسجدالحرام»
- ۱۰۴ تذکر مهم
- ۱۰۵ فصل چهارم: طواف و احکام آن
- ۱۰۵ اشاره
- ۱۰۸ «شرائط طواف»
- ۱۰۸ «اول: نیت»
- ۱۱۰ «دوم: طهارت»
- ۱۱۴ «طهارت بدن و لباس»
- ۱۱۶ «سوم: مختون بودن»
- ۱۱۷ «چهارم: ستر عورت»
- ۱۱۷ «طواف در لباس غضبی و غیر مخمس»

- ۱۱۸ «پنجم: شروع از حجرالاسود و ختم به آن»
- ۱۲۰ «ششم: قرار دادن کعبه در طرف چپ»
- ۱۲۱ «هفتم: داخل نمودن حجر اسماعیل علیه السلام در طواف»
- ۱۲۳ «هشتم: رعایت محدوده طواف»
- ۱۲۵ «نهم: طواف نکردن روی شاذروان»
- ۱۲۵ «دهم: موالات»
- ۱۲۶ «یازدهم: انجام هفت دور نه کمتر نه بیشتر»
- ۱۳۰ «قران در طواف»
- ۱۳۱ «قطع طواف»
- ۱۳۲ «قطع طواف جهت نماز»
- ۱۳۳ «شک در طواف»
- ۱۳۶ «بطالان طواف یا بعض آن
- ۱۳۶ «رها کردن طواف و از سر گرفتن آن»
- ۱۳۷ «نیابت در طواف»
- ۱۳۸ «طواف با لباس دوخته»
- ۱۳۸ «طواف حائض و مستحاضه»
- ۱۴۲ «دائم الحدث»
- ۱۴۴ «طواف مستحب»
- ۱۴۵ «مسائل متفرقه طواف»
- ۱۴۹ «مستحبات طواف»
- ۱۵۳ فصل پنجم: نماز طواف
- ۱۶۲ فصل ششم: سعی بین صفا و مروه
- ۱۶۲ اشاره
- ۱۶۷ «کم کردن سعی»

۱۶۸	«شک در سعی»
۱۶۹	احکام سعی
۱۷۲	فصل هفتم: حلق یا تقصیر
۱۷۵	فصل هشتم: طواف نساء و نماز آن
۱۷۵	اشاره
۱۷۹	«تخیر بین قصر و تمام در مکه و مدینه»
۱۸۱	«مکان ذبح کفارات عمره و حج»
۱۸۱	«معتبر نبودن شرایط قربانی در کفارات»
۱۸۲	«مصرف کفارات»
۱۸۲	مسائل متفرقه
۱۸۲	«شرکت در نماز جماعت اهل تسنن»
۱۸۵	«مالی که در حرم پیدا شده»
۱۸۶	«سجده بر فرش و مانند آن»
۱۸۷	«احکام مسجدالحرام و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله»
۱۸۹	«سایر مسائل متفرقه»
۱۸۹	«مقصود از حرج»
۱۹۰	«طواف وداع»
۱۹۲	«مستحبات دیگر مکه معظمه»
۱۹۵	احتیاطات
۲۰۵	درباره مرکز

جامع الفتاوی عمره مفردہ

مشخصات کتاب

سرشناسه : موسوی شاهرودی، مرتضی، ۱۳۴۳، - گردآورنده

عنوان و نام پدیدآور : جامع الفتاوی عمره مفردہ: مطابق با فتاوی ده تن از مراجع عظام تقلید/ تهیه و تنظیم مرتضی موسوی شاهرودی.

مشخصات نشر : تهران: مشعر ۱۳۸۶.

مشخصات ظاهری : ۱۹۵ ص. ۲۰×۱۲ س.م.

شابک : ۱۲۰۰۰ ریال ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۰-۰۳۶-۹

وضعیت فهرست نویسی : فاپا

یادداشت : چاپ قبلی کتاب حاضر تحت عنوان "جامع الفتاوی مناسک حج با روشی جدید مطابق با فتاوی ده تن از مراجع عظام تقلید" (۲۳۶ ص.) در سال ۱۳۸۴ توسط همین ناشر منتشر شده است.

عنوان دیگر : جامع الفتاوی مناسک حج با روشی جدید مطابق با فتاوی ده تن از مراجع عظام تقلید.

موضوع : حج عمره

موضوع : حج -- فتاواها

رده بندی کنگره : BP۱۸۸/۹۲/م۸ج۲ ۱۳۸۶

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۳۵۷

شماره کتابشناسی ملی : ۱۰۵۲۵۹۸

ص: ۱

اشاره

ص: ۱۴

پیشگفتار

ص: ۱۵

حج دارای ویژگی‌ها و ابعاد گوناگونی است و گستردگی مسائل آن به اندازه‌ای است که زراره به امام صادق علیه السلام اظهار می‌دارد که حدود چهل سال است مسائل مربوط به حج را از شما می‌پرسم، و آن را پاسخ می‌دهید و هنوز نیز این مسائل تمام نشده است ... امروز با گذشت قرن‌ها از آن زمان، باز هم مسائل جدیدی پدید می‌آید که پاسخ آن در مناسک‌ها موجود نیست و نیاز به اجتهاد جدید دارد، همچون توسعه جمرات و طبقاتی شدن آن، توسعه مسعی و ... از سوی دیگر تعداد زائران عمره و حج نیز پیوسته رو به افزایش است و آنها هر کدام از مرجعی تقلید می‌کنند که روحانی محترم کاروان باید پاسخگوی نیازهای شرعی آنان باشد، تا آنها بدون نگرانی و تشویش خاطر بتوانند اعمال خویش را صحیح انجام دهند.

معاونت آموزش و پژوهش بعثه مقام معظم رهبری برای پاسخگویی به این نیاز در سال‌های گذشته تلاش کرده است تا با جمع‌آوری فتاوا در یک کتاب و نیز موضوعی کردن و یا تلخیص مطالب این نیاز را مرتفع سازد که بحمد الله تا حدود زیادی در حلّ

ص: ۱۶

مشکل موفق بوده است.

پیشنهادی در سال‌های گذشته به شکل مکرر از سوی روحانیون، کارگزاران و زائران حج مطرح می‌شد که در آن خواستار جمع‌آوری نظرات و فتاوا در یک کتاب بودند به گونه‌ای که اگر هر کس به آن نظر عمل کند عند الله مأجور و عملش صحیح باشد.

مسئولیت این امر مهم را فاضل ارجمند جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای موسوی شاهرودی و همکاران محترمشان به عهده گرفتند که بحمد الله سال گذشته با کمترین مشکل چاپ و مورد استقبال واقع شد. و هم‌اینک نیز اشکالات اندک آن برطرف گردیده و «جامع الفتاوی و یژه عمره مفرده» برای استفاده عموم به‌ویژه روحانیون محترم آماده شده است.

از خداوند متعال توفیق ایشان و همکاران محترمشان را خواستاریم و امیدواریم در سال‌های آینده بتوانیم نظرات دیگر مراجع را به این مجموعه افزوده و آن را به شکل کاملتری عرضه نماییم.

از بهره‌گیرندگان این کتاب خواهشمندیم، کمبودها، انتقادات و پیشنهادهای خود را برای تکمیل آن به آدرس تهران، سازمان حج و زیارت - طبقه دوم، معاونت آموزش و پژوهش بعثه ارسال نمایند.

معاون آموزش و پژوهش

بعثه مقام معظم رهبری

ص: ۱۷

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِیْنَ

مقدمه

اشاره

مناسک و احکام حج، با احکام فرائض و واجبات دیگر تفاوت‌هایی دارد و دارای ویژگی‌های خاصی است مانند:

۱- کثرت مسائل و پیدایش مسائل جدید

۲- اینکه بر هر انسان مکلفی تنها یک مرتبه در طول عمر واجب می‌شود و این بر حساسیت و اهمیت این فریضه می‌افزاید.

از این رو معمولاً انگیزه زیادی برای فراگیری آن، در ایام نزدیک به موسم حج، در همه پدید می‌آید.

همچنین، حساس بودن مناسک حج و مسائل پیرامونی آن از یک سو و اختلاف فتاوی و تعدد مراجع معظم تقلید از سوی دیگر، بر

مشکلات کار افزوده و پاسخگویی به مسائل زائران توسط روحانیون محترم را بسیار سخت و مشکل کرده است؛ زیرا

ص: ۱۸

به دست آوردن فتاوی مراجع به دلیل اختلاف آراء آنها، کاری دشوار است و هر روحانی نمی‌تواند چندین مناسک همراه خود بردارد تا پاسخگوی نیاز زائران باشد. از این رو، عزیزان روحانی همواره آرزو داشتند که این مشکل به گونه‌ای رفع شود تا بهتر بتوانند پاسخگوی مردم باشند و آنان را از سردرگمی، که عمدتاً به خاطر نقل اختلاف فتاوی بود، برهانند. گرچه تهیه و تنظیم مناسک محشای مراجع بزرگوار تقلید، انتشار یافته از سوی بعثه مقام رهبری، گامی بزرگ در جهت آگاهی و آموزش فتاوی مراجع بزرگوار محسوب می‌گردد و لازم است در اینجا از همه آن عزیزان تقدیر و تشکر به عمل آید، لیکن با این همه، این خلأ را نتوانست پر کند و مشکل برطرف شود.

اینجانب چندین سال در چاره‌جویی این مشکل بوده و راه‌های مختلفی به ذهنم رسید که شاید بیشتر یا همه آن راه‌ها به ذهن همه عزیزان روحانی نیز رسیده باشد و آن اینکه با مطالعه دقیق مناسک حج، به این نتیجه رسیدم که باید احتیاطات را از مناسک جدا کنیم و تنها فتاوی را در اختیار قرار دهیم. با این کار شاید بتوان نیمی از راه را پیمود. این شیوه را با بعضی از بزرگواران آشنا به مسائل و اهل فن، مطرح نمودم، آن‌ها نیز معتقد بودند پیاده کردن این طرح، در عمل کاری مشکل است و پیگیری جدی لازم دارد، ولی اگر به نتیجه برسد، بسیاری از مشکلات حل می‌شود.

با استعانت از خداوند، چند نفر از فضلا را دعوت به

ص: ۱۹

همکاری نمودم، آنها نیز با داشتن مشاغل زیاد درسی، بذل محبت کرده، آماده همکاری شدند که بدین وسیله با ذکر نام آنها از همه این عزیزان تقدیر و تشکر می‌نمایم:

حجج اسلام آقایان مسیح الله آصفی، قدیر علی شمس، محمد عسکری و رضا محققیان.

کتاب حاضر که با تلاش فراوان این عزیزان به انجام رسید، دارای ویژگی‌های زیر است. امیدوارم مورد توجه و عنایت قرار گیرد:

۱- فتاوای ذکر شده با فتاوای ده نفر از مراجع بزرگوار تقلید مطابقت دارد. این مراجع عبارتند از: مرحوم آیه الله العظمی امام خمینی، مرحوم آیه الله العظمی خوئی و مرحوم آیه الله العظمی گلپایگانی (قدس الله اسرارهم) و حضرات آیات عظام بهجت، تبریزی، سیستانی، صافی گلپایگانی، فاضل لنکرانی، خامنه‌ای و مکارم شیرازی (متع الله المسلمین بطول بقائهم الشریف).

۲- در این جزوه احتیاط‌های واجب، با توجه به اینکه قابل رجوع به فتوای فالأعلم است، جمع آوری شده و فتوای مشهور بین این ده مرجع ذکر شده است؛ زیرا یا فتوا در مسأله دارند یا احتیاطی که قابل رجوع به فتوی است. بنابراین، مقلدین مراجع یاد شده می‌توانند به متن این جزوه، با ملاحظه پاورقی عمل نمایند؛ یا از جهت اینکه فتوای مرجع تقلید آنان است و یا این که مرجع تقلید آنان در مسأله فتوا ندارد و احتیاط کرده و متن موجود، فتوای

ص: ۲۰

مرجعی است که مقلد آنان می‌تواند به آن عمل نماید.

۳- عبارت متن مطابق است با فتوای اکثر مراجع نامبرده و چنانچه هر کدام از این بزرگواران فتوا به خلاف داشته باشند، در پاورقی آمده است.

۴- در مواردی اندک، احتیاط در مسأله ذکر شده و این به خاطر آن است که فتوا در مسأله نبوده و همه احتیاط کرده‌اند.

۵- اگر در مسأله‌ای دو فتوای مختلف بوده و بعضی نیز احتیاط کرده‌اند، فتوای اکثر با ارجاع احتیاط به آن در متن و تنها فتوای دیگر در پاورقی آورده شده، جز آنکه اختلاف میان اقلیت و اکثریت کم باشد، که در این صورت فتوای مطابق احتیاط در متن آورده شده است.

۶- کوشیده‌ایم مسائلی را که در بخش «مسائل متفرقه» و «استفتاءات مناسک» آمده و از سوی بعثه مقام معظم رهبری انتشار یافته، در جای مناسب خود قرار دهیم و استفتاءات جزئی را به صورت مسائل کلی، به قسمت خود منتقل کنیم.

۷- در مواردی که بعضی از مراجع عظام فرعی را متعرض شده‌اند و دیگران متعرض آن نبوده‌اند، آن فرع از دیگران نیز استفتا شده و نظر ایشان منعکس گردیده است که این خود، باعث تکمیل جزوه و تقلیل بعضی پاورقی‌ها شده است.

۸- در فهرست و ترتیب محرمات احرام تغییراتی داده شده؛ مثلاً مسائل صید را، که کمتر مورد ابتلا است، در آخر و مسائل

ص: ۲۱

مربوط به روابط زن و مرد را، به جهت برخی ملاحظات، در ابتدای محرمات نیاورده‌ایم.

۹- در مسائلی که بعضی مراجع عظام فتوا داده‌اند و بعضی احتیاط کرده‌اند، ولی فتوا به خلاف آن وجود ندارد، این نوع احتیاطات در متن کتاب به فتوای مشهور ارجاع داده شده و دیگر نامی از آن برده نشده است.

۱۰- همانگونه که می‌دانید در برخی مسائل دو فتوای مخالف یکدیگر وجود دارد و بعضی از مراجع عظام احتیاط کرده‌اند و شیوه کتاب همواره بر آن بوده که فتوای مشهور در متن و فتوای به خلاف، در حاشیه آمده و احتیاطات در متن ارجاع داده شده و دیگر نامی از آن برده نشده است، اکنون در ویرایش جدید این احتیاطات را نیز با علامت «*» و در آخر کتاب آورده‌ایم تا کسانی که می‌خواهند بدانند مرجع تقلیدشان فتوا دارد یا احتیاط، با شناخت احتیاط مرجع تقلیدشان، به فالأعلم مورد نظر خود مراجعه نمایند.

در پایان از سرورانی که با راهنمایی‌های خود، در هرچه بهتر شدن این مجموعه ما را یاری نمودند خصوصاً از جناب مستطاب عماد الاخیار آقای حاج سیداحمد موسوی که در به ثمر رسیدن این اثر سهم بسزائی داشتند کمال تشکر و قدردانی را دارم و امیدوارم بخشی از مشکلات، با مراجعه به این جزوه حل گردد.

در خاتمه ثمره همه این تلاش‌ها را به پیشگاه باعظمت قطب

ص: ۲۲

عالم امکان امام زمان (عج) تقدیم نموده، عرض می‌کنیم «یا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَ أَهْلَنَا الضُّرُّ وَ جِئْنَا بِبِضَاعِيهِ مُزْجَاهٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَ تَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ».

و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين.

و السلام عليكم و رحمه الله و بركاته

سید مرتضی موسوی شاهرودی

نیمه شعبان المعظم ۱۴۲۶ هجری قمری

رجوع در احتیاط واجب به مجتهد دیگر

ص: ۲۳

سؤال: اگر اعلم در مسأله‌ای فتوا نداده و تنها احتیاط واجب کرده است، ولی فالاعلم آن احتیاط را ندارد، آیا لازم است مقلد اعلم بدانند مرجعش احتیاط واجب کرده و باید نیت رجوع به فالاعلم کند، یا همین که در مقام انجام وظیفه شرعی بوده و عملش طبق فتوای فالاعلم است کافی است؟

به عبارت دیگر، اگر نظر اعلم مثلاً در احرام از مکه قدیم احتیاط واجب است، ولی فالاعلم چنین احتیاطی نداشته، و مقلد اعلم از مکه جدید محرم شده و بعد از اعمال حج فهمیده است که اعلم چنین احتیاطی داشته، آیا عملش صحیح است یا خیر؟ و اکنون چه وظیفه‌ای دارد؟

آیت اللہ خامنه‌ای: اگر عمل او در هنگام صدور از وی مطابق با فتوای کسی بوده که می‌توانست شرعاً از او تقلید کند، صحیح و مجزی است.

آیت اللہ تبریزی: پس از فهمیدن فتوای فالاعلم در تصحیح عمل، به فتوای وی استناد می‌کند. باید برای ادله به کتب استدلالی مراجعه شود.

آیت اللہ سیستانی: اگر مطابقت با فتوای کسی که می‌تواند از او تقلید کند داشته باشد، الآن می‌تواند به او رجوع کند.

ص: ۲۴

آیت الله صافی: در فرض سؤال، اگر بعد از خاتمه اعمال نیت کند که آنچه انجام داده‌ام بر طبق نظر فالاعلم باشد اشکال ندارد البته مشروط به این که هنگام احرام از مکه جدید قصد قربت از او متمشی شده باشد.

آیت الله فاضل: چنانچه عمل صادر شده در هنگام وقوع مطابق فتوای فالاعلم باشد کفایت می‌کند ولو اینکه شخص در حین عمل علم به این مطابقت نداشته است، لیکن لازم است بعد از عمل برای تصحیح آن استناد به آن فتوی داشته باشد.

آیت الله مکارم: بعد از اعمال حج رجوع به فالاعلم می‌کند و چون عمل گذشته او با آن هماهنگ است، اعاده لازم نیست.

«عمره کودکان»

ص: ۲۵

مسئله ۱- بر ولی واجب نیست کودکی را که همراه خود به مکه می‌برد برای حج یا عمره محرم کند، پس اگر او را محرم کرد باید وظائف و اعمال را مطابق آنچه در مناسک ذکر شده انجام دهد. و گرنه در بعضی صور، طفل در احرام باقی می‌ماند و تا تدارک نکند نمی‌تواند ازدواج نماید.

مسئله ۲- انجام عمره برای کودک ممیز مستحب و صحیح است اگر چه ولی او اذن ندهد. (۱) البته برای تصرف در اموالش اذن ولی لازم است.

مسئله ۳- مستحب است ولی کودک غیر ممیز او را محرم

۱- ۱. آیه الله سیستانی: بعید نیست که در صحت آن اذن ولی معتبر باشد.

ص: ۲۶

کند به این صورت که لباس احرام به او بپوشاند و نیت کند که این طفل را محرم می‌کنم برای حج، یا این طفل را معتمر می‌کنم به عمره و اگر می‌شود تلبیه را به او تلقین کند و الا خودش به عوض او بگوید.

مسئله ۴- قدر متیقن از ولی در این امر نسبت به کودک غیر ممیز ولی شرعی است مانند پدر یا جد و مادر نیز در اینجا ملحق به ولی شرعی است. (۱)

مسئله ۵- بعد از آنکه کودک محرم شد یا او را محرم کردند باید ولی، او را از محرمات احرام باز دارد و اگر ممیز نیست خود ولی او را از محرمات حفظ کند. (۲)

مسئله ۶- بعد از این که کودک محرم شد، اگر محرمات احرام را به جا آورد یا ولی، او را از آنها باز نداشت کفاره ندارد (۳)

۱-۱. در غیر ولی شرعی و همچنین غیر ما در نظر مراجع عظام مختلف است.

۲-۲. آیات عظام خوئی، سیستانی، بهجت: این حکم در مورد احجاج صبی غیر ممیز است.

آیه الله تبریزی: این حکم در مورد احجاج صبی است.

۳-۳. آیه الله بهجت: فداء صید مولی علیه بر ولی است که با مباشرت او عمل مولی علیه صحیح است و کفاره موجب هدی بر ولی است در آنچه عمد و خطا کفاره دارد بلکه در آنچه عمد فقط کفاره دارد و کودک عمداً مرتکب شد ثبوت کفاره بر ولی که سبب است خالی از وجه نیست.

ص: ۲۷

مگر در صید که کفاره بر ولی است. (۱)*

مسأله ۷- بر ولی کودک لازم است او را وادار کند تا تمام اعمال عمره را بجا آورد. (۲)

«کیفیت و احکام عمره مفرده»

-
- ۱- ۱. آیات عظام خوئی، سیستانی، بهجت: ثبوت کفاره در صید مختص به احجاج کودک غیر ممیز است.
 - ۲- ۲. آیه الله بهجت: و در تمام افعال آنچه در غیر نیت می تواند انجام دهد، ولی متصدی نیت می شود.

ص: ۲۸

مسأله ۸- صورت عمره مفرده آن است که محرم شود به عمره مفرده و به مکه آمده و طواف و نماز طواف را به نیت عمره مفرده انجام دهد سپس سعی بین صفا و مروه را انجام داده و تقصیر کند و یا سر تراشد و بعد از آن طواف نساء و نماز آن را بجا آورد.

مسأله ۹- اعمال عمره مفرده و کیفیت انجام آن مانند عمره تمتع است مگر در چند چیز:

۱- در عمره تمتع باید تقصیر کند یعنی از مو یا ناخن خود بگیرد و سر تراشیدن جایز نیست بلکه مجزی نیز نمی‌باشد ولی در عمره مفرده مختیر است بین سر تراشیدن و تقصیر.

۲- در عمره تمتع طواف نساء ندارد ولی در عمره مفرده دارد.

ص: ۲۹

۳- کسی که در مکه باشد و بخواهد عمره مفرده بجا آورد می‌تواند از ادنی الحل محرم شود اگرچه جایز است از یکی از مواقیت پنجگانه احرام ببندد ولی میقات عمره تمتع خصوص مواقیت پنجگانه است.

۴- عمره تمتع باید در ماههای حج (شوال- ذی القعدة و ذی الحجه) واقع شود ولی عمره مفرده را می‌توان در تمام ماه‌ها انجام داد و افضل آنها ماه رجب است.

مسأله ۱۰- محل احرام بستن عمره مفرده برای کسی که در مکه است ادنی الحل و افضل مواضع آن جعرانه و حدیبیه و تنعیم می‌باشد و برای کسی که از بیرون می‌آید یکی از مواقیت پنجگانه است با تفصیلی که در مسائل مواقیت خواهد آمد.

مسأله ۱۱- بعد از آن که شخص برای عمره مفرده محرم شد تمام چیزهایی که بر محرم حرام است بر او نیز حرام می‌شود و بعد از تقصیر یا سرتراشیدن حلال می‌شود مگر زن که آن هم بعد از طواف نساء و نماز آن حلال می‌گردد.

مسأله ۱۲- کسی که عمره مفرده بجا می‌آورد می‌تواند قبل از انجام طواف نساء به میقات رفته و برای عمره تمتع محرم شود و بعد از انجام عمره تمتع طواف نساء را انجام دهد.

مسأله ۱۳- کسی که در اثناء عمره مفرده بیمار شده و نتوانسته عمره را تمام کند و او را به وطن بازگردانیده‌اند و فعلاً بهبود یافته باید به مکه برگردد و اعمال را تمام کند و اگر نمی‌تواند برگردد باید

ص: ۳۰

برای انجام اعمال نائب بگیرد ولی خودش تقصیر کند (۱) و ترتیب بین آن و سائر اعمال مراعات شود و تا اعمال انجام نشده آنچه به وسیله احرام بر او حرام شده بر او حلال نمی‌شود.

تذکر: اتمام اعمال به وسیله خود شخص و یا نائب در بعض فرض مستلزم اعاده اعمال سابق است که تفصیل آنها می‌آید.

مسئله ۱۴- اگر زن بعد از احرام بستن برای عمره مفرده حیض شود و تا وقتی که در مکه است پاک نشود باید برای طواف و نماز آن نائب بگیرد و بقیه اعمال را خودش انجام بدهد و چنانچه بدون آن که اعمال را انجام دهد به وطنش برگشته، حکم آن مانند حکم مسئله قبل است.

مسئله ۱۵- طواف در عمره مستحبی حکم طواف واجب را دارد و باید نماز آن پشت مقام ابراهیم علیه السلام خوانده شود.

مسئله ۱۶- عمره مفرده را می‌توان در ماه‌های حج قبل از عمره تمتع انجام داد و در این مسئله فرقی بین ضروره و غیر آن نیست.

مسئله ۱۷- وجوب عمره مفرده‌ای که بعد از حج در موارد تبدل به افراد انجام می‌شود فوری است (۲) و بنا بر احتیاط باید

۱- ۱. آیه الله سیستانی: و نیز نماز طواف را باید خودش در محل خودش بجا آورد.

۲- ۲. آیه الله سیستانی: فوریت عمره مانند فوریت حج است.

ص: ۳۱

مبادرت نماید عرفاً.

مسئله ۱۸- کسی که می‌داند بعد از احرام بستن برای عمره مفرده به علت مرض یا حدوث حیض نمی‌تواند اعمال خود را انجام دهد یا تکمیل نماید می‌تواند برای عمره مفرده احرام ببندد و اگر وظیفه او نایب گرفتن شد، نایب بگیرد.

مسئله ۱۹- کسی که عمره مفرده انجام داده اگر بخواهد در همان ماه قمری مجدداً از میقات عبور کند و به مکه برود لازم نیست دوباره محرم شود.

«عمره مفرده»

مسئله ۲۰- عمره مفرده بر کسانی که شانزده فرسخ شرعی یا بیشتر از مکه دور هستند مثل ایرانیان واجب نیست مگر در موارد تبدیل حج تمتع به حج افراد که مسائش درمناسک حج آمده است.

مسئله ۲۱- بر کسی که می‌خواهد داخل مکه شود (۱) واجب است با احرام وارد شود و برای احرام باید نیت عمره یا حج داشته باشد و اگر موسم حج نیست و یا نمی‌خواهد حج انجام دهد واجب است عمره مفرده انجام دهد و از این حکم چند گروه مستثنی هستند:

۱- کسانی که به اقتضای شغلشان زیاد وارد مکه و از آن

۱- ۱. آیه الله سیستانی: بلکه در حرم.

ص: ۳۲

خارج می‌شوند.

۲- کسانی که پس از اعمال عمره مفرده از مکه خارج شده و در همان ماه (۱) به مکه برگردند. (۲)

۳- کسانی که بعد از اعمال حج تمتع از مکه خارج شوند (۳) و در همان ماهی که به عمره تمتع محرم شده‌اند مراجعت نمایند.

مسئله ۲۲- تکرار عمره مفرده مانند تکرار حج مستحب است.

مسئله ۲۳- کسی که می‌خواهد عمره مفرده انجام دهد در یک ماه قمری نمی‌تواند بیش از یک عمره برای خود یا دیگری انجام

دهد (۴) ولی انجام بیش از یک عمره در یک ماه به صورتی که هر عمره برای یک نفر باشد جایز است مثل این که یک عمره

برای خود و یکی برای دیگری یا دو عمره برای دو نفر متفاوت انجام

۱- ۱. آیه الله بهجت: در ماه خروج.

۲- ۲. امام خمینی: باید به قصد رجاء محرم شود اگر در بازگشت از میقات بگذرد.

۳- ۳. امام خمینی: و بازگشت آنان قبل از گذشتن یک ماه از احرام عمره تمتع باشد.

آیه الله خوئی: و در همان ماه قمری که عمره تمتع انجام داده‌اند مراجعت نمایند.

۴- ۴. آیه الله گلپایگانی، آیه الله بهجت: فاصله انداختن بین دو عمره مفرده لازم نیست بلکه در یک روز می‌تواند چند عمره مفرده

بجا آورد. آیه الله بهجت اضافه فرمودند: اگرچه افضل در عمره ثانیه آن است که در ماه دیگری غیر ماه عمره سابقه باشد یا فاصله

ده روز بین دو احرام باشد.

ص: ۳۳

دهد. و در این فرض اگر از طرف دیگران اجیر بر عمره مفرده شده باشد مستحق اجرت است.

تذکر: انجام بیش از یک عمره در یک ماه برای خود یا دیگری به قصد رجاء و امید مطلوبیت اشکال ندارد.

مسأله ۲۴- کسی که می‌خواهد حج تمتع به جا آورد می‌تواند قبل از عمره تمتع و یا بعد از اتمام اعمال حج تمتع عمره مفرده به جا آورد اگرچه این عمره با عمره تمتع از یک نفر بوده و در یک ماه قمری بوده باشد.

مسأله ۲۵- کسی که حج بر او واجب نیست یا حج واجب خود را قبلاً انجام داده و در ایام حج می‌خواهد وارد مکه شود مثل کارگزاران و خدمه حج لازم نیست حج تمتع انجام دهد بلکه می‌تواند با احرام عمره مفرده وارد مکه شود یا حج افرادی استجابی به جا آورد.

اعمال عمره

ص: ۳۴

۱- احرام: احرام عمره مفرده باید در محل خاصی که (میقات) نامیده می‌شود انجام شود.

فصل اول: میقات

اشاره

برای احرام عمره پنج میقات وجود دارد.

۱- مسجد شجره که آن را ذوالحلیفه می‌نامند و آن میقات کسانی است که از مدینه منوره به مکه می‌روند.

مسأله ۲۶- تأخیر احرام از این میقات تا جحفه در صورت ضرورت جایز است مانند بیماری.

مسأله ۲۷- احرام بستن از داخل مسجد شجره لازم نیست بلکه از بیرون مسجد به طوری که از محاذی آن از طرف راست یا

ص: ۳۵

چپ باشد کافی است (۱) هر چند از داخل مسجد مستحب است و در داخل مسجد فرقی بین قسمت قدیمی و قسمتهای توسعه یافته نیست.*

مسئله ۲۸- جنب و حائض می‌توانند در خارج مسجد به تفصیلی که در مسئله قبل گذشت (۲) محرم شوند و چنانچه

۱- ۱. آیه الله خامنه‌ای، آیه الله بهجت: احرام بستن از خارج مسجد کفایت نمی‌کند.

آیه الله گلپایگانی، آیه الله صافی: و همینطور احرام بستن از پشت دیوار مسجد صحیح است.

آیه الله خوئی: احرام در منطقه ذوالحلیفه صحیح است.

۲- ۲. آیه الله سیستانی، آیه الله مکارم: برای حیض و نساء احرام بستن در خارج مسجد هر چند در محاذی آن صحیح است آقای

آیه الله مکارم حکم جنب را نیز همین دانسته‌اند.

تذکر: براساس فتوای آیه الله بهجت و آیه الله خامنه‌ای و احتیاط امام و آیه الله فاضل و آیه الله سیستانی مبنی بر لزوم احرام از درون

مسجد اگر جنب نتواند در حال عبور از مسجد احرام ببندد و از انجام غسل معذور باشد و نتواند تا رفع عذر صبر نماید، باید تیمم

نموده و داخل مسجد احرام ببندد و همین طور حائض و نفسائی که پاک شده و غسل نکرده‌اند.

و اما حائض و نفسائی که هنوز پاک نشده‌اند اگر نمی‌توانند در حال عبور محرم شوند باید صبر کنند تا پاک شوند و از داخل

مسجد به تفصیلی که گذشت محرم شوند و در غیر این صورت از نزدیک مسجد محرم شوند و در محاذی مسجد جحفه نیز تجدید

احرام نمایند.

آیه الله فاضل: تجدید احرام لازم نیست

آیه الله خامنه‌ای: باید از جحفه یا محاذی آن محرم شوند

ص: ۳۶

بخواهند در داخل مسجد محرم شوند باید در حال عبور باشد (به این صورت که از دری وارد و از درب دیگر خارج شوند) و اگر توقف کنند معصیت کرده‌اند هر چند احرام آنها صحیح است.

۲- جحفه

مسأله ۲۹- کسانی که فعلاً از راه جده به مکه می‌روند می‌توانند از این میقات محرم شوند.

مسأله ۳۰- میقات در جحفه خصوص مسجد نیست و از هر جای آن می‌توان محرم شد.

۳- وادی عقیق: که اوائل آن را مسلخ و اواسط آن را غمره و اواخر آن را ذات عرق می‌گویند که محل احرام عامه است و آن میقات کسانی است که از راه عراق و نجد به مکه می‌روند.

۴- قرن المنازل: و آن میقات کسانی است که از راه طائف به مکه می‌روند.

۵- یلملم: که نام کوهی است و آن میقات کسانی است که از راه یمن به مکه می‌روند.

«احکام مواقیات»

ص: ۳۷

مسأله ۳۱- کسی که می‌خواهد از میقات احرام ببندد باید یقین یا اطمینان به رسیدن میقات پیدا نماید و یا حجت شرعی داشته باشد. (۱) و گفته راهنما یا حمله‌دار کافی نیست مگر از گفته او اطمینان حاصل شود. (۲)

مسأله ۳۲- کسانی که با هواپیما برای حج یا عمره به جدّه می‌روند و نیز شاغلین (۳) ایرانی و غیرایرانی در جدّه، نمی‌توانند از جدّه یا حدیبیه محرم شوند بلکه باید به یکی از مواقیت مثل جحفه (۴) بروند و از آنجا محرم شوند و اگر از مدینه بروند باید از

۱- ۱. آیه الله تبریزی: گفته کسانی که در آنجا زندگی می‌کنند حجت شرعی محسوب می‌شود.

امام خمینی، بهجت، خامنه‌ای، صافی، گلپایگانی: اگر علم و بینه ممکن نشد می‌تواند به ظن حاصل از گفته کسانی که اهل اطلاع به آن مکانها هستند اکتفا کند.

۲- ۲. آیه الله تبریزی، آیه الله خوئی: یا این که آنها ثقه باشند و مستندشان اخبار عرف محل باشد.

۳- ۳. آیه الله خوئی: اگر حدود سه سال در جدّه می‌ماند که صدق مقر و منزل بر آن بکند می‌تواند از جدّه محرم شود.

۴- ۴. آیه الله بهجت: یا محاذات آن

آیه الله سیستانی: از جدّه با نذر محرم شود زیرا جنوب شرقی آن محاذی با جحفه است. ولی در صحت احرام به نذر برای کسی که می‌داند مجبور به تظلیل می‌شود اشکال است.

ص: ۳۸

مسجد شجره محرم شوند و در این حکم فرقی بین عمره تمتع یا مفرده نیست. (۱)

مسأله ۳۳- کسی که وظیفه‌اش احرام در میقات‌های معروفه است اگر در جای دیگری مانند جدّه محرم شود احرام او صحیح نیست و محرّمات احرام بر او حرام نمی‌شود و در این حکم فرقی بین عالم و جاهل و ناسی نیست.

مسأله ۳۴- احرام در مواقیت یا ادنی الحل لازم نیست در مساجد این اماکن واقع شود بجز مسجد شجره به تفصیلی که گذشت.

مسأله ۳۵- کسی که در یکی از میقات‌ها محرم شد می‌تواند برخلاف جهت مکه از میقات فاصله بگیرد و سپس با همان احرام از میقات یا محاذی آن عبور کند مثل این که از مسجد شجره به مدینه برگردد و پس از یک یا چند روز از همان راه یا راه دیگر به مکه برگردد.

مسأله ۳۶- کسی که در یکی از ماه‌های قمری عمره مفرده انجام داده در ماه دیگر نمی‌تواند بدون احرام از میقات عبور کند.

۱- ۱. آیات عظام: صافی، گلپایگانی، فاضل، بهجت: در عمره مفرده احرام از ادنی الحل کفایت می‌کند اگر چه عبور از میقات بدون احرام گناه است.

آیه الله مکارم: در عمره مفرده باید در حدیبیه یا یکی از مواقیت پنج گانه محرم شود و احرام در مواقیت پنج گانه افضل است.

ص: ۳۹

مسئله ۳۷- کسی که قبل از رسیدن به میقات دیوانه شد واجب نیست او را محرم کنند و ورود او بدون احرام به مکه مانعی ندارد.

«احرام قبل از میقات»

مسئله ۳۸- احرام بستن پیش از رسیدن به میقات جایز نیست و اگر احرام بست احرام او صحیح نمی‌باشد مگر با نذر که مسائل آن خواهد آمد.

«احرام از محاذی میقات»

مسئله ۳۹- هرگاه از راهی برود که از هیچ یک از میقاتها عبور نکند باید از محاذ میقات احرام ببندد هر چند در مسیر خود به محاذی میقات دیگری نیز برخورد کند. بلکه اگر میقات دیگری در پیش داشته باشد نیز تأخیر احرام تا آن میقات جایز نیست. (۱)

۱- ۱. آیه‌الله سیستانی: در هر دو فرض مخیر است از هر کدام محرم شود گرچه احتیاط مستحب احرام از محاذی اولی است.
 آیه‌الله فاضل: در فرض اخیر تأخیر احرام تا میقاتی که در پیش دارد جایز است اگرچه احتیاط مستحب احرام از محاذی اول است.
 آیه‌الله بهجت: اقرب جواز عدول اهل مدینه است از مرور به ذوالحلیفه برای احرام از جحفه اختیاراً.

ص: ۴۰

مسأله ۴۰- مراد از محاذات آن است که کسی که به طرف مکه می‌رود، به جایی برسد که میقات به طرف راست یا چپ او واقع شود به خط راست به طوری که اگر از آنجا بگذرد میقات متمایل پشت او شود.

مسأله ۴۱- رسیدن به محاذات مانند رسیدن به میقات باید برای مکلف به یکی از راه‌هایی که در مسأله ۱۵۲ گذشت (۱) اثبات گردد.

مسأله ۴۲- اگر ثابت نشود که رابع محاذی جحفه است احرام از آن جایز نیست. (۲)

«تأخیر احرام از میقات»

مسأله ۴۳- کسانی که برای عمره مفرده به مکه مشرف می‌شوند باید به یکی از مواقیت معروفه بروند و نمی‌توانند بدون احرام از میقات عبور کنند و در صورت عبور (۳) واجب است به

۱- ۱ آیات عظام: امام خمینی، خامنه‌ای، صافی، گلپایگانی، بهجت: در اثبات محاذات قول کسانی که اهل خبره هستند و از روی قواعد علمیه محاذات را تعیین می‌کنند اگر موجب گمان باشد ظاهراً کافی است.

۲- ۲ آیات عظام: تبریزی، خوئی، سیستانی: نظر به این که رابع قبل از جحفه است احرام با نذر از آنجا صحیح است.

۳- ۳ آیات عظام: فاضل، بهجت، صافی، گلپایگانی: احرام از ادنی الحل کفایت می‌کند.

ص: ۴۱

میقات برگردند و از آنجا محرم شوند و اگر نمی‌توانند در خارج از حرم محرم شوند.

«احرام با نذر»

مسأله ۴۴- اگر نذر کند که از محلی پیش از میقات احرام ببندد جایز است و باید از همان جا محرم شود مثلاً اگر نذر کرد از شهر خود یا در مدینه منوره محرم شود باید به نذر خود عمل کند و بهتر آن است که به میقات یا محاذات میقات که رسید احرام را تجدید کند و در این حکم فرقی بین حج یا عمره واجب و یا مستحب نیست. خواه از طرف خود باشد یا به نیابت از دیگری.

مسأله ۴۵- نذر برای احرام مثل سایر نذرها باید با صیغه شرعیه انجام شود مثلاً در احرام عمره مفرده بگوید: *لله على أن احرم لعمرة المفردة من المدينة الطيبة* و یا ترجمه آن را به زبان دیگر بگوید مانند این که به فارسی بگوید: برای خدا بر من است که از مدینه طیبه محرم شوم برای عمره.

مسأله ۴۶- نذر زن برای احرام باید به اذن شوهر باشد مگر این که با حق او منافات نداشته باشد. (۱)

بنابراین اگر بدون اذن شوهر

۱- ۱ آیات عظام: امام خمینی، فاضل، گلپایگانی، صافی: اذن شوهر مطلقاً معتبر است.

آیات عظام: خویی، سیستانی، تبریزی: یا این که صحت حج بر آن متوقف باشد.

ص: ۴۲

نذر کرد و قبل از میقات محرم شد و با این حال از میقات گذشت احرامش باطل است. و حکم کسی را دارد که بدون احرام از میقات عبور کرده است.*

فصل دوم: واجبات احرام

اشاره

ص: ۴۳

مسأله ۴۷- واجبات در وقت احرام سه چیز است:

۱- نیت ۲- تلبیه ۳- پوشیدن جامه احرام

«نیت»

در نیت چهار امر معتبر است:

اول: قصد قربت.

دوم: همزمان بودن نیت با شروع در احرام.

سوم: تعیین عملی که برای آن محرم می‌شود که حج است یا عمره و نوع آنها و قصد نیابت اگر احرامش نیابی است.

چهارم: باید قصد انجام چیزی که احرام را باطل می‌کند نداشته باشد. (۱)

۱- ۱. آیات عظام گلپایگانی، بهجت، مکارم، صافی: بلکه قصد ترک جمیع محرمات احرام لازم است.

ص: ۴۴

مسئله ۴۸- لازم نیست نیت احرام را بر زبان جاری کند یا در ذهن خود بگذراند.

مسئله ۴۹- عمره و حج و تمام اجزای آنها از عبادات است و باید با نیت خالص برای خداوند تعالی بجا آورد.

مسئله ۵۰- اگر بعضی از ارکان عمره یا حج را به نیت خالص نیاورد و به ریا و غیر آن باطل کند و نتواند آن را جبران کند، پس در عمره حکم بطلان عمره را دارد و در حج حکم بطلان حج را، ولی اگر محل جبران باقی است و جبران کرد، عملش صحیح می‌شود، گرچه معصیت کار است.

مسئله ۵۱- کسی که وظیفه‌اش عمره تمتع بوده و ندانسته به نیت عمره مفرده محرم شده چنانچه قصد انجام وظیفه فعلی را داشته و اشتباهاً آن را بر عمره مفرده تطبیق کرده احرامش برای عمره تمتع واقع می‌شود و الا احرام عمره مفرده محسوب می‌شود.

مسئله ۵۲- پس از این که شخص به طور صحیح برای حج یا عمره محرم شد نمی‌تواند احرام خود را به هم بزند و اگر لباس احرام را هم از تن درآورد و قصد بیرون آمدن از احرام را نیز بکند باز در احرام خود باقی است و محرمات احرام بر او حلال نمی‌شود و اگر کاری که موجب کفاره است انجام دهد باید کفاره بدهد.

مسئله ۵۳- قصد ابطال عمره یا حج یا بعض اجزاء آن مبطل نمی‌باشد.

«تلبیه»

ص: ۴۵

مسأله ۵۴- دوم تلبیه: یعنی لبیک گفتن به این صورت که بگوید:

«لَبَّيْكَ، اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ» با گفتن این جملات شخص محرم می‌شود و مستحب است پس از آن بگوید:

«أَنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ» بلکه موافق احتیاط است و نیز مستحب است بعد از آن بگوید:

«لَبَّيْكَ ذَا الْمَعَارِجِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ دَاعِيًا إِلَى دَارِ السَّلَامِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ غَفَّارَ الذُّنُوبِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ أَهْلَ التَّلْبِيَةِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ تُبْدِي وَالمَعَادُ إِلَيْكَ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ تَسْتَغْنِي وَبُفْتَقَرُ إِلَيْكَ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ مَرْهُوبًا وَمَرْغُوبًا إِلَيْكَ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ إِلَهَ الْحَقِّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ ذَا النِّعْمَاءِ وَالْفَضْلِ الْحَسَنِ الْجَمِيلِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ كَشَّافَ الْكُربِ الْعِظَامِ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ عَيْدُكَ وَابْنُ عِبْدَيْكَ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ يَا كَرِيمُ لَبَّيْكَ».

مسأله ۵۵- واجب در لبیک بیش از یک مرتبه نیست ولی مستحب است تکرار آن و زیاد گفتن آن هر چه می‌تواند و برای هفتاد مرتبه گفتن ثواب زیادی ذکر شده است و لازم نیست آنچه را در حال احرام بستن گفته شد تکرار کند بلکه کافی است بگوید «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ» یا تکرار کند «لبیک» را فقط.

مسأله ۵۶- واجب است صحیح گفتن قدر واجب از لبیک را

ص: ۴۶

که گذشت، همان طور که صحیح گفتن تکبیره الاحرام در نماز واجب است.

مسأله ۵۷- اگر تلبیه را به قدر واجب که ذکر شد، نداند باید آن را یاد بگیرد و یا کسی او را در وقت گفتن تلقین کند، یعنی کلمه کلمه آن شخص بگوید و شخصی که می‌خواهد احرام ببندد دنبال او به طور صحیح بگوید.

مسأله ۵۸- کسی که لال است باید با انگشت به تلبیه اشاره کند و زبانش را هم حرکت دهد (۱) و بهتر است نائب هم بگیرد.

مسأله ۵۹- کسی که به هر دلیلی نمی‌تواند تلبیه را صحیح بگوید اگرچه با تلقین باید به هر نحوی که می‌تواند بگوید و کفایت می‌کند اگر عرفاً تلبیه بر آن صدق کند، و الا بنابر احتیاط علاوه بر آنچه می‌تواند، ترجمه تلبیه را بگوید و اگر اصلاً نمی‌تواند بگوید اکتفا به ترجمه، خالی از وجه نیست.

۱- ۱. آیه الله سیستانی: اگر در اثر عارضه‌ای لال شده و الفاظ تلبیه را می‌داند. به مقداری که می‌تواند تلفظ کند و اگر نتواند زبان و لب را به آن حرکت دهد و همراه با آن در قلب اظهار نماید و با انگشت به آن اشاره کند و اگر لال و کر مادرزاد است و مانند آن، پس زبان و لب را مانند کسانی که تلفظ می‌کنند حرکت دهد و با انگشت اشاره کند.

آیه الله صافی، آیه الله گلپایگانی: اگرچه به گفتن ترجمه آن باشد و نائب هم بگیرد رجاء که از طرف او به طور صحیح بگوید.

ص: ۴۷

مسأله ۶۰- اگر نتواند یاد بگیرد یا وقت یاد گرفتن نداشته باشد و با تلقین هم نتواند بگوید حکم مسأله قبل را دارد.

مسأله ۶۱- تأخیر تلبیه واجب از میقات جایز نیست و اگر تأخیر انداخت محرم نشده که حکم آن در مسأله ۴۷ و ۴۸ گذشت.

مسأله ۶۲- اگر کسی لبیک واجب را نگفت، چه به واسطه عذری و چه بدون عذر، چیزهایی که بر محرم حرام است بر او حرام نمی‌شود و اگر آنچه در احرام موجب کفاره می‌شود به جا آورد کفاره ندارد و همچنین اگر لبیک را به ریا باطل کند.

مسأله ۶۳- اگر بعد از گفتن لبیک واجب در میقات، شک کند که نیت عمره تمتع کرده یا نیت حج تمتع، بنا بگذارد که نیت عمره تمتع کرده و عمره او صحیح است و همچنین اگر بعد از لبیک گفتن در روز هشتم که باید برای حج تمتع بگوید شک کرد که لبیک را برای حج گفت یا برای عمره، بنا بگذارد که برای حج تمتع گفته و حج او صحیح است. (۱)

مسأله ۶۴- ترجمه تلبیه واجب این است که بگوید: «اجابت می‌کنم دعوت تو را خدایا. خدایا! اجابت می‌کنم دعوت تو را، اجابت می‌کنم دعوت تو را، شریکی نیست مر تو را، اجابت

۱- ۱. آیه الله تبریزی، آیه الله خوئی: در هر دو صورت اگر داخل در عمل مترتب مثل طواف عمره تمتع یا وقوف به عرفات شده، حکم به صحت می‌شود و در غیر این صورت باید اعاده نماید.

ص: ۴۸

می‌کنم دعوت تو را» و اگر کلمه «دعوت» را هم نگوید کفایت می‌کند در مواردی که باید ترجمه را بگوید.

«قطع تلبیه»

مسأله ۶۵- کسی که برای عمره تمتع یا عمره مفرده محرم شده باید وقتی که خانه‌های مکه پیدا می‌شود لبیک را ترک کند و دیگر لبیک نگوید و مراد از خانه‌های مکه خانه‌هایی است که در زمانی که عمره به جا می‌آورد جزو مکه باشد هرچند مکه بزرگ شود (۱) و کسی که احرام حج بسته لبیک را تا ظهر روز عرفه بیشتر نگوید.

مسأله ۶۶- کسی که برای عمره مفرده محرم شده اگر از خارج مکه به سوی آن می‌آید هنگام داخل شدن به حرم لبیک را قطع نماید و اگر از مکه برای احرام به خارج حرم رفته است هنگام مشاهده کعبه لبیک را قطع کند.

«پوشیدن جامه احرام»

مسأله ۶۷- سؤم پوشیدن دو جامه احرام برای مردان که یکی «لنگ» است و دیگری «رداء» که باید آن را بر دوش بیندازد

۱- ۱. آیات عظام: بهجت، تبریزی، خوئی، سیستانی: بلکه مراد خانه‌های مکه قدیم است.

ص: ۴۹

و لازم است که این دو جامه را قبل از نیت احرام و لبیک گفتن بپوشد و اگر بعد از لبیک پوشید احتیاط مستحب آن است که لبیک را دوباره بگوید.

مسأله ۶۸- لنگ باید به اندازه‌ای باشد که از ناف تا زانو را بپوشاند و رداء نیز باید به قدری باشد که شانه‌ها را بپوشاند به گونه‌ای که رداء صدق نماید.

مسأله ۶۹- در پوشیدن دو جامه احرام ترتیب معتبر نیست همانطور که کیفیت خاصی نیز معتبر نمی‌باشد بلی باید یکی را بهر کیفیتی که می‌خواهد لنگ قرار دهد و دیگری را به هر کیفیتی که می‌خواهد رداء قرار دهد.

مسأله ۷۰- لباس احرام باید دو جامه جدا باشد و در حال اختیار نمی‌توان به یک جامه بلند که مقداری از آن لنگ و مقداری رداء قرار داده شده اکتفا نمود.

مسأله ۷۱- پوشیدن جامه احرام، عملی عبادی است و در آن نیت و قصد قربت لازم است و احتیاط مستحب آن است که در کندن جامه دوخته هم نیت و قصد قربت داشته باشد.

مسأله ۷۲- شرایط لباس نمازگزار در دو جامه احرام معتبر است بنابراین جامه حریر و جامه نجس به نجاستی که در نماز از آن عفو نشده کفایت نمی‌کند.

مسأله ۷۳- جامه‌ای را که لنگ قرار می‌دهد نباید به قدری نازک باشد که بدن نما باشد ولی در رداء این شرط معتبر نیست.

ص: ۵۰

گرچه موافق احتیاط است.

مسئله ۷۴- در حال احرام هرگاه این دو جامه نجس شود باید آن را تطهیر یا تبدیل کند (۱) ولی اگر تطهیر و تبدیل ننماید ضرر به احرامش نمی‌زند و کفاره هم ندارد. اما تطهیر بدن لازم نیست مگر برای نماز و طواف.

مسئله ۷۵- لباس احرام می‌تواند از غیر منسوج مانند پوست یا نمد باشد اگر عرفاً به آن جامه گفته شود.

مسئله ۷۶- لازم نیست جامه احرام را همیشه در بر داشته باشد بلکه می‌تواند آن را عوض کند و برای شستن، استحمام و مانند آن بیرون آورد ولی اگر جامه را عوض کرد افضل آن است که برای طواف همان جامه‌ای را که در آن محرم شده بپوشد.

مسئله ۷۷- شخص محرم می‌تواند برای حفظ از سرما و یا غرض دیگر بیش از دو جامه احرام بپوشد (۲) مثل دو یا سه رداء و دو یا سه لنگ.

مسئله ۷۸- محرم می‌تواند برای آشکار نشدن عورت یا اغراض دیگر قطعه‌ای پارچه زیر لنگ بسته آن را از میان دو پا عبور دهد.

مسئله ۷۹- وصل نمودن قسمتی از لباس احرام به قسمت

۱- ۱. آیه الله صافی، آیه الله گلپایگانی: بنا بر احتیاط مستحب.

۲- ۲. آیه الله فاضل: ولی همه آنها باید شرایط لباس احرام را داشته باشد.

ص: ۵۱

دیگر با سنجاق و گیره و مانند آن جایز است (۱)* و نیز گره زدن لباس احرام اشکال ندارد ولیکن نباید آنچه را لنگ را قرار داده به گردن گره بزند ولی اگر از روی جهل یا فراموشی گره زد باید بنا بر احتیاط فوراً آن را باز نماید ولی اگر باز نکرد یا از ابتداء عمداً گره زد به احرامش ضرر نمی‌زند و چیزی بر او نیست.

«لباس احرام بانوان»

مسأله ۸۰- دو جامه ذکر شده که باید محرم بیوشد مخصوص به مرد است ولی زن می‌تواند در لباس‌های عادی خود به هر نحو که هست محرم شود چه دوخته باشد و چه نباشد بلی شرایط ذکر شده در دو جامه احرام در آن معتبر است حتی از حریر خالص نیز نباشد.

«تعلق خمس به لباس احرام»

مسأله ۸۱- پوشیدن لباس احرام غضبی جایز نیست و همین

۱- ۱. آیه الله صافی، آیه الله گلپایگانی: سنجاق زدن و گره زدن حوله احرام و سنگ گذاشتن بین دو طرف حوله به نحوی که حوله به صورت یقه پیراهن درآید جایز نیست و نیز نباید پارچه احرام را چاک داده و مانند پیراهن بیوشد، بلی قرار دادن سنگ کوچک، در جامه احرام برای آن که آن را سنگین کرده و رداء را حفظ نماید مانعی ندارد.
آیه الله خامنه‌ای: مادامی که از صدق رداء و لنگ خارج نشود.

ص: ۵۲

طور است لباسی که متعلق خمس باشد یا با عین پولی که متعلق خمس است آن را بخرد.

مسئله ۸۲- اگر شک داشته باشد که لباس احرام او متعلق خمس شده یا نه، یا شک دارد پولی که با آن لباس احرام را خریده متعلق خمس بوده یا نه، تخمیس آن واجب نیست و پوشیدن آن برای احرام جایز و طواف و نماز در آن صحیح است.

«احکام احرام»

مسئله ۸۳- برای احرام بستن طهارت از حدث اصغر و اکبر لازم نیست.

مسئله ۸۴- اگر بعد از آن که محرم شده است پیراهن بپوشد لازم است که پیراهن را شکاف دهد و از طرف پائین بیرون آورد ولی اگر در پیراهن محرم شود لازم نیست شکاف دهد و از پایین بیرون آورد و همین قدر لازم است آن را بکند و لباس احرام بپوشد و در هر دو صورت احرامش صحیح است.

مسئله ۸۵- اگر در هنگام احرام بستن لباس احرام را عمداً یا از روی عذر نپوشد یا لباس دوخته را از تن بیرون نیاورد احرامش صحیح است هر چند در صورت عمد معصیت کرده است و همین طور است احرام در جامه‌ای که شرائط لازم را ندارد.

مسئله ۸۶- اگر بواسطه عذری، مثل مرض، نتواند لباس دوخته خود را بکند و لباس احرام بپوشد، باید در میقات یا

ص: ۵۳

محاذات آن نیت عمره و یا حج کند و لبیک بگوید و کافی است، و هر وقت عذرش برطرف شد جامه دوخته را بکند و اگر لباس احرام نپوشیده، بپوشد. و لازم نیست به میقات برگردد، ولی برای پوشیدن لباس دوخته یک گوسفند قربانی کند.

«مستحبات احرام»

مسأله ۸۷- مستحبات احرام چند چیز است: (۱)

- ۱- بدن خود را پاکیزه نموده و ناخن و شارب خود را بگیرد، و موی زیر بغل و عانه را با نوره ازاله نماید.
- ۲- کسی که قصد حج دارد از اول ماه ذی‌القعدة و شخصی که قاصد عمره مفرده است پیش از یک ماه موی سر و ریش را رها کند.
- ۳- پیش از احرام در میقات غسل احرام بنماید و این غسل از زن حیض و نفساء نیز صحیح است (۲) و تقدیم این غسل به خصوص در صورتی که خوف آن باشد که در میقات آب یافت

- ۱- ۱. آیه الله سیستانی، آیه الله مکارم: پاره‌ای از مستحبات و مکروهاتی که اینجا ذکر شده مبتنی بر قاعده تسامح است پس باید رعایت آن به قصد رجاء باشد نه ورود.
- ۲- ۲. آیه الله بهجت: این غسل با خوابیدن باطل نمی‌شود ولی اعاده آن شبیه به مستحب در مستحب است.

ص: ۵۴

نشود جایز است و در صورت تقدیم، اگر در میقات آب یافت شد مستحب است غسل را اعاده نماید و بعد از این غسل، اگر مکلف لباسی را پوشید یا چیزی را خورد که بر محرم حرام است باز هم اعاده مستحب است و اگر مکلف در روز غسل نمود از غسل تا آخر شب آینده کفایت می‌کند و همچنین اگر غسل در شب نمود تا آخر روز آینده کافی است ولی اگر بعد از غسل و پیش از احرام به حدث اصغر محدث شد غسل را اعاده نماید.

۴- آن که دو جامه احرام از پنبه باشد.

۵- لباس احرام سفید باشد.

۶- احرام را به ترتیب ذیل ببندد:

در صورت تمکن بعد از فریضه ظهر و در صورت عدم تمکن بعد از فریضه دیگر. (۱) و در صورت عدم تمکن از آن، بعد از شش یا دو رکعت نماز نافله، در رکعت اول بعد از حمد سوره توحید و در رکعت دوم سوره جحد را بخواند و شش رکعت افضل است و بعد از نماز حمد و ثنای الهی را به جا آورد و بر پیغمبر و آل او صلوات بفرستد، آنگاه بگوید:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تَجْعَلَنِي مِمَّنِ اسْتَجَابَ لَكَ، وَ آمَنَ بِوَعْدِكَ، وَ اتَّبَعَ أَمْرَكَ، فَأَنِّي عَبْدُكَ، وَ فِي قَبْضَتِكَ، لَا أَوْقَى إِلَّا مَا

۱- ۱. آیه الله بهجت، آیه الله فاضل: در صورت عدم تمکن از فریضه اداء بعد از فریضه قضا محرم شود.

ص: ۵۵

وَقَيْتَ، وَلَا آخِذٌ إِلَّا مَا أُعْطِيتَ، وَقَدْ ذَكَرْتَ الْحَجَّ، فَأَسْأَلُكَ أَنْ تَعَزِّمَ لِي عَلَيْهِ عَلَى كِتَابِكَ، وَسُنَّةِ نَبِيِّكَ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَتُقَوِّينِي عَلَى مَا ضَمُّعْتُ، وَتُسَلِّمَ لِي مَنَاسِكِي فِي يُسْرِ مِنْكَ وَعَافِيهِ، وَاجْعَلْنِي مِنْ وَفْدِكَ الَّذِي رَضِيَتْ وَارْتَضَيْتَ وَسَمَّيْتَ وَكَتَبْتَ. اللَّهُمَّ إِنِّي خَرَجْتُ مِنْ شِقَّةٍ بَعِيدَةٍ، وَأَنْفَقْتُ مَالِي ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ. اللَّهُمَّ فَتَمِّمْ لِي حَجَّتِي وَعُمْرَتِي. اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ التَّمَتُّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ عَلَى كِتَابِكَ، وَسُنَّةِ نَبِيِّكَ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَآلِهِ، فَإِنْ عَرَضَ لِي عَارِضٌ يَحْسِبُنِي، فَخَلِّنِي حَيْثُ حَبَسْتَنِي بِقَدْرِكَ الَّذِي قَدَّرْتَ عَلَيَّ. اللَّهُمَّ إِنْ لَمْ تَكُنْ حَاجَّةً فَعُمْرَةٌ، أَحْرَمَ لِمَكَ شَعْرِي وَبَشْرِي وَلَحْمِي وَدَمِي وَعِظَامِي وَمُخِي وَعَصِي بِي مِنَ النِّسَاءِ وَالنِّسَابِ وَالطُّيْبِ، أُبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَكَ وَالِدَارَ الْآخِرَةَ.

۷- هنگام پوشیدن دو جامه احرام بگوید:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي رَزَقَنِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي، وَأَوَدَّى فِيهِ فَرْصَتِي، وَأَعْبُدُ فِيهِ رَبِّي، وَأَنْتَهَى فِيهِ إِلَى مَا أَمَرَنِي، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي قَصَدْتُهُ فَبَلَّغَنِي، وَأَرَدْتُهُ فَأَعَانَنِي وَقَبَّلَنِي وَلَمْ يَقْطَعْ بِي، وَوَجَّهَهُ أَرَدْتُ فَسَلِّمْنِي فَهُوَ حِصْنِي وَكَهْنِي وَحِرْزِي وَظَهْرِي وَمَلَاذِي وَرَجَائِي وَمَنْجَايَ وَذُخْرِي وَعُدَّتِي فِي شِدَّتِي وَرَخَائِي».

ص: ۵۶

۸- تلبیه‌ها را در حال احرام تکرار کند، خصوصاً در موارد ذیل:

الف: وقت برخاستن از خواب.

ب: بعد از هر نماز واجب و مستحب.

ج: وقت رسیدن به سواره.

د: هنگام بالا رفتن از تلّ یا سرازیر شدن از آن.

ه: وقت سوار شدن یا پیاده شدن.

و: آخر شب.

ز: اوقات سحر

زن حیض و نفساء (۱) نیز این تلبیه‌ها را بگویند. و شخص متمتع، تلبیه گفتن او در عمره مستمر خواهد بود تا آن که خانه‌های مکه را ببیند و اما تلبیه حج تا ظهر روز عرفه مستمر است. (۲)

«مکروهات احرام»

مکروهات احرام چند چیز است:

۱- احرام در جامه سیاه، و افضل احرام در جامه سفید است.

۲- خوابیدن محرم بر رختخواب و بالش زرد رنگ.

۳- احرام بستن در جامه چرکین و اگر جامه در حال احرام

۱- ۱. آیه الله بهجت، آیه الله فاضل: ... و جنب.

۲- ۲. آیه الله بهجت: و همچنین مستحب است بر مردان تلبیه را بلند بگویند.

ص: ۵۷

چرك شود بهتر است كه مكلف مادامی كه در حال احرام است آن را نشوید.

۴- احرام بستن در جامه راه‌راه. (۱)

۵- استعمال حنا، (۲) پیش از احرام، در صورتی كه اثر آن تا حال احرام باقی بماند.

۶- حمام رفتن و اولی آن است كه محرم بدن خود را با کیسه و مثل آن نساید.

۷- لیک گفتن محرم در جواب کسی كه او را صدا نماید.

فصل سوّم: محرّمات احرام

«نگاه کردن در آینه»

۱- ۱. آیه الله سیستانی: احرام بستن در جامه نقشه‌دار و مانند آن.

۲- ۲. آیه الله مکارم: اگر قصد زینت داشته باشد اشکال دارد و فرقی میان حنا و رنگ‌های امروز نیست.

ص: ۵۸

مسأله ۸۸- نگاه کردن در آینه، به جهت زینت، حرام است و به غیر این جهت اشکال ندارد. (۱)* و در این حکم تفاوتی میان زن و مرد نیست.

مسأله ۸۹- نگاه کردن به آب صاف و اجسام صیقلی که خاصیت آینه را دارد، اشکال ندارد. (۲)*

- ۱-۱- آیه الله گلبایگانی و آیه الله صافی: نظر در آینه مطلقاً جایز نیست چه به قصد زینت باشد و چه نباشد.
- ۲-۲- آیه الله سیستانی: نگاه به اجسام صیقلی که خاصیت آینه را دارد، مثل نگاه در آینه است.
- آیه الله خامنه‌ای: به قصد زینت جایز نیست.

ص: ۵۹

مسئله ۹۰- نگاه به اشیا از پشت شیشه اتاق یا عینک (۱) و مانند آن مانعی ندارد و همچنین است نگاه در دوربین، حتی اگر در آن آینه باشد.

مسئله ۹۱- بودن در مکانی که در آن آینه هست و می‌داند که گاهی سهواً نگاهش به آن می‌افتد اشکال ندارد، گرچه احتیاط مستحب است که آن را بردارد یا چیزی رویش بیندازد.

مسئله ۹۲- نگاه کردن در آینه (۲) کفاره ندارد ولی مستحب است بعد از نگاه، لبیک بگوید.

«پوشیدن لباس دوخته برای مرد»

مسئله ۹۳- جایز نیست پوشیدن لباسهای دوخته؛ مثل پیراهن و زیرجامه و شیه به دوخته مانند لباس‌های بافتنی و نمدی.

مسئله ۹۴- استفاده از فتق‌بند و کمربند و بند ساعت و دمپایی دوخته مانعی ندارد و همینطور است همیانی که در آن پول می‌گذارند.

مسئله ۹۵- اگر به لباس دوخته و مانند آن احتیاج پیدا کرد، جایز است بپوشد ولی باید یک گوسفند کفاره بدهد.

مسئله ۹۶- گره زدن لباس احرام و وصل کردن قسمتی از آن

۱-۱- حکم عینک زدن، در مسائل مربوط به حرمت زینت خواهد آمد.

۲-۲- آیه الله گلیپایگانی، آیه الله صافی: کفاره اش استغفار است.

ص: ۶۰

به قسمت دیگر با سوزن و سنجاق و سنگ گذاشتن و نخ بستن مانعی ندارد، مگر آن که ردا صدق نکند و همچنین نباید آنچه را لنگ قرار داده به گردن گره بزند. (۱)

مسئله ۹۷- پوشیدن انواع لباس دوخته برای زنان، مانعی ندارد، جز دستکش که جایز نیست.

مسئله ۹۸- جایز است محرم هنگام خوابیدن با لحاف و پتو و مانند آن از چیزهای دوخته تن خود را، جز سر بپوشاند.

مسئله ۹۹- اگر با علم و عمد لباس دوخته و مانند آن بپوشد باید یک گوسفند کفاره بدهد.

مسئله ۱۰۰- اگر چند لباس از یک نوع بپوشد، مانند چند پیراهن (۲) یا یک لباس را چند بار بپوشد کفاره متعدّد می‌گردد.

مسئله ۱۰۱- اگر از روی اضطرار لباسهای متعدّد بپوشد کفاره ساقط نمی‌شود. (۳)

مسئله ۱۰۲- اگر محرم چند قسم لباس دوخته بپوشد؛ مثل

۱- ۱. تفصیل نظر مراجع عظام در مسئله ۲۱۴ گذشت.

۲- ۲- آیه الله فاضل: چنانچه چند لباس از یک نوع را یک دفعه یعنی پشت سر هم و بدون فاصله بپوشد یک کفاره کافی است.

آیه الله گلپایگانی، آیه الله صافی: برای پوشیدن جنس دوخته در احرام عمره یک کفاره و در احرام حج یک کفاره کافی است.

۳- ۳- آیه الله مکارم: مگر اینکه موجب عسر و حرج شود.

ص: ۶۱

پیراهن و کت، باید برای هر کدام یک کفاره بدهد حتی اگر آنها را داخل در هم کرده باشد و یکدفعه بپوشد. (۱)

«پوشاندن تمام روی پا برای مردان»

مسئله ۱۰۳- پوشیدن کفش و جوراب و مانند آن، که تمام روی پا را بپوشاند برای مرد جایز نیست اما پوشیدن دمپایی و مانند آن، که تمام روی پا را نمی‌پوشاند اشکال ندارد.

مسئله ۱۰۴- انداختن حوله احرام یا پتو روی پا؛ به طوری که پوشیدن آن به حساب نیاید اشکال ندارد.

مسئله ۱۰۵- اگر مرد از روی ناچاری چیزی بپوشد که تمام روی پا را می‌پوشاند، می‌تواند آن را بپوشد و شکاف دادن آن لازم نیست.

مسئله ۱۰۶- پوشیدن آنچه روی پا را می‌گیرد کفاره ندارد.

«پوشانیدن سر برای مرد»

مسئله ۱۰۷- جایز نیست مرد سر خود را با چیزی بپوشاند حتی با مثل حنا و گل و غیر اینها ولی پوشانیدن با بعضی بدن خود؛ مثل دست‌ها، جایز است.

مسئله ۱۰۸- احتیاط واجب آن است که چیزی بر سر نگذارد

۱- ۱- آیه الله گلپایگانی، آیه الله صافی: نظر ایشان در پاورقی قبل گذشت.

ص: ۶۲

که سر به وسیله آن پوشیده شود؛ مثل بار برای حمل.

مسئله ۱۰۹- در حکم سر است بعض سر، پس نباید بعض سر را نیز بپوشاند. گوشها هم از سر محسوب می شود اما صورت از سر نیست و پوشاندن آن عیبی ندارد.

مسئله ۱۱۰- محرم می تواند برای سردرد، دستمال به سر بزند و کفاره هم ندارد. (۱)*

مسئله ۱۱۱- گذاشتن سر روی بالش و مانند آن برای خوابیدن مانعی ندارد. ولی پوشاندن سر موقع خوابیدن جایز نیست و اگر بدون توجه یا از روی فراموشی پوشانید واجب است آن را فوراً بردارد.

مسئله ۱۱۲- اگر پارچه‌ای را روی چیزی بیندازد بنحوی که بالای سر باشد و سر را زیر آن کند، مانعی ندارد و همینطور رفتن در پشه بند.

مسئله ۱۱۳- اگر سر را شست نباید با پارچه و حوله آنرا خشک کند و بعض سر در حکم همه آن است. (۲)

و اگر وقت نماز تنگ باشد و نتواند سر را برای مسح ولو با

۱- ۱- آیات عظام گلپایگانی، بهجت و صافی: کفاره دارد.

۲- ۲- آیات عظام گلپایگانی، صافی، بهجت، خامنه‌ای، مکارم: خشک کردن به نحوی که سر پوشانده نشود اشکال ندارد نظر این

آقایان نسبت به بقیه مسئله همینجا معلوم شد.

آیه‌الله خوئی: فتوای معظم له در دست نیست.

ص: ۶۳

دست خشک کند احتیاط جمع بین وضو با این حال و تیمم است. (۱)

مسئله ۱۱۴- نباید محرم (۲) سر خود را زیر آب فرو برد، حتی بعض سر را (۳) بلکه جایز نیست زیر مایع دیگری مثل گلاب و سرکه و غیر آن هم فروبرد و لکن زیر دوش رفتن مانعی ندارد.

مسئله ۱۱۵- اگر عمداً و با علم به مسئله سر یا بعضی (۴) از آن را بیوشاند بنحوی از انحا؛ کفاره آن یک گوسفند است اما پوشاندن بعض سر کفاره ندارد.

مسئله ۱۱۶- اگر سر را پوشانید و گوسفند را برای کفاره ذبح کرد و دوباره سر را پوشانید باید مجدداً کفاره بدهد (۵) ولی اگر قبل از کفاره دادن چند بار سر را پوشانید کفاره متعدد نمی‌شود. (۶)*

۱-۱- آیه الله سیستانی: در این فرض می‌تواند با کنار حوله به مقدار مسح، سرش را خشک کند.

۲-۲- آیه الله مکارم: و ظاهر کلام امام خمینی: این حکم مختص مردان است و شامل زنان نمی‌شود.

۳-۳- آیه الله سیستانی، آیه الله تبریزی: فرو بردن بعض سر را زیر آب جایز است.

۴-۴- آیه الله فاضل و آیه الله خامنه‌ای: پوشاندن بعض سر کفاره ندارد. آیه الله خامنه‌ای اضافه فرموده‌اند: مگر این که عرفاً صدق کند که سر را پوشانده است؛ مثل این که کلاه کوچکی که فقط قسمت وسط سر را می‌پوشاند، بر سر بگذارد.

۵-۵- امام خمینی: کفاره مجدد احتیاط مطلوبی است گرچه واجب نیست.

آیه الله سیستانی: بعید نیست کفایت یک کفاره.

۶-۶- آیه الله گلپایگانی و آیه الله صافی: کفاره متعدد می‌شود.

ص: ۶۴

مسئله ۱۱۷- اگر محرم سر خود را با چیز دوخته‌ای که پوشیدنش موجب کفاره است (مثل کلاه) بپوشاند، باید دو کفاره بدهد (۱).

جز در صورت جهل و فراموشی.

مسئله ۱۱۸- پوشانیدن سر از روی اضطرار ظاهراً کفاره دارد. (۲)

«پوشانیدن صورت برای زن»

مسئله ۱۱۹- زن نباید روی خود را با نقاب و پوشیه و مانند اینها، حتی با بادبزن بپوشاند (۳) و احتیاط واجب آن است که به چیزهای غیر متعارف مثل گل و دارو نیز نپوشاند.

مسئله ۱۲۰- بعضی صورت در حکم همه آن است بنابراین نباید آن را بپوشاند اما زیر چانه از صورت محسوب نمی‌شود. (۴)

۱-۱- آیه الله سیستانی، آیه الله تبریزی: ظاهراً کفاره متعدد نمی‌شود.

۲-۲- آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی و صافی: فرض اضطرار را برای عدم لزوم کفاره استثنا نفرمودند.

آیات عظام: خوئی، تبریزی، سیستانی: کفاره ندارد.

۳-۳- آیه الله بهجت: در غیر حال ضرورت؛ مانند تحفظ از مگس و مانند آن، در حال خوابیدن، اشکالی ندارد.

۴-۴- آیه الله خامنه‌ای: بر زنان حرام است پوشاندن صورت و مانند آن؛ به آنگونه که عادتاً برای حفظ حجاب انجام می‌دهند. اما پوشاندن گوشه‌هایی از بالا یا پایین صورت یا دو طرف آن؛ به طوری که پوشاندن صورت صدق نکند مانع ندارد چه در نماز یا غیر آن.

آیه الله مکارم: پوشیدن بعضی صورت؛ به طوری که نقاب و برقع به آن نگویند اشکالی ندارد.

ص: ۶۵

مسئله ۱۲۱- زن می‌تواند کمی از اطراف صورت را مقدمتاً برای پوشش واجب نماز بپوشاند، لکن بعد از فراغ از نماز باید آن را فوراً باز کند. (۱)

مسئله ۱۲۲- گذاردن دست بر روی صورت و همچنین گذاشتن صورت بر بالش و پوشاندن صورت هنگام خوابیدن مانعی ندارد.

مسئله ۱۲۳- خشک کردن صورت با حوله و پارچه اگر تدریجاً و به نحوی باشد که صورت پوشیده نشود مانعی ندارد. (۲)*

مسئله ۱۲۴- زن باید مواظب باشد که هنگام پوشیدن و یا درآوردن مقنعه و مانند آن صورتش پوشیده نشود (۳). لکن اگر از روی علم و عمد پوشیده نشود مانعی ندارد.

مسئله ۱۲۵- جایز است برای روی گرفتن از نامحرم چادر یا

۱-۱- نظر آیه الله خامنه‌ای و آیه الله مکارم از پاورقی مسئله قبل روشن می‌شود.

۲-۲- آیات عظام خوئی، تبریزی و فاضل: زن نباید صورت خود را با حوله خشک کند.

آیه الله خامنه‌ای: اگر حوله را روی همه صورت بیندازد، اشکال دارد والا مانع ندارد.

۳-۳- آیه الله مکارم: این مقدار پوشیدن مانعی ندارد.

ص: ۶۶

جامه را که به سر انداخته پایین بیندازد تا محاذی بینی بلکه چانه و بلکه در صورت احتیاج تا گردن، چیزی بر او نیست. (۱)

مسأله ۱۲۶- بهتر آن است که آن چیزی را که در موقع حاجت از سر پایین می‌اندازد با دست یا چیز دیگر از صورت دور نگهدارد تا به صورت نجسبد. (۲)*

مسأله ۱۲۷- در پوشاندن صورت، به هر نحو که باشد، کفاره نیست. (۳)*

«استفاده از بوی خوش»

مسأله ۱۲۸- استعمال عطرها مانند مشک، عود، عنبر و زعفران جایز نیست. (۴) چه استعمال به بوییدن باشد یا خوردن یا مالیدن به لباس و بدن و همینطور پوشیدن لباسی که بوی عطر می‌دهد، گرچه قبلاً عطر به آن مالیده شده باشد.

مسأله ۱۲۹- اگر در غذا و مانند آن چیز خوش بویی مانند

۱- ۱- آیه الله گلبایگانی: متعرض فرع اخیر نشده‌اند.

۲- ۲- آیه الله گلبایگانی و آیه الله صافی: باید با دست یا چیز دیگر از صورت دور نگهدارد.

۳- ۳- آیه الله گلبایگانی و آیه الله صافی: باید یک گوسفند کفاره بدهد.

۴- ۴- آیه الله تبریزی: در غیر از این چهار چیز و ورس احتیاط استجابی است از اینجا نظر ایشان در مسائل بعدی روشن می‌شود.

ص: ۶۷

زعفران باشد خوردن آن جایز نیست.

مسئله ۱۳۰- بوییدن چیزهای خوش بو حرام است و چنانچه ناچار به پوشیدن لباس یا خوردن غذایی که بوی خوش می‌دهد گردد، باید بینی خود را بگیرد که بوی خوش به آن نرسد.

مسئله ۱۳۱- اجتناب از گلها یا سبزیهایی که بوی خوش می‌دهد لازم است مگر بعضی انواع صحرایی؛ مانند بومادران، درمنه و خزامی که می‌گویند خوش‌بوترین گلها است. (۱)

مسئله ۱۳۲- اجتناب از میوه‌های خوش‌بو؛ مانند سیب و به، لازم نیست و خوردن و بوییدن آنها مانع ندارد (گرچه احتیاط ترک آن است).

مسئله ۱۳۳- بر محرم لازم نیست از بوی خوشی که در کعبه است اجتناب کند.

مسئله ۱۳۴- گرفتن بینی از بوی بد حرام است ولی فرار کردن از آن به تند رفتن مانعی ندارد.

مسئله ۱۳۵- خرید و فروش عطرها اشکال ندارد ولی نباید آنها را برای امتحان بو کند یا استعمال نماید.

مسئله ۱۳۶- استعمال شامپو و صابون و خمیر دندان، اگر صدق بوی خوش کند، جایز نیست (۲).

۱-۱- آیه الله مکارم: البته سبزی‌هایی مانند ریحان و نعناع اشکالی ندارد.

۲-۲- آیه الله تبریزی: بلکه جایز است.

ص: ۶۸

مسأله ۱۳۷- کفاره خوردن چیزی که در آن بوی خوش به کار رفته، در صورتی که از روی علم و عمد باشد، یک گوسفند است.

«سرمه کشیدن»

مسأله ۱۳۸- سرمه سیاه کشیدن اگر برای زینت باشد، حرام است هر چند قصد زینت نکند.

مسأله ۱۳۹- سرمه غیر سیاه کشیدن، اگر زینت حساب شود حرام است هر چند قصد زینت نکند. (۱)

مسأله ۱۴۰- اگر سرمه بکشد به چیزی که بوی خوش داشته باشد داخل در مسأله استعمال بوی خوش می‌شود که حکم آن گذشت.

مسأله ۱۴۱- در حرمت سرمه کشیدن، تفاوتی میان زن و مرد نیست.

مسأله ۱۴۲- سرمه کشیدن به چیزی که در آن بوی خوش (۲) نباشد کفاره ندارد.

مسأله ۱۴۳- سرمه کشیدن در صورتی که ناچار باشد اشکال

۱- ۱- آیات عظام: خوئی، تبریزی، بهجت: اگر قصد زینت نکند جایز است.

۲- ۲- آیه‌الله فاضل: یا بوی خوش آن هنگام سرمه کشیدن قابل استشمام نباشد.

ص: ۶۹

ندارد.

«زینت کردن»

مسأله ۱۴۴- محرم باید از هر چیزی که زینت حساب می‌شود اجتناب کند، هر چند قصد (۱) او زینت نباشد.

مسأله ۱۴۵- انگشتر به دست کردن به جهت زینت جایز نیست اما برای استحباب یا غرض دیگر مانعی ندارد. (۲)*

مسأله ۱۴۶- حنا بستن در حال احرام، اگر زینت حساب شود، جایز نیست ولو قصد زینت نداشته باشد و در غیر این صورت مانعی ندارد و همینطور حنا بستن قبل از احرام مانع ندارد هر چند به قصد زینت باشد و اثرش تا زمان احرام باقی بماند.

مسأله ۱۴۷- عینک زدن اگر (۳) زینت نباشد اشکال ندارد، ولی اگر زینت محسوب شود جایز نیست. (۴)

مسأله ۱۴۸- پوشیدن زیور برای زن محرم به جهت زینت حرام است بلکه اگر زینت باشد حرمت آن بدون قصد زینت نیز خالی از قوت نیست. (۵)

مسأله ۱۴۹- زیورهایی را که زن عادت به پوشیدن آن قبل از

۱- ۱- آیه الله فاضل: اگر قصد زینت آنها را نداشته باشد مانعی ندارد.

۲- ۲- آیه الله مکارم: انگشتر زینتی به هر قصد باشد حرام است.

۳- ۳- آیه الله بهجت: اگر به قصد زینت نباشد، بنابر اقوی عیبی ندارد.

۴- ۴- آیه الله فاضل: در صورتی که به قصد زینت استفاده کند.

۵- ۵- آیه الله فاضل: بدون قصد زینت احتیاط مستحب در ترک است.

ص: ۷۰

احرام داشته، لازم نیست برای احرام بیرون بیاورد (۱). ولی (۲) نباید آنها را به مرد (۳) نشان دهد حتی به شوهر خود.

«روغن مالیدن»

مسئله ۱۵۰- مالیدن روغن و پماد چرب (۴) حرام است، اگر چه بوی خوش نداشته باشد.

مسئله ۱۵۱- اگر در روغن بوی خوش باشد، چنانچه بوی خوش آن تا وقت احرام باقی بماند قبل از احرام نیز نباید استعمال کند.

مسئله ۱۵۲- روغن مالیدن به جهت ضرورت و احتیاج عیبی ندارد. (۵)

مسئله ۱۵۳- خوردن روغنی که در آن بوی خوش مثل

۱- ۱- آیه الله فاضل: اگر قصد زینت آنها را نداشته باشد.

۲- ۲- آیه الله مکارم: باید آنها را بپوشاند.

۳- ۳- آیه الله سیستانی: بنابر احتیاط مستحب آنها را برای محرم خود هم ظاهر نسازد.

۴- ۴- آیه الله مکارم: بلکه مطلقاً حرام است ولو چرب نباشد.

۵- ۵- آیه الله سیستانی: محرم می‌تواند روغنی که بوی خوش ندارد برای مداوا استعمال کند و جایز است در حال ضرورت

استعمال روغنی که خوش بو است یا بوی خوش در آن است.

ص: ۷۱

زعفران نباشد مانعی ندارد.

مسئله ۱۵۴- اگر در روغن بوی خوش نباشد مالیدن آن کفاره ندارد و اگر در آن بوی خوش باشد (۱) کفاره‌اش یک گوسفند است هر چند از روی اضطرار باشد. (۲)

«گرفتن ناخن»

مسئله ۱۵۵- جایز نیست محرم ناخن دست یا پای خود را بگیرد حتی بعض آن را و فرقی نیست با ناخن گیر باشد یا هر وسیله دیگر بلکه زائل کردن ناخن با دندان یا سوهان نیز جایز نیست.

مسئله ۱۵۶- گرفتن ناخن دیگری عیبی ندارد گر چه دیگری نیز محرم باشد بنابراین محرم می‌تواند ناخن محرم دیگری را برای تقصیر بگیرد.

مسئله ۱۵۷- اگر بقای ناخن موجب اذیت و آزار باشد مثل اینکه بعض آن جدا شده و بعض دیگر مانده و موجب ناراحتی می‌شود گرفتن آن جایز است لکن باید (۳) کفاره بدهد.

مسئله ۱۵۸- برای هر ناخن دست تا به ده نرسیده باید یک مد

۱- ۱- آیه الله خامنه‌ای: اگر روغن را معطر کرده باشند مانند کرمهای معطر و امثال آن بعید نیست که کفاره نداشته باشد.

۲- ۲- آیه الله فاضل: در حال اضطرار کفاره ثابت نیست.

۳- ۳- آیه الله فاضل: می‌تواند برای هر ناخن یک کف طعام بدهد.

ص: ۷۲

طعام بدهد و همینطور است در ناخن‌های پا.

مسئله ۱۵۹- اگر تمام ناخن‌های دست‌ها و پاها را در یک مجلس بگیرد باید یک گوسفند کفاره بدهد.

مسئله ۱۶۰- اگر تمام ناخن‌های دست را در یک یا چند مجلس بگیرد و در مجلس دیگر یا چند مجلس دیگر تمام ناخن پاها را بگیرد باید دو گوسفند کفاره بدهد.

مسئله ۱۶۱- اگر تمام ناخن دستها را بگیرد و ناخن پاها را کمتر از ده تا بگیرد یک گوسفند برای ناخن دستها و برای هر یک از ناخن‌های پا یک مد طعام بدهد و همچنین است اگر تمام ناخن پاها را بگیرد و ناخن دستها را کمتر از ده ناخن بگیرد (۱).

مسئله ۱۶۲- اگر کسی کمتر از ده ناخن داشت و همه آنها را گرفت برای هر ناخن یک مد طعام بدهد. (۲)

«زائل کردن مو»

مسئله ۱۶۳- بر محرم حرام است زائل کردن موی خود یا دیگری هر چند دیگری محرم نباشد و در این حکم فرقی نیست میان موی کم و زیاد بلکه (۳) زایل کردن بعضی از یک مو نیز

۱-۱- آیه الله فاضل: در هر دو فرض غیر از گوسفند کفاره‌ای ثابت نیست.

۲-۲- آیه الله فاضل: برای مجموع ناخن‌ها یک گوسفند کفاره بدهد.

آیه الله خوئی متعرض این فرع نشده‌اند.

۳-۳- آیه الله مکارم: این مقدار حرام نیست.

ص: ۷۳

حرام است.

مسأله ۱۶۴- در ازاله مو، فرقی میان تراشیدن یا کندن یا قیچی کردن یا استفاده از موبر نیست، همانطور که فرقی میان اعضای بدن نیست.

مسأله ۱۶۵- ازاله مو اگر از روی ضرورت باشد جایز است مثل مویی که چشم را اذیت می‌کند.

مسأله ۱۶۶- اگر در وقت غسل یا وضو یا تطهیر، (۱) مویی بدون قصد کندن شود اشکال ندارد و کفاره هم ندارد.

مسأله ۱۶۷- کفاره زایل کردن موی سر، به جهت ضرورت، دوازده (۲) مد طعام است که باید به شش مسکین بدهد یا سه روز روزه بگیرد یا یک گوسفند قربانی کند و یک مد تقریباً ده سیر است.

مسأله ۱۶۸- کفاره زایل کردن موی سر، بدون ضرورت، یک گوسفند است. (۳)

۱- ۱. آیه‌الله خامنه‌ای، آیه‌الله سیستانی: یا تیمم آیه‌الله سیستانی اضافه فرموده‌اند: یا ازاله مانع از رسیدن آب وضو و غسل و مانند آن.

۲- ۲- آیه‌الله بهجت و آیه‌الله گلپایگانی: اطعام ده مسکین به هر کدام یک مد داده شود. آیه‌الله بهجت اضافه فرموده‌اند: بنابر احتیاط به هر کدام به مقداری که سیر شوند بدهد، اگرچه بیش از یک مد طعام داده شود. احتیاط در رعایت اکثر از مد و اشباع است.

۳- ۳- آیه‌الله بهجت: حکم آن مانند مسأله قبل است.

ص: ۷۴

مسأله ۱۶۹- کفاره ازاله موی زیر هر دو بغل یا یک بغل یک گوسفند است. (۱)

مسأله ۱۷۰- ازاله مو از دیگری، محرم باشد یا غیر محرم، حرام است لکن کفاره ندارد. (۲)

مسأله ۱۷۱- اگر عمداً به سر یا ریش خود دست کشید و یک مو یا بیشتر افتاد، باید یک کف طعام صدقه بدهد. (۳) هر چند التفات به افتادن مو نداشته باشد و حکم جدا شدن مو در موقع وضو و مانند آن گذشت.

«سایه قرار دادن (برای مردان)»

مسأله ۱۷۲- سایه قرار دادن بر سر، برای مردان جایز نیست ولی برای زنان و کودکان اشکالی ندارد.

مسأله ۱۷۳- حرمت سایه قرار دادن بالای سر، مختص به زمان طی مسافت است. پس در حالیکه در محلی منزل کرده در منا باشد یا غیر آن، زیر سایه رفتن و با چتر و مانند آن سایه بر سر قرار دادن مانع ندارد اگر چه در حال راه رفتن باشد. بنابراین، مانعی ندارد در

۱- ۱- آیه الله بهجت: کفاره ازاله موی یک بغل آن است که سه مسکین را اطعام دهد.

۲- ۲- امام خمینی: ظاهر کلام ایشان این است که فرقی میان ازاله مو از خود یا دیگری، در لزوم کفاره نیست.

۳- ۳- آیه الله خامنه‌ای: این کفاره گر چه مطابق احتیاط است و لکن وجوبش معلوم نیست.

ص: ۷۵

منا از چادر تا محلی که رمی جمرات را انجام می‌دهد با چتر برود و نیز جایز است. بعد از آنکه محرم به منزل رسید ولو در محله‌های جدید مکه برای رفت و آمد به مسجد الحرام در ماشین‌های سقف‌دار سوار شود یا زیر سایه برود.

مسئله ۱۷۴- قرار گرفتن در سایه چیزی که بالای سر نباشد؛ مانند دیواره اتومبیل، مانعی ندارد. (۱)*

مسئله ۱۷۵- در حرمت زیر سقف رفتن، تفاوتی میان سواره و پیاده نیست.

مسئله ۱۷۶- حکم مزبور اختصاص دارد به سایه متحرکی که با انسان حرکت می‌کند؛ مثل چتر و سقف ماشین و مانند آن و شامل سایه‌های ثابت مانند پلها (۲) و تونلها و پمپ بنزین نمی‌شود لذا عبور از زیر آنها اشکال ندارد.

مسئله ۱۷۷- نشستن در زیر سقف، در حال طی منزل در شب و بین الطلوعین اشکال ندارد. (۳)* بنابراین جایز است نشستن محرم

۱- ۱- آیه الله خوئی: اظهر حرمت است.

۲- ۲- آیات عظام امام خمینی و صافی: زیر سایه ثابت رفتن هم جایز نیست ولی اگر ماشین از زیر پل یا تونل عبور کند و بناچار محرمین از زیر پلها عبور کنند. و یا در محل پمپ بنزین متوقف شوند اشکال ندارد.

۳- ۳- آیه الله مکارم: مگر در شب‌های بارانی که باید کفاره بدهد.

آیه الله خوئی: مراد از استظلال تحفظ از آفتاب و سرما و گرما و باران و باد است پس اگر هیچ یک از آنها نباشد به طوری که وجود و عدم سایبان یکسان باشد اشکال ندارد و در این حکم فرقی بین شب و روز نیست.

آیه الله سیستانی: در شب‌های بارانی باید کفاره بدهد.

ص: ۷۶

در ماشینی که سقف دارد و شب حرکت می‌کند.

مسئله ۱۷۸- نظر به این که مسجد تنعیم جزو مکه شده و مکه منزل است، کسی که از مسجد تنعیم برای عمره محرم شده است. می‌تواند سوار ماشین سقف دار شود یا زیر سایه دیگری برود.

مسئله ۱۷۹- سایه قرار دادن به غیر سر، مانند شانه و دیگر اعضای بدن مانعی ندارد.

مسئله ۱۸۰- محرم به محض رسیدن به مکه می‌تواند استظللال نماید هر چند هنوز به محل سکونت نرسیده باشد.

مسئله ۱۸۱- سایه قرار دادن برای عذری مثل شدت گرما یا شدت سرما یا بارندگی اشکالی ندارد ولی کفاره ساقط نمی‌شود.

مسئله ۱۸۲- اقوی کفایت یک گوسفند است در احرام عمره هر چند بیش از یک مرتبه سایه قرار داده باشد.

مسئله ۱۸۳- کفاره سایه قرار دادن در حال طی منزل، یک گوسفند است؛ چه با عذر سایه قرار داده یا بدون عذر.

مسئله ۱۸۴- اگر در اثر فراموشی یا ندانستن مسئله، سوار اتومبیل سقف دار شد و بعد از توقف اتومبیل و پیاده شدن متوجه شد کفاره ندارد ولی اگر در حال حرکت متوجه شد برای مقداری

ص: ۷۷

که تا زمان ایستادن اتومبیل بناچار زیر سقف قرار دارد باید کفاره بدهد. (۱)

«عقد کردن»

مسئله ۱۸۵- ازدواج در حال احرام جایز نیست؛ خواه خودش صیغه عقد را بخواند یا به دیگری وکالت دهد، خواه عقد دائم باشد یا موقت و در این حال اگر عقد بخواند عقد او باطل است.

همچنین است اگر محرم برای دیگری صیغه عقد بخواند گرچه او محرم نباشد.

مسئله ۱۸۶- اگر زنی را در حال احرام برای خود عقد کند، با علم به محرم بودن، آن زن بر او حرام ابدی می‌شود.

مسئله ۱۸۷- اگر کسی عقد کند زنی را برای محرمی و محرم دخول کند، پس اگر هر سه عالم به حکم و موضوع باشند بر هر یک از آنها یک شتر کفاره است. و اگر دخول نکند کفاره نیست، و در این حکم فرقی نیست بین آن که زن و عاقد محلّ باشند یا محرم و اگر بعضی از آنها عالم باشند و بعضی جاهل بر عالم کفاره است.

مسئله ۱۸۸- جایز نیست محرم در مجلس عقد ازدواج برای شاهد بودن حضور پیدا کند ولی جایز است (۲)* برای انجام عقد

۱- ۱- آیه الله مکارم: در این صورت هم کفاره ندارد.

۲- ۲- آیات عظام: گلپایگانی، صافی: شهادت بر عقد جایز نیست، اگرچه پیش از احرام شاهد شده باشد.

ص: ۷۸

ازدواج شهادت دهد.

مسئله ۱۸۹- اگر زنی احرام بسته باشد و مردی که محرم نیست او را به عقد خود درآورد، این عقد باطل است و چنانچه زن عالم بوده، موجب حرمت ابدی نیز می‌شود.

مسئله ۱۹۰- خواستگاری در حال احرام جایز است، گرچه احتیاط استجابی در ترک آن است.

مسئله ۱۹۱- رجوع کردن به زنی که طلاق رجعی داده است مانعی ندارد.

«نگاه کردن به همسر از روی شهوت»

مسئله ۱۹۲- جایز نیست محرم به همسر خود از روی شهوت نگاه کند. (۱)

مسئله ۱۹۳- اگر محرم به همسر خود از روی شهوت نگاه کند و منی از او خارج شود کفاره‌اش یک شتر است ولی اگر منی خارج نشود (۲) یا از روی شهوت نگاه نکند و منی بیرون بیاید کفاره ندارد.

مسئله ۱۹۴- اگر محرم به زن اجنبی نگاه کند (۳) و منی از او

۱- ۱- آیه الله سیستانی: در صورتی که موجب خروج منی شود.

۲- ۲- آیه الله مکارم: اگر از روی شهوت نگاه کند یک گوسفند کفاره دارد.

۳- ۳- آیه الله سیستانی، آیه الله بهجت: در صورتی که نگاه او حرام باشد.

ص: ۷۹

خارج شود کفاره‌اش یک شتر است اگر متمول باشد و اگر متوسط‌الحال باشد یک گاو بدهد و اگر فقیر است یک گوسفند کفاره بدهد.

«لمس کردن»

مسأله ۱۹۵- محرم نمی‌تواند زن خود را با شهوت لمس کند و کفاره‌اش یک گوسفند (۱)* است اگر چه منی از او خارج نشود.
مسأله ۱۹۶- اگر محرم با زن خود ملاعبه کند و منی از او خارج شود باید یک شتر کفاره بدهد.

«بوسیدن زن»

مسأله ۱۹۷- جایز نیست محرم زن خود را از روی شهوت ببوسد و چنانچه بوسید لازم است یک شتر کفاره بدهد. (۲) و اگر از روی شهوت نباشد کفاره‌اش یک گوسفند است. (۳)

۱- ۱- آیه الله گلپایگانی و آیه الله صافی: کفاره، در صورت خروج منی، یک شتر است.

۲- ۲- آیات عظام: تبریزی، فاضل، سیستانی: اگر منی خارج نشود کفاره‌اش یک گوسفند است.

۳- ۳- آیه الله فاضل: بوسیدن بدون شهوت حرام نیست و کفاره هم ندارد- آیه الله گلپایگانی: بوسیدن حتی بدون شهوت یک شتر کفاره دارد.

ص: ۸۰

مسئله ۱۹۸- شخص مُحلّ می‌تواند (۱) همسر محرم خود را ببوسد ولی اگر فرد محرم لذت ببرد نباید اجازه بدهد.

«جماع کردن»

نزدیکی با زن در حال احرام حرام است.

مسئله ۱۹۹- اگر کسی از روی علم و عمد در عمره مفرده جماع نماید (۲) باید یک شتر کفاره بدهد و اگر نمی‌تواند (۳) یک گوسفند کافی است و چنانچه این عمل پیش از سعی باشد باید آن عمره را تمام کند و تا ماه قمری (۴) بعد در مکه بماند سپس به یکی از مواقیت پنجگانه رفته (۵) و احرام ببندد و عمره قبل را اعاده نماید و اگر بعد از سعی باشد عمره‌اش صحیح است.

«استمنا»

۱- ۱- آیه الله سیستانی: جایز نیست.

۲- ۲- آیات عظام: امام خمینی، خامنه‌ای، گلپایگانی، صافی متذکر این مسئله نشده‌اند.

۳- ۳- آیه الله بهجت: اگر نمی‌تواند یک گاو و اگر نمی‌تواند یک گوسفند کفاره بدهد.

آیه الله فاضل و آیه الله مکارم متعرض فرض عجز از شتر نشده‌اند.

۴- ۴- آیه الله بهجت: ماندن در مکه تا ماه قمری بعد را قید نفرموده‌اند.

۵- ۵- آیه الله فاضل: محل احرام عمره دوم در صورتی که در عمره اول از یکی از مواقیت معروفه محرم شده همانجاست و الا از ادنی الحلّ کافی است.

آیه الله مکارم و آیه الله بهجت: و برای اعاده عمره، رفتن به ادنی الحلّ کفایت می‌کند.

ص: ۸۱

مسئله ۲۰۰- استمنا با عضو تناسلی حرام و حکم آن از نظر کفاره و لزوم تکرار حج و عمره حکم جماع است.
 مسئله ۲۰۱- اگر استمنا به وسیله بازی کردن یا بوسیدن یا نگاه یا لمس یا فکر و خیال چنین صحنه‌هایی باشد و منی خارج شود حرام است و کفاره (۱) دارد. (۲) ولی تکرار حج و عمره لازم نیست.

«کندن دندان»

مسئله ۲۰۲- کندن دندان اگر موجب خون آمدن شود جایز نیست. (۳) و بدون خونریزی مانعی ندارد (۴)*.

مسئله ۲۰۳- کندن دندان دیگری گر چه موجب خون آمدن شود مانعی ندارد.

مسئله ۲۰۴- کندن دندان کفاره ندارد.

«بیرون آوردن خون از بدن خود»

۱-۱- آیه الله سیستانی: کفاره استمنا در این فرض همان کفاره بوسیدن زن و دست زدن و ملاحظه و نگاه کردن است که گذشت.

۲-۲- آیه الله سیستانی: با فکر و خیال و نحو آن باشد کفاره لازم نیست.

۳-۳- آیات عظام خوئی، سیستانی و تبریزی: جایز است.

آیه الله مکارم: مکروه است.

۴-۴- آیه الله گلپایگانی و آیه الله صافی: بر محرم حرام است دندان خود را بکند هر چند خون نیاید.

ص: ۸۲

مسأله ۲۰۵- بیرون آوردن خون از بدن خود برای محرم حرام است. (۱) همچنین جایز نیست به مثل خاراندن بدن و مسواک نمودن خون بیرون آورد.

مسأله ۲۰۶- بیرون آوردن خون از بدن دیگری؛ مثل حجامت کردن او یا دندان او را کشیدن، حرام نیست.

مسأله ۲۰۷- خون در آوردن از بدن در موارد ضرورت یا رفع ناراحتی؛ مثل حجامت برای درمان یا تزریقات یا بیرون آوردن خون دَمَل مانعی ندارد.

مسأله ۲۰۸- خون در آوردن از بدن کفاره ندارد.

«جدال: یعنی گفتن «لا والله» و «بلی والله»»

مسأله ۲۰۹- گفتن کلمه «لا» و کلمه «بلی» و در سایر لغات مرادف آن مثل «نه» و «آری» دخالتی در جدال ندارد. (۲) بلکه قسم خوردن در مقام اثبات مطلب یا ردّ غیر، جدال است. (۴)

۱-۱- آیه الله مکارم: مکروه است.

۲-۲- آیه الله تبریزی، آیه الله سیستانی: مسواک کردن عیبی ندارد گر چه بداند خون خارج می شود.

۳-۳- آیه الله فاضل: ظاهراً در جدال محرم لفظ «لا» و «بلی» دخالت دارد.

۴-۴- سیستانی: به گفته بعضی از فقهاء جدال با قسم راست محقق نمی شود مگر این که سه بار پی در پی باشد و این گفته خالی از وجه نیست گرچه احتیاط ترک آن است حتی یک بار.

ص: ۸۳

مسئله ۲۱۰- قسم اگر به لفظ «الله» باشد یا مرداف آن مثل «خدا» در زبان فارسی (۱) جدال است. و اما قسم به غیر خدا به هر کس که باشد جدال نیست.

مسئله ۲۱۱- قسم خوردن به سایر اسماء الله مثل رحمن و رحیم جدال محرم محسوب می‌شود. (۲)

مسئله ۲۱۲- در مقام ضرورت برای اثبات حقی یا ابطال باطلی قسم خوردن جایز است. (۳)

مسئله ۲۱۳- اگر مراد قسم خوردن نباشد بلکه قصدش اظهار محبت یا تعظیم باشد مثل اینکه بگوید (تو را به خدا زحمت نکشید) اشکال ندارد.

مسئله ۲۱۴- اگر در جدال راستگو باشد در کمتر از سه مرتبه چیزی بر او نیست ولی باید استغفار کند و در سه مرتبه یا بیشتر (۴)

۱- ۱- آیه الله فاضل: مرادف «الله» به هر زبانی که باشد جدال محرم نمی‌باشد.

۲- ۲- آیه الله بهجت: جدال محسوب نمی‌شود.

۳- ۳- آیه الله سیستانی: از حرمت جدال استثنا می‌شود موردی که ترک آن مستلزم ضرری بر مکلف باشد؛ مثلاً حق او را پایمال کنند.

۴- ۴- آیه الله بهجت، آیه الله سیستانی: اگر سه مرتبه پی در پی باشد و الا کفاره ندارد.

آیه الله گلپایگانی: متعرض این فرع نشده‌اند.

ص: ۸۴

یک گوسفند کفاره بدهد مگر اینکه بعد از سه مرتبه کفاره داده باشد که در این صورت اگر سه مرتبه دیگر جدال کند باید یک گوسفند دیگر کفاره بدهد. (۱)

مسئله ۲۱۵- اگر جدال و قسم خوردن بر دروغ باشد در همان مرتبه اول یک گوسفند کفاره بدهد و در مرتبه دوم یک گاو و در مرتبه سوم یک شتر بدهد. (۲)

مسئله ۲۱۶- اگر یکبار قسم دروغ خورد و کفاره داد سپس دوباره قسم دروغ خورد بعید نیست (۳) کفاره آن یک گوسفند باشد. (۴)

مسئله ۲۱۷- اگر در جدال به دروغ دو مرتبه جدال کرد و کفاره

۱- ۱- آیه الله سیستانی: اگر سه مرتبه پی در پی جدال بکند و پس از فاصله سه مرتبه دیگر یا بیشتر پی در پی جدال بکند برای هر سه مرتبه پی در پی یک گوسفند کفاره بدهد.

آیه الله خوئی: در جدال راست از مرتبه سوم به بعد هر بار که جدال می کند یک گوسفند باید بدهد معتمد جلد ۴، ۱۱۷

۲- ۲- آیات عظام خوئی، تبریزی و سیستانی: در دو مرتبه دو گوسفند و در سه مرتبه دروغ یک گاو بدهد.

آیه الله بهجت: در سه مرتبه تخیر بین گاو و شتر خالی از وجه نیست.

۳- ۳- آیه الله مکارم: بعید است.

۴- ۴- آیه الله فاضل: کفاره آن یک گاو است.

نظر آیه الله گلپایگانی در این مسئله و مسئله بعد در دست نیست.

ص: ۸۵

آن را داد و بعد یک مرتبه دیگر به دروغ جدال کرد (۱) ظاهراً یک گوسفند کافی است. (۲) و اگر بعد از ذبح کفاره دو مرتبه دیگر به دروغ جدال کرد کفاره دو مرتبه جدال کردن را دارد که گذشت. (۳)

«فسوق (دروغ گفتن و دشنام دادن و فخر نمودن)»

مسأله ۲۱۸- دروغ گفتن و دشنام دادن در همه حال حرام است ولی در حال احرام بخصوص نهی شده است و همچنین محرم باید از فخر کردن به دیگران اجتناب نماید. (۴)

مسأله ۲۱۹- فسوق کفاره ندارد ولی باید استغفار کند و مستحب است چیزی کفاره دهد و بهتر است گاو ذبح کند.

«کشتن جانوران و حشرات»

مسأله ۲۲۰- کشتن حشرات مانند پشه و مگس و شپش و

۱- ۱- آیه الله خوئی: در جدال دروغ از مرتبه سوم به بعد برای هر بار یک گاو باید بدهد و فرقی نمی‌کند که بین آن کفاره داده باشد یا نه معتمد جلد ۴، ص ۱۱۷.

۲- ۲- آیه الله فاضل: بعید نیست کفاره آن شتر باشد.

۳- ۳- آیه الله فاضل: بعید نیست کفاره آن دو شتر باشد.

آیه الله مکارم: مانند مسأله سابق است.

۴- ۴- آیات عظام سیستانی، خوئی، تبریزی، بهجت: فخر کردن در صورتی که مستلزم اهانت و تحقیر دیگران نباشد حرام نیست.

ص: ۸۶

امثال آن جایز نیست بلکه جایز نیست هیچ جنبنده‌ای را به قتل برساند. (۱)

مسئله ۲۲۱- کشتن مگس و پشه و حشرات خاکی اگر اذیت کنند مانعی ندارد.

مسئله ۲۲۲- انداختن شپش و کک و نقل آنها از مکانی که محفوظ است به جای دیگری از بدن که ساقط شود و بیفتد یا به محلی

که در معرض افتادن است جایز نیست و اما نقل آنها به محل دیگری از بدن که در معرض افتادن نیست جایز است. (۲)*

مسئله ۲۲۳- بعید نیست در کشتن یا نقل این حشرات کفاره نباشد، ولی احتیاط آن است که یک کف از طعام صدقه بدهد، بله در

قتل زنبور باید چیزی از طعام صدقه بدهد. (۳)

«شکار کردن حیوانات صحرائی»

۱-۱- امام خمینی و آیه الله فاضل: کشتن مارمولک و از این قبیل جانوران از محرّمات احرام محسوب نمی‌شود.

آیه الله مکارم: مگر اینکه مایه آزار او شوند، یا حیوانات موزی و خطرناک مثل مار و عقرب و مانند آنها باشد.

۲-۲. آیات عظام خوئی، تبریزی: به طور مطلق فرموده‌اند نقل آنها اشکالی ندارد.

آیات عظام گلپایگانی، صافی: نباید آنها را از محلی به محل دیگر از بدن نقل داد اگر مکان او محفوظتر باشد.

۳-۳. کفاره قتل زنبور را فقط آیات عظام خوئی، تبریزی و سیستانی متعرض شده‌اند.

ص: ۸۷

- مسأله ۲۲۴- شکار کردن حیوانی که در اصل وحشی است، هر چند فعلاً اهلی شده باشد، چه حلال گوشت باشد و چه حرام گوشت و همینطور کشتن و مجروح ساختن بلکه هر نوع اذیت آن حرام است.
- مسأله ۲۲۵- جایز نیست شکار کردن و کشتن حیوانات وحشی مگر در صورت ترس از آزار آنها.
- مسأله ۲۲۶- خوردن گوشت شکار بر محرم حرام است، چه خودش شکار کند یا غیر خودش، چه محرم شکار کند یا غیر محرم.
- مسأله ۲۲۷- نشان دادن شکار به شکار کننده و هر گونه کمک دیگر به او نیز از محرمات احرام است.
- مسأله ۲۲۸- احکام مذکور شامل حیوان دریایی، مانند ماهی نیست.
- مسأله ۲۲۹- ذبح و خوردن حیوانات اهلی، مثل مرغ خانگی و گاو و گوسفند و شتر مانع ندارد.
- مسأله ۲۳۰- پرندگان، جزو شکار صحرائی هستند و ملخ نیز در حکم شکار صحرائی است.
- مسأله ۲۳۱- کشتن ملخ برای محرم جایز نیست، بنابراین اگر از راهی بگذرد که ملخ در آن است، چنانچه می تواند راه خود را

ص: ۸۸

تغییر دهد و اگر نمی‌تواند باید مواظب باشد ملخ‌ها را پایمال ننماید ولی در صورت ناچاری و مشقت و عسر و حرج اشکال ندارد.
 مسأله ۲۳۲- هر شکاری که حرام است جوجه و تخم آن نیز حرام است.
 مسأله ۲۳۳- نگهداشتن صیدی که با خود آورده، حرام است، اگر چه خودش مالک آن باشد.

«سلاح در برداشتن»

مسأله ۲۳۴- در برداشتن سلاح مثل شمشیر و تفنگ و مانند آنها، از وسایل جنگی، جایز نیست مگر برای ضرورت.

«بعضی از محرمات حرم الهی»

مسأله ۲۳۵- کندن و بریدن درخت یا گیاهی که در حرم روییده، جایز نیست حتی برای غیر محرم، مگر درخت‌های میوه و درخت خرما (۱) و گیاه اذخر که گیاه معروفی است (حکم درخت‌ها و گیاهانی که در منزل شخصی است، نظر به این که مورد حاجت حجاج سایر کشورها نیست ذکر نشد).

۱- ۱- آیه الله فاضل: میوه‌ها و شاخه‌هایی از آنها را که در کیفیت و کمیت میوه تأثیر می‌گذارد می‌تواند قطع کند اما خود آنها را نمی‌تواند قطع کند.
 آیه الله مکارم: قطع درختان میوه اگر خودرو باشند خالی از اشکال نیست.

ص: ۸۹

مسأله ۲۳۶- اگر به طور متعارف راه برود و گیاهی از راه رفتن او قطع شود اشکال ندارد.

مسأله ۲۳۷- اگر درختی را که کندنش جایز نیست از بیخ بکند کفاره‌اش قیمت همان درخت است و اگر مقداری از آن را قطع کند کفاره‌اش قیمت همان مقدار است.

مسأله ۲۳۸- در قطع گیاهان کفاره نیست بجز استغفار.

مسأله ۲۳۹- شکار کردن حیوان صحرائی در حرم و کشتن آن جایز نیست و در این حکم فرقی میان محرم و غیر محرم نیست.

«ارتکاب محرمات ابرام به جهت جهل یا فراموشی»

مسأله ۲۴۰- کفاره محرمات ابرام در صورتی واجب است که آن حرام، با علم و عمد انجام شود ولی اگر به جهت جهل به مسأله یا فراموشی یا غفلت باشد کفاره ندارد مگر در موارد ذیل:

۱- صید که در هر صورت کفاره دارد.

۲- کسی که طواف عمره یا حج را فراموش کند و با زن نزدیکی نموده است.

۳- کسی که دست به سر و ریش خود بکشد و یک مو یا بیشتر بیفتد. (۱)

«مستحبات ورود به حرم»

۱-۱. نظر آیات عظام در محرمات ابرام، زائل کردن مو، گذشت.

ص: ۹۰

۱- همین که حاجی به حرم رسید، پیاده شده و به جهت ورود به حرم، غسل نماید.

۲- از برای تواضع و فروتنی نسبت به حضرت حق- جل و علا- پابرنه شده و کفش‌های خود را در دست گرفته داخل حرم شود و این عمل ثواب زیادی دارد.

۳- وقت ورود به حرم این دعا را بخواند:

«اللَّهُمَّ إِنَّكَ قُلْتَ فِي كِتَابِكَ وَقَوْلِكَ الْحَقُّ: وَأَذَّنَ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَا تُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ.
اللَّهُمَّ إِنِّي أَرْجُو أَنْ أَكُونَ مِمَّنْ اجَابَ دَعْوَتَكَ، وَقَدْ جِئْتُ مِنْ شَقَّةٍ بَعِيدَةٍ وَفَجٍّ عَمِيقٍ سَامِعًا لِنِدَائِكَ وَمُسْتَجِيبًا لَكَ مُطِيعًا لِأَمْرِكَ وَكُلُّ
ذَلِكَ بِفَضْلِكَ عَلَيَّ وَاحْسَانِكَ إِلَيَّ فَلَكَ الْحَمْدُ عَلَى مَا وَفَّقْتَنِي لَهُ أَبْتَغِي بِذَلِكَ الزُّلْفَةَ عِنْدَكَ وَالْقُرْبَةَ إِلَيْكَ وَالْمَنْزِلَةَ لَدَيْكَ وَالْمَغْفِرَةَ
لِذُنُوبِي وَالتَّوْبَةَ عَلَيَّ مِنْهَا بِمَنِّكَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَحَرِّمْ يَدَيْنِي عَلَى النَّارِ وَأَمِّنِّي مِنْ عَذَابِكَ وَعِقَابِكَ بِرَحْمَتِكَ يَا
أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ».

۴- وقت ورود به حرم مقداری از گیاه مخصوصی به نام اذخر

ص: ۹۱
گرفته و بجود.

«مستحبات ورود به مکه معظمه»

مسأله ۲۴۱- برای ورود به مکه معظمه نیز مستحب است مکلف غسل نماید و هنگامی که وارد مکه می‌شود با حالت تواضع وارد شود و کسی که از راه مدینه می‌رود، از بالای مکه وارد شده و وقت بیرون آمدن از پائین آن بیرون آید.

«آداب ورود به مسجدالحرام»

مسأله ۲۴۲- مستحب است مکلف برای ورود به مسجدالحرام غسل نماید. (۱) و همچنین مستحب است با پای برهنه و با حالت سکنه و وقار وارد شود و هنگام ورود از در «بنی شیبه» وارد شود و گفته‌اند که باب بنی شیبه در حال کنونی مقابل باب السلام است بنابراین بهتر آن است شخص از باب السلام وارد شده و مستقیماً بیاید تا از ستون‌ها بگذرد.

و مستحب است بر در مسجدالحرام ایستاده و بگوید:

«السَّلَامُ عَلَیْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَمَا شَاءَ اللَّهُ، السَّلَامُ عَلَی أُنْبِیَاءِ اللَّهِ وَرُسُلِهِ، السَّلَامُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَی إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ».

۱- ۱. آیه الله سیستانی: استحباب این غسل ثابت نیست. مگر برای طواف باشد.

ص: ۹۲

و در روایت دیگری وارد است که نزد در مسجد بگوید:

«بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَمِنَ اللَّهِ وَإِلَى اللَّهِ وَمَا شَاءَ اللَّهُ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَخَيْرِ الْأَسْمَاءِ لِلَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَى أَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَرُسُلِهِ، السَّلَامُ عَلَى خَلِيلِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ، السَّلَامُ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَارْحِمِ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ وَبَارَكْتَ وَتَرَحَّمْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِكَ وَعَلَى أَنْبِيَائِكَ وَرُسُلِكَ وَسَلِّمْ عَلَيْهِمْ، وَسَلِّمْ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَاسْتَعْمِلْنِي فِي طَاعَتِكَ وَمَرْضَاتِكَ وَاحْفَظْنِي بِحِفْظِ الْإِيمَانِ أَبَدًا مَا أَبْقَيْتَنِي جَلَّ ثَنَاءُ وَجْهِكَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنِي مِنْ وَفْدِهِ وَرُؤَارِهِ وَجَعَلَنِي مِمَّنْ يَعْمُرُ مَسَاجِدَهُ، وَجَعَلَنِي مِمَّنْ يُنَاجِيهِ، اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَزَائِرُكَ فِي بَيْتِكَ وَعَلَى كُلِّ مَيَاتِي حَقٌّ لِمَنْ أَتَاهُ وَزَارَهُ، وَأَنْتَ خَيْرُ مَا بَيَّ وَأَكْرَمُ مَرُورٍ فَاسْأَلُكَ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ يَا نَكَّ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ يَا نَكَّ

ص: ۹۳

وَاحِدًا أَحَدًا صَيَّمَدًا لَمْ تَلِدْ وَلَمْ تُوَلَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ (لَكَ خ ل) كُفُوًا أَحَدًا، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ صَيَّمَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ يَا جَوَادُ يَا كَرِيمُ يَا مَاجِدُ يَا جَبَّارُ يَا كَرِيمُ أَسْأَلُكَ أَنْ تَجْعَلَ تُحْفَتَكَ إِيَّايَ بِيَارَتِي إِيَّاكَ أَوَّلَ شَيْءٍ تُعْطِينِي فَكَأَنَّكَ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ. پس سه مرتبه بگوید: «اللَّهُمَّ فَكَّ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ».

پس می گوید: «وَأَوْسَعَ عَلَيَّ مِنْ رِزْقِكَ الْحَلَالِ الطَّيِّبِ وَأَدْرَأَ عَنِّي شَرَّ شَيَاطِينِ الْجِنِّ وَالنَّاسِ وَشَرَّ فَسَقَةِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ». پس داخل مسجد الحرام شو و رو به کعبه دستها را بلند کرده، بگوید:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِي مَقَامِي هَذَا وَفِي أَوَّلِ مَنَاسِكِي أَنْ تَقْبَلَ تَوْبَتِي وَأَنْ تَتَجَاوَزَ عَنِّي خَطِيئَتِي وَأَنْ تَضَعَ عَنِّي وَزْرِي، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بَلَّغَنِي بَيْتَهُ الْحَرَامَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا بَيْتُكَ الْحَرَامَ الَّذِي جَعَلْتَهُ مَنَابَهُ لِلنَّاسِ وَأَمْنًا مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَالْبَلَدُ بَلَدُكَ وَالْبَيْتُ بَيْتُكَ جِئْتُ أَطْلُبُ رَحْمَتَكَ وَأَوْفُ طَاعَتِكَ مُطِيعًا لِأَمْرِكَ رَاضِيًا بِقَدْرِكَ أَسْأَلُكَ مَسْأَلَةَ الْفَقِيرِ إِلَيْكَ الْخَائِفِ لِعُقُوبَتِكَ اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَاسْتَعْمِلْنِي بِطَاعَتِكَ وَمَرْضَاتِكَ».

ص: ۹۴

آنگاه به کعبه خطاب کند و بگوید:

«أَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَظَمَكَ وَشَرَّفَكَ وَكَرَّمَكَ وَجَعَلَكَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمَّنَا مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ».

وقتی روبروی حجرالاسود رسید بگوید:

«أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَكَفَرْتُ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَاللَّاتِ وَالْعُزَّىٰ وَبِعِبَادَةِ الشَّيْطَانِ وَبِعِبَادِهِ كُلِّ نِدٍّ يُدْعَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ».

و مستحب است رو به حجرالاسود بایستد و بگوید:

«أَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْ لَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ مِمَّا أَحْسَىٰ وَاحْتَذَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَيُمِيتُ وَيُحْيِي وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَبَارِكْ مَا صَلَّيْتَ وَبَارَكْتَ وَتَرَحَّمْتَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَسَلِّمْ عَلَىٰ جَمِيعِ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ اللَّهُمَّ إِنِّي أُوْمِنُ بِوَعْدِكَ وَأُصَدِّقُ رُسُلَكَ وَأَتَّبِعُ كِتَابَكَ».

آنگاه بگوید: «اللهم انى اؤمن بوعدك واوفى بعهدك».

ص: ۹۵

و در روایت معتبر وارد است که وقتی که نزدیک حجرالأسود رسیدی، دست‌های خود را بلند کن و حمد و ثنای الهی را به جا آور و صلوات بر پیغمبر بفرست و از خداوند عالم بخواه که حج تو را قبول کند. پس از آن، حجر را بوسیده و استلام نما و اگر بوسیدن ممکن نشد استلام نما و اگر آن هم ممکن نشد اشاره به آن کن و بگو:

«اللَّهُمَّ أَمَانَتِي أَدَيْتَهَا وَمِيثَاقِي تَعَاهَدْتَهُ لِتَشْهَدَ لِي بِالْمُؤَافَاةِ اللَّهُمَّ تَصَدِّيقًا بِكِتَابِكَ وَعَلَى سُنَّةِ نَبِيِّكَ صَلَوَاتُكَ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَكَفَرْتُ بِالْجَنِّ وَالطَّاغُوتِ وَاللَّاتِ وَالْعُزَّى وَعِبَادَةَ الشَّيْطَانِ وَعِبَادَةَ كُلِّ نِدُّ يُدْعَى مِنْ دُونِ اللَّهِ».

و اگر نتوانی همه را بخوانی بعضی را بخوان و بگو:

«اللَّهُمَّ إِلَيْكَ بَسَّطْتُ يَدِي وَفِيمَا عِنْدَكَ عَظُمَتْ رَغْبَتِي فَأَقْبِلْ سُبْحَتِي وَاعْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ وَمَوَاقِفِ الْخِزْيِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ».

تذکر مهم

بوسیدن و استلام حجر الاسود: در صورت مزاحمت و شلوغی مستحب نیست و بنا بر روایات معتبر، امام صادق علیه السلام به جهت اجتناب از مزاحمت برای مردم، از استلام حجر، خودداری

ص: ۹۶

کرده‌اند. و اگر استلام یا بوسیدن حجر موجب گناه شود، لازم است آن را ترک کند.

فصل چهارم: طواف و احکام آن

اشاره

ص: ۹۷

دوم از واجبات عمره طواف است.

کسی که محرم شد به احرام عمره و وارد مکه معظمه شد اول چیزی که از اعمال عمره بر او واجب است آن است که طواف کند به دور خانه کعبه برای عمره.

مسأله ۲۴۳- طواف یعنی هفت مرتبه دور خانه کعبه گردیدن، به نحوی که خواهد آمد و هر دوری را شوط می‌گویند پس طواف هفت شوط است.

مسأله ۲۴۴- طواف از ارکان عمره است بنابراین کسی که آن را در عمره از روی عمد ترک کند در احرام باقی می‌ماند و تا طواف و اعمال مترتب بر آن را انجام ندهند از احرام خارج نمی‌شود هرچند جاهل به مسأله باشد.

مسأله ۲۴۵- اگر سهواً طواف را ترک نماید لازم است آن را

ص: ۹۸

انجام دهد هر وقت که باشد (۱) و اگر به وطن خود برگشته و نتواند به مکه بازگردد یا مشقت داشته باشد باید شخص مورد اطمینانی را نائب بگیرد و در این صورت اگر با زن نزدیکی کرده باید یک گوسفند در مکه قربانی کند.

مسئله ۲۴۶- در فرض سابق باید بعد از انجام طواف سعی را اعاده نماید. (۲)

مسئله ۲۴۷- اگر مشغول سعی بین صفا و مروه شد و یادش آمد که طواف را به جا نیاورده، باید رها کند و طواف نماید و پس از آن سعی را اعاده کند.

مسئله ۲۴۸- اگر محرم به واسطه بیماری یا پیری نتواند طواف کند و تا وقت تنگ شود توانایی پیدا نکند باید خود او را طواف دهند (۳) هرچند با به دوش گرفتن یا بر تخت گذاشتن باشد و اگر ممکن نشود باید برای او نائب بگیرند.

مسئله ۲۴۹- شرایط و احکام طواف باید در بیمار و پیری که او

۱- ۱. آیه الله تبریزی، آیه الله خوئی: اگر قبل از فوت وقت طواف متذکر شود، باید تا وقت نگذشته قضا کند.

۲- ۲. آیه الله مکارم: اگر بعد از سعی متذکر شود اعاده سعی لازم نیست.

۳- ۳. آیه الله صافی، آیه الله گلپایگانی، به طوری که پاهایش بر زمین کشیده شود و اگر ممکن نشود او را به دوش گرفته یا با چیز دیگر طواف دهند و اگر ممکن نشود نائب بگیرند.

ص: ۹۹

را طواف می‌دهند تا جایی که ممکن است رعایت شود.

مسئله ۲۵۰- در طواف کردن هر طور برود مانع ندارد، می‌تواند آهسته برود و می‌تواند تند برود و حتی بدود لیکن بهتر است میانه‌روی را مراعات کند.

مسئله ۲۵۱- در طواف لازم نیست پیاده طواف نماید بنابراین می‌تواند سوار بر صندلی چرخدار طواف نماید به شرط آنکه اگر معذور نیست خودش آنرا حرکت دهد.

«شرائط طواف»

«اول: نیت»

«شرائط طواف»

اول: نیت

دوم: طهارت

سوم: مختون بودن

چهارم: ستر عورت

پنجم: شروع طواف از حجرالاسود و ختم به آن

ششم: بودن کعبه در طرف چپ طواف کننده.

هفتم: داخل کردن حجر اسماعیل در طواف.

هشتم: رعایت محدوده طواف

نهم: طواف نکردن روی شاذروان

دهم: موالات.

یازدهم: انجام هفت دور نه کمتر نه بیشتر

ص: ۱۰۰

«اول: نیت»

یعنی انجام طواف برای خداوند متعال با قصد خالص

مسئله ۲۵۲- در طواف باید تعیین کند که برای عمره است یا حج و یا طواف مستحب است و قصد نیابت کند اگر طواف نیابی است.

مسئله ۲۵۳- به زبان آوردن نیت و گذراندن آن به قلب لازم نیست بلکه همین که بنا دارد این عمل را به جا آورد و با این بنا به جا آورد کفایت می‌کند و به عبارت دیگر، نیت در عبادت و کارهای دیگر، در این جهت فرق ندارد پس همان طور که انسان با قصد آب می‌خورد و راه می‌رود عبادت را اگر همانطور به جا آورد با نیت به جا آورده.

مسئله ۲۵۴- اگر در به جا آوردن طواف یا سایر اعمال عمره و حج که عبادی است ریاء کند، یعنی برای نشان دادن و به رخ دیگری کشیدن و عمل خود را خوب جلوه دادن باشد علاوه بر معصیت طواف او و همین طور هر چه را این طور به جا آورده باطل است.

مسئله ۲۵۵- اگر در عملی که برای خدا می‌آورد، رضای دیگر را هم دخالت دهد و خالص برای خدا نباشد عمل باطل است.

مسئله ۲۵۶- ریاء بعد از عمل و تمام کردن طواف یا دیگر اعمال باعث بطلان عمل نمی‌شود.

ص: ۱۰۱

مسئله ۲۵۷- در صحیح بودن عمل کافی است آن را برای خدا بیاورد یا اطاعت امر او یا ترس از جهنم یا رسیدن به بهشت و ثواب.

(۱)

«دوم: طهارت»

یعنی طهارت از حدث اکبر مثل جنابت و حیض و نفاس و از حدث اصغر به اینکه با وضو باشد و همین طور پاک بودن لباس و بدن.

مسئله ۲۵۸- در طواف واجب طهارت از حدث اکبر و حدث اصغر شرط است چه طواف عمره باشد یا طواف حج یا طواف نساء حتی در عمره و حج مستحب که پس از احرام بستن واجب است آن را تمام کند.

مسئله ۲۵۹- طهارت از حدث اکبر و اصغر در طواف مستحبی شرط نیست (۲)* لیکن کسی که جنب یا حیض است جایز نیست در مسجد الحرام وارد شود، ولی اگر غفلتاً یا نسیاناً (۳) طواف مستحب کرد صحیح است.

۱- ۱. آیه الله سیستانی: در عبادت معتبر است که برای تذلل و کرنش در پیشگاه خداوند انجام داده شود.

۲- ۲. آیه الله تبریزی: طهارت از مثل حدث جنابت و حیض و نفاس لازم است.

۳- ۳. آیه الله فاضل: یا جهلاً.

ص: ۱۰۲

مسأله ۲۶۰- اگر شخصی که حدث اکبر یا اصغر داشته طواف واجب کند، باطل است چه از روی عمد باشد یا از روی غفلت یا نسیان یا ندانستن مسأله باشد.

مسأله ۲۶۱- کسی که وظیفه او وضو یا غسل جبیره‌ای هست می‌تواند برای طواف و نماز آن به همان اکتفا کند.

مسأله ۲۶۲- اگر از انجام طواف واجب با وضو یا غسل، معذور باشد باید بدل از وضو یا غسل تیمم کند.

مسأله ۲۶۳- کسی که فعلاً از وضو یا غسل معذور است اگر بداند که عذرش برطرف می‌شود و می‌تواند طواف را با وضو یا غسل بجا آورد باید صبر کند تا عذرش برطرف شود یا از برطرف شدن آن مأیوس شود. و اگر احتمال می‌دهد عذرش تا آخر باقی باشد لازم نیست (۱)* صبر کند و می‌تواند به تیمم اکتفا نماید ولی اگر بعداً معلوم شود که می‌تواند با وضو یا غسل طواف را در وقت بجا آورد باید آن را اعاده کند.

مسأله ۲۶۴- اگر تیمم کرد بدل از غسل و حدث اصغر عارض شد، برای حدث اکبر لازم نیست تیمم کند، بلکه برای حدث اصغر

۱- ۱. آیه الله سیستانی: در این فرض نیز باید صبر کند مگر این که احتمال بدهد که اگر صبر کند از تیمم هم عاجز می‌شود.
آیه الله خوئی: اگر عذرش نبود آب است باید فحص کند به تفصیلی که در رساله عملیه آمده است.

ص: ۱۰۳

باید طهارت تحصیل کند و تا حدت اکبر برای او حاصل نشده و عذرش باقی است همان تیمم اول کافی است، لیکن احتیاط مستحب آن است که تیمم بدل از غسل هم بکند. (۱)*

مسأله ۲۶۵- اگر در اثنای طواف حدی عارض شود طواف باطل است و باید پس از تحصیل طهارت آن را اعاده نماید مگر این که حدت بعد از تمام شدن شوط چهارم باشد که در این صورت طواف را قطع و پس از تحصیل طهارت از همان جا طواف را تمام کند و صحیح است. (۲)*

مسأله ۲۶۶- اگر در اثناء طواف بیهوش شود و پس از مدتی به هوش آید حکم مسأله قبل را دارد.

۱- ۱. آیه الله تبریزی: اگر بدل از غسل جنابت، تیمم کرد و بعد حدت اصغر عارض شد، چنانچه عذرش باقی است، باید بدل از غسل تیمم کند و احتیاط مستحب آن است که بین تیمم و وضو جمع کند و اگر برای حدت اکبر دیگر غیر از جنابت تیمم کرد و بعد حدت اصغر عارض شد باید بدل از غسل تیمم کند و بنابر احتیاط وضو هم بگیرد و اگر متمکن از وضو هم نبود باید تیمم دیگری بدل از وضو بنماید.

آیه الله خوئی: لازم است تیمم بدل از غسل کند.

۲- ۲ آیه الله بهجت: و همین طور است اگر پس از نصف و قبل از تمام شدن شوط چهارم حدت از روی سهو و غفلت باشد. آیه الله خامنه‌ای: و همینطور اگر بعد از نصف و قبل از تمام شدن شوط چهارم باشد و موالات بهم نخورد.

ص: ۱۰۴

مسئله ۲۶۷- اگر حدثی که عارض شده حدث اکبر باشد مانند جنابت و حیض باید فوراً از مسجد خارج شود و به تفصیلی که در مسئله قبل گفته شده عمل نماید و اگر وقت برای حیض تنگ باشد به طوری که پس از پاک شدن نتواند بقیه اعمال عمره را انجام دهد احکام خاصی دارد که در مسائل طواف حیض خواهد آمد.

مسئله ۲۶۸- اگر با وضو بوده و شک کند که حدث عارض شده است یا نه، بنا بر وضو داشتن بگذارد و لازم نیست وضو بگیرد و همچنین اگر از حدث اکبر پاک بوده و شک کند که حدث عارض شده.

مسئله ۲۶۹- اگر مُحَدِّث به حدث اصغر یا اکبر بوده و شک کند که وضو گرفته یا نه یا غسل کرده یا نه، باید در فرض اول وضو بگیرد و در فرض دوم غسل کند.

مسئله ۲۷۰- اگر بعد از تمام شدن طواف شک کند که آن را با وضو به جا آورده یا نه یا شک کند که آن را با غسل به جا آورده (۱) یا نه، طواف او صحیح است، لیکن برای اعمال بعد باید طهارت تحصیل کند.

مسئله ۲۷۱- در تمام صورتهایی که در شک گفته شد که «بنا بر

۱- ۱ آیه الله خوئی: اگر بعد از حدث اصغر شک کند در این که قبل از طواف غسل کرده یا نه، باید غسل کرده و طواف را اعاده کند و برای اعمال آتیه وضو بگیرد.

ص: ۱۰۵

طهارت بگذارد» یا «طواف صحیح است» بهتر آن است که تجدید وضو کند و رجاءاً غسل به جا آورد، چون ممکن است که بعد معلوم شود وضو یا غسل نداشته و اشکال پیدا می‌شود.

مسئله ۲۷۲- اگر در اثنای طواف شک کند که طهارت از حدث داشته یا نه، اگر سابقه طهارت داشته به شک خود اعتنا نکند و الا واجب است تحصیل طهارت نموده و طواف را از سر بگیرد. (۱)*

مسئله ۲۷۳- هر گاه در اثنای طواف شک کند که غسل کرده است از جنابت یا حیض یا نفاس یا نه، اگر امکان تیمم باشد و تیمم کردن کمتر از خارج شدن از مسجد وقت می‌گیرد باید تیمم کند و سپس خارج شود و اگر بیشتر وقت می‌گیرد باید فوراً از مسجد خارج شود و پس از طهارت طواف را از سر بگیرد چه قبل از شوط چهارم باشد و چه بعد از آن. (۲)*

مسئله ۲۷۴- اگر سهواً یا غفلتاً یا جهلاً طواف را بی‌وضو بجا آورد طواف باطل است و همینطور اگر با حال جنابت یا حیض و نفاس بجا آورد.

«طهارت بدن و لباس»

۱- ۱ امام خمینی، آیه الله سیستانی: اگر بعد از تمامی دور چهارم باشد طواف را رها نموده تحصیل طهارت نماید و از همانجا بقیه طواف را بجا آورد.

۲- ۲ آیه الله سیستانی، امام خمینی: اگر بعد از تمامی دور چهارم باشد طواف را رها کند و تحصیل طهارت نماید و از همانجا تتمه طواف را بجا آورد.

ص: ۱۰۶

مسأله ۲۷۵- لباس و بدن کسی که می‌خواهد طواف کند واجب است پاک باشد حتی از خون کمتر از درهم نیز باید اجتناب شود بلی نجس بودن چیزهایی که نمی‌تواند به تنهایی ستر در نماز باشد مانند جوراب و عرقچین و انگشتر مانعی ندارد.

مسأله ۲۷۶- تطهیر از خون قروح و جروح اگر مشقت داشته باشد لازم نیست و می‌توان با آن طواف نمود ولی اگر با تأخیر در طواف بتواند بدون مشقت تطهیر نماید احتیاط واجب است که تأخیر اندازد به شرط آن که وقت تنگ نشود.

مسأله ۲۷۷- خون قروح و جروح، تا آن اندازه‌ای که می‌شود تطهیر کرد و لباس را عوض کرد احتیاط واجب آن است که تطهیر کند یا جامه را عوض کند.

مسأله ۲۷۸- اگر بعد از طواف آگاه شود که در حال طواف بدن یا لباسش نجس بوده است طوافش صحیح است و همین طور اگر نجاست را فراموش کند و بعد از طواف یادش بیاید. (۱)*

مسأله ۲۷۹- اگر شك داشته باشد که لباسش یا بدنش نجس است، می‌تواند با آن حال طواف کند و صحیح است، چه بداند که پیش از این پاک بوده یا نداند، لیکن اگر بداند که قبلاً نجس بوده و نداند که تطهیر شده است، نمی‌تواند با آن حال طواف کند بلکه

۱- آیه الله گلپایگانی: در فرض فراموش کردن نجاست، باید طواف اعاده شود.

ص: ۱۰۷

باید تطهیر کند و طواف کند.

مسئله ۲۸۰- اگر در اثناء طواف بدن او نجس شود چنانچه تطهیر آن بدون رها کردن طواف ممکن نباشد باید آن را رها کند و پس از تطهیر، طواف را از همانجا تمام نماید و طوافش صحیح است خواه قبل از تکمیل شوط چهارم باشد یا بعد از آن (۱)* و همینطور است اگر لباس او نجس شود و تعویض و تطهیر آن همانجا ممکن نباشد.

مسئله ۲۸۱- اگر در بین طواف نجاستی در بدن یا لباس خود ببیند و احتمال بدهد که در این حال نجاست حاصل شده حکم مسئله قبل را دارد و همین طور است اگر در بین طواف علم پیدا کند که لباس یا بدنش نجس بوده یا نجاست را فراموش کند و در اثناء طواف یادش بیاید. (۲)*

مسئله ۲۸۲- همراه داشتن چیز نجس در حال طواف مانع ندارد.

«سوم: مختون بودن»

مسئله ۲۸۳- طواف افراد ذکور اگر ختنه نشده باشند باطل

- ۱- ۱. آیه الله صافی، آیه الله گلپایگانی: اگر به سه دور و نیم نرسیده طواف باطل است و باید بعد از تطهیر آن را از سر بگیرد.
- ۲- ۲. آیه الله گلپایگانی: در صورت فراموشی نجاست باید طواف را اعاده نماید حتی اگر بعد از شوط چهارم یادش بیاید.

ص: ۱۰۸

است حتی اگر بالغ نباشند. (۱)

مسئله ۲۸۴- اگر بچه ختنه شده به دنیا بیاید طواف او صحیح است.

«چهارم: ستر عورت»

«طواف در لباس غضبی و غیر مخمس»

«چهارم: ستر عورت»

مسئله ۲۸۵- طواف بدون ساتر عورت باطل است.

مسئله ۲۸۶- لباس طواف کننده باید مباح باشد پس طواف در لباس غضبی باطل است هرچند ساتر عورت نباشد. (۲) بلکه احتیاط آن است که همه شرائط لباس نماز گزار مراعات شود.

مسئله ۲۸۷- زن باید در حال طواف تمام بدن خود را به جز صورت (۳) و دستها تا مچ از نامحرم بپوشاند و اگر عمداً این مقدار را نپوشاند معصیت کرده لکن طواف او صحیح است.

«طواف در لباس غضبی و غیر مخمس»

مسئله ۲۸۸- کسی که سال خمسی برای خود قرار نداده اگر از درآمد کسب، پولی دارد که معلوم نیست ربح بین سال است یا سال

۱- ۱. آیه‌الله سیستانی: در غیر ممیز اعتبار ختان مبنی بر احتیاط استحبابی است.

۲- ۲. آیه‌الله سیستانی، آیه‌الله فاضل: غیر ساتر اگر غضبی باشد طواف صحیح است.

۳- ۳. آیه‌الله مکارم: و صورتش را با نقاب نپوشاند.

ص: ۱۰۹

بر آن گذشته است بدون تخمیس آن حکم غضب را دارد بنابراین اگر با آن پول لباس احرام تهیه کند، طواف او صحیح نیست مگر آنکه همانطوریکه متعارف است بدمه خریداری کرده باشد که در این صورت طواف او صحیح است.

مسأله ۲۸۹- اگر انجام طواف و نماز در لباسی که با عین پول غضبی یا غیرمخمس تهیه شده از روی علم و عمد نباشد طواف و نماز صحیح است مگر این که جاهل مقصر باشد که باید تدارک نماید (۱).

مسأله ۲۹۰- پولی که معلوم نیست متعلق خمس است یا نه؟ لازم نیست تخمیس شود و می‌توان آنرا در عمره صرف نمود.

مسأله ۲۹۱- همراه داشتن مال غضبی مثل پول خمس نداده موجب بطلان طواف نمی‌شود (۲).

«پنجم: شروع از حجراالاسود و ختم به آن»

مسأله ۲۹۲- طواف باید از مقابل حجراالاسود شروع شود و از هر جای حجراالاسود که شروع کند به طوری که در عرف گفته

۱- ۱. آیه الله بهجت: اگر قصد قربت از او محقق نشده باشد.

۲- ۲. آیه الله گلپایگانی، آیه الله صافی: در صورتی که طواف موجب حرکت اضافی نشود.

ص: ۱۱۰

شود از حجرالاسود شروع کرده کافی است. (۱) چه از ابتداء آن شروع کند چه از وسط یا آخرش ولی از هر کجا شروع کرد باید در دور هفتم به همان جا ختم کند.

مسأله ۲۹۳- برای شروع از حجرالاسود می‌تواند قبل از رسیدن به حجرالاسود قصد کند که طواف را از مقابل حجرالاسود شروع می‌کنم و زاید بر آن مقدمه علمیه است و همچنین در دور آخر می‌تواند قدری از حجرالاسود بگذرد با این قصد که زایدی مقدمه علمیه باشد.

مسأله ۲۹۴- در طواف همان‌طوری که مسلمین طواف می‌کنند از محاذات حجرالاسود بدون دقت‌های صاحبان و سوسه شروع کند و در دورهای دیگر لازم نیست مقابل حجرالاسود توقف نماید و تجدید نیت کند. بلکه می‌تواند بدون توقف دور بزند تا هفت شوط تمام شود.

مسأله ۲۹۵- کاری که بعضی افراد نادان انجام می‌دهند که

۱- ۱. آیه الله گلیایگانی و آیه الله صافی: طواف باید از اول جزء حجرالاسود شروع شود و چون تحقق آن معنی بر وجه حقیقت متعسّر و بلکه متعذّر است، در تحقق آن اکتفا می‌شود به این که پیش از رسیدن به حجرالاسود نیت کند و قصد کند که ابتدای طواف در هر دور از محاذی اولین جزء حجر باشد و انتهای آن همان موضعی که واقعاً انتهای دور است باشد و زاید، از باب مقدمه علمیه باشد. و این نیت را در ذهن باقی بدارد تا وقتی که محاذی حجر شود و این کافی خواهد بود و با همین نیت هفت دور طواف کند.

ص: ۱۱۱

مقابل حجر الاسود می‌ایستند و برای رعایت محاذات عقب و جلو می‌روند موجب اشکال و گاهی حرام است. مسأله ۲۹۶- اگر اشتبهاً طواف را از غیر حجر الاسود مانند رکن یمانی شروع کند طوافش باطل است هر چند دور آخر را به حجر الاسود ختم نماید (۱) و همینطور اگر دورهای طواف را از حجر الاسود شروع کند ولی به موضعی قبل از حجر الاسود مانند رکن یمانی ختم نماید.

«ششم: قرار دادن کعبه در طرف چپ»

مسأله ۲۹۷- در طواف باید سمت چپ طواف کننده به طرف کعبه باشد و اگر سمت راست یا پشت یا روبروی او به کعبه باشد و در این حال طواف کند صحیح نیست. مسأله ۲۹۸- معیار در شرط مذکور این است که طوری طواف کند که در عرف گفته شود کعبه در طرف چپ اوست و لازم نیست در تمام حالات طواف حقیقتاً کعبه در سمت چپ او باشد بنابراین در موقع دور زدن حجر اسماعیل و گوشه‌های کعبه به نحو متعارف اگر سمت چپ او از محاذات کعبه خارج شود بلکه خانه متمایل به

۱- ۱. آیه الله سیستانی، آیه الله فاضل: اگر قصد و شروع از موضع معتبر شرعی است ولی در تطبیق اشتباه کرده است در صورتی که کسری دور آخر را به قصد طواف تمام کند صحیح است.

ص: ۱۱۲

پشت او شود اشکالی ندارد.

مسأله ۲۹۹- اگر به هر علتی مقداری از طواف بر خلاف متعارف انجام شود مثلاً رو به کعبه یا پشت به آن یا عقب عقب طواف کرد باید برگردد و آن مقدار را جبران کند و اگر نمی‌تواند برگردد بدون قصد طواف دور بزند (۱) تا جائی که باید طواف را از آنجا تدارک کند برسد و از آنجا جبران نماید.

«هفتم: داخل نمودن حجر اسماعیل علیه السلام در طواف»

مسأله ۳۰۰- حجر اسماعیل محلی است که متصل به خانه کعبه است و باید طواف کننده از بیرون آن طواف کند.

مسأله ۳۰۱- اگر دور حجر اسماعیل نگردید و از داخل آن طواف کرد، طوافش باطل است و باید اعاده کند پس اگر اینکار عمدی باشد حکم ابطال عمدی طواف را دارد و اگر سهوی باشد حکم ابطال سهوی را دارد که حکم آن دو خواهد آمد.

مسأله ۳۰۲- اگر در بعضی از شوطها از داخل حجر اسماعیل دور زد، باید آن شوط را اعاده کند و اعاده طواف لازم نیست.

مسأله ۳۰۳- کسی که یک شوط طواف را از درون حجر اسماعیل علیه السلام انجام داده و بقیه طواف را ادامه داده باید یک شوط

۱- ۱. آیه‌الله سیستانی و آیه‌الله فاضل: و تا حجرالاسود برود و آن شوط را کاملاً اعاده نماید.

ص: ۱۱۳

دیگر بجا آورد (۱) و اگر نماز و بقیه اعمال را انجام داده آنها را نیز اعاده نماید (۲).

مسئله ۳۰۴- اگر پس از داخل شدن در حجر اسماعیل متوجه مسأله شد و بجای اعاده آن شوط آنرا از آنجایی که وارد حجر شده تکمیل نموده طوافش باطل نیست و باید آن شوط را اعاده نماید.

مسئله ۳۰۵- اگر کسی در بعضی از دورها از روی دیوار حجر اسماعیل علیه السلام برود اعاده همان مقدار از شوط کافی است.

مسئله ۳۰۶- در حال طواف، دست گذاشتن روی دیوار

۱- ۱. آیات عظام: خوئی، تبریزی، سیستانی: اگر موالات فوت نشده و اما اگر موالات فوت شده طوافش باطل است و باید آنرا و اعمال مترتب بر آنرا تدارک نماید و اگر وقت تدارک گذشته حجش باطل است آیه‌الله سیستانی اضافه فرمودند: ولی در فرض سهو و نسیان اعاده یک شوط و اعمال مترتبه کافی است.

آیه‌الله گلپایگانی، آیه‌الله صافی: اگر چهار شوط را تمام کرده و داخل حجر شده هر وقت فهمید ناقص را تمام کند و نماز طواف و اعمال مترتبه را بجا آورد و اگر قبل از سه شوط و نیم بوده شوطهای گذشته باطل است و باید طواف را از سر بگیرد و بعد از آن نماز طواف و سعی و تقصیر را بجا آورد و اگر از سه شوط و نیم گذشته و به چهار نرسیده آن را تمام کند با دو رکعت نماز و بعد یک هفت شوط طواف و نماز و سعی و تقصیر را بجا آورد. آداب و احکام حج، م ۵۶۰

۲- ۲. امام خمینی، آیه‌الله خامنه‌ای: اگر به اعتقاد صحت بقیه اعمال را انجام داده اعاده آن شوط و نماز کافی است.

ص: ۱۱۴

حجر اسماعیل علیه السلام جایز است و به طواف ضرر نمی‌رساند گر چه احتیاط مستحب در ترک است.

«هشتم: رعایت محدود طواف»

مسأله ۳۰۷- بهتر است طواف بین کعبه و مقام حضرت ابراهیم علیه السلام انجام شود و این مسافت که تقریباً ۲۶/۵ ذراع است در همه اطراف کعبه مراعات شود (۱) ولی طواف خارج این حد تا هر کجا که (۲) طواف خانه صدق کند جایز است خصوصاً در مواردی که طواف در محدوده مذکور ممکن نباشد یا مشقت داشته باشد.*

تذکر: بنا بر نظر امام خمینی و آیه الله فاضل اگر شخصی در طواف از محدوده لازم خارج شد باید آن مقدار را اعاده کند و همین طور بنا بر نظر آیه الله گلپایگانی و آیه الله صافی اگر در محدوده‌ای طواف کند که اتصال به جمعیت نداشته باشد باید آن مقدار را اعاده کند.

-
- ۱- ۱. آیات عظام امام خمینی، فاضل: واجب است طواف در محدوده مذکور انجام شود مگر در صورتیکه حتی در وقت خلوت نتواند در این محدوده طواف کند که در این صورت طواف خارج از این حد با مراعات الاقرب فالاقرب جایز است.
- آیه الله فاضل اضافه فرمودند: همینطور اگر ضرورت عرفی اقتضاء کند که خارج از محدوده طواف کند.
- ۲- ۲. آیه الله گلپایگانی و آیه الله صافی: تا جمعیت طواف کننده متصل به یکدیگر مشغول طوافند صحیح است.

ص: ۱۱۵

مسئله ۳۰۸- محدوده مذکور در مسئله قبل در قسمتی که حجر اسماعیل علیه السلام وجود دارد از کعبه حساب می‌شود و با کاسته شدن مقدار حجر تقریباً از مطاف ۶/۵ ذراع باقی می‌ماند. (۱)

تذکر ۲: بنابر نظر مراجع مذکور اگر به جهت نظافت مسجد و مانند آن از انجام طواف در محدوده ممانعت شود اگر امکان دارد که در محدوده طواف کند باید صبر نماید و در محدوده طواف کند و اگر خارج آن طواف کند صحیح نیست آیه الله فاضل اضافه فرمودند: اگر در چنین حالاتی ضرورت عرفیه اقتضاء کند که خارج از محدوده طواف کند و صبر کردن برای طواف در محدوده مستلزم عسر و حرج باشد در خارج حد با رعایت الاقرب فالاقرب صحیح است.

تذکر ۳: بنابر نظر مراجع مذکور زنی که قادر به طواف کردن نیست اگر کسی حتی نامحرم حاضر شود او را بدوش بگیرد و در محدوده طواف دهد نمی‌تواند به طواف با تخت روان در خارج از محدوده اکتفا کند.

تذکر ۴: کسی که در محدوده طواف است اگر شك کند که از محدوده خارج شده یا نه؟ طوافش صحیح است ولی اگر در

۱- ۱. آیات عظام: گلپایگانی، صافی، فاضل: در طرف حجر اسماعیل محدوده طواف ضیق نمی‌شود و از حجر اسماعیل به مقدار ۵/۲۶ ذراع محدوده طواف است.

ص: ۱۱۶

ابتدا طواف شک کند که طوافش در محدوده است یا نه؟
نمی‌تواند به آن اکتفا نماید.

تذکر ۵: یقین به این که در حال طواف او را بی‌اختیار می‌برند مجوز طواف در خارج حد نیست و باید همان مقدار را که بی‌اختیار شده تدارک کند، و همینطور یقین به برخورد با نامحرم برای طواف خارج محدوده عذر محسوب نمی‌شود.

«نهم: طواف نکردن روی شاذروان»

مسأله ۳۰۹- در اطراف دیوار خانه، یک پیش‌آمدگی است که آن را «شاذروان» می‌گویند و طواف بر روی آن صحیح نیست.
مسأله ۳۱۰- اگر کسی در بعضی از احوال به واسطه کثرت جمعیت یا غیر آن روی شاذروان برود و دور بزند آن مقدار که دور زده باطل است و باید آن را اعاده کند.
مسأله ۳۱۱- دست به دیوار خانه کعبه گذاشتن، در آن جائی که شاذروان است جایز است و به طواف ضرر نمی‌رساند گرچه احتیاط مستحب در ترک است.

«دهم: موالات»

مسأله ۳۱۲- مراعات موالات عرفیه در طواف لازم است (۱).

۱- ۱. آیه الله مکارم، آیه الله فاضل: این شرط در طواف مستحب لازم نیست.

ص: ۱۱۷

یعنی باید هفت دور آن پشت سر هم آورده شود و در بین آن بقدری فاصله نشود که از صورت یک طواف خارج گردد.
تذکر: موارد استثناء این شرط در مسائل مربوط به قطع طواف خواهد آمد.

مسئله ۳۱۳- جایز است در بین طواف برای رفع خستگی و استراحت بنشیند یا دراز بکشد و بعد، از همانجا اتمام کند ولی نباید آنقدر طول دهد که موالات عرفیه به هم بخورد والا طوافش باطل است و باید طواف را اعاده کند (۱).

«یازدهم: انجام هفت دور نه کمتر نه بیشتر»

«کم کردن دورهای طواف»

مسئله ۳۱۴- اگر طواف کننده از ابتداء عمداً قصد کند که کم‌تر از هفت دور طواف کند طوافش باطل است اگر چه هفت دور بزند (۲) ولی اگر از روی جهل یا سهو یا غفلت باشد و به هفت دور تمام کند طوافش صحیح است.

مسئله ۳۱۵- اگر از روی جهل به مسئله بیش از هفت دور

۱- ۱. آیه الله خامنه‌ای: ولی اگر بعد از نصف دور چهارم باشد می‌توان به اتمام همان طواف اکتفا نمود.

۲- ۲. آیات عظام: تبریزی، خویی، سیستانی: در فرضی که هفت دور بزند با تحقق قصد قربت طوافش صحیح است.

ص: ۱۱۸

طواف کند طوافش باطل است (۱) و باید طواف و نماز و اعمال بعد از آن را اعاده کند. (۲)

مسئله ۳۱۶- اگر در اثنای طواف از قصد هفت دور زدن برگردد و قصد کند کمتر بیاورد آنچه با این قصد آورده باطل است (۳) و باید اعاده کند.

مسئله ۳۱۷- اگر عمداً از طواف واجب یک دور یا کمتر یا بیشتر از آن کم کند اگر پیش از فوت موالات عرفیه آنرا تکمیل نماید طوافش صحیح است (۴)* و اگر تکمیل ننماید تا موالات فوت شود حکم قطع عمدی طواف را دارد که خواهد آمد.

مسئله ۳۱۸- در فرض مسئله قبل اگر طواف را تکمیل نکرد تا موالات فوت شد باید آنرا اعاده کند (۵)* و اگر آنرا اعاده نکند حکم

۱- ۱. آیه الله سیستانی، آیه الله فاضل: مگر این که جاهل قاصر باشد که در این صورت طوافش صحیح است.

۲- ۲. امام خمینی، آیه الله خامنه‌ای: اگر با اعتقاد صحت بقیه اعمال را آورده اعاده طواف و نماز کافی است.

۳- ۳. آیات عظام: تبریزی، خوئی، سیستانی: اگر قصد قربت مختل شود طواف اشکال پیدا می‌کند.

۴- ۴ آیه الله سیستانی: اگر بی دلیل قبل از تمام شدن شوط چهارم از مطاف خارج شده و مشغول کاری شده که عرفاً صدق کند که طوافش را قطع کرده طواف باطل است.

۵- ۵ آیه الله گلپایگانی: اقوی آن است که در این صورت اگر چهار دور به‌جا آورده باشد طواف را تمام کند و بعداً احتیاطاً اعاده نماید.

ص: ۱۱۹

ترك عمدی طواف را دارد که در مسائل قبل گذشت و در این مسأله و مسأله قبل فرقی بین عالم و جاهل نیست.

مسأله ۳۱۹- اگر سهواً از طواف کم کند چنانچه پیش از فوت موالات آنرا تکمیل نماید طوافش صحیح است و همینطور است اگر بعد از فوت موالات متذکر شود و مقدار فراموش شده سه شوط یا کمتر باشد و اما اگر بعد از فوت موالات متذکر شود که بیش از سه شوط کم کرده باید طواف را اعاده نماید. گر چه تکمیل طواف و اعاده آن در تمام موارد مذکور موافق احتیاط است.

مسأله ۳۲۰- اگر در حال سعی یادش آمد که طواف را ناقص به جا آورده باید برگردد و طواف را از همانجا که ناقص کرده تکمیل کند و برگردد تتمه سعی را بجا آورد و طواف و سعیش صحیح است و احتیاط مستحب آن است که اگر کمتر از چهار دور بجا آورده طواف را تمام کند و اعاده نماید و همچنین اگر سعی را کمتر از چهار بار انجام داده تمام کند و اعاده نماید.

«زیاد کردن دورهای طواف»

مسأله ۳۲۱- اگر طواف کننده از ابتدا عمداً قصد کند که بیش از هفت دور طواف کند طوافش باطل است هر چند به هفت دور اکتفا کند (۱) ولی اگر از روی جهل یا سهو یا غفلت باشد و به هفت

۱- ۱ آیات عظام: تبریزی، خوئی، سیستانی: با تحقق قصد قربت طوافش صحیح است.

ص: ۱۲۰

دور تمام کند طوافش صحیح است.

مسأله ۳۲۲- انجام یک دور یا بیشتر بقصد احتیاط، زیاده در طواف محسوب نمی‌شود و جبران نقص احتمالی را نیز نمی‌کند

مسأله ۳۲۳- اگر در اثناء طواف از قصد هفت دور زدن برگردد و قصد کند زیاده‌تر بیاورد آنچه با این قصد آورده باطل است و باید

اعاده کند (۱) و اگر با این قصد زیاده‌تر از هفت دور انجام دهد اصل طواف باطل است (۲)

مسأله ۳۲۴- اگر از اول قصد کند که هشت دور به جا آورد، لیکن قصدش آن باشد که هفت دور آن طواف واجب باشد و یک

دور قدم زدن دور خانه برای تبرک یا مقصد دیگر باشد طواف او صحیح است.

مسأله ۳۲۵- اگر گمان کند که یک دور نیز مستحب است همانطور که هفت دور مستحب است و قصد کند که هفت دور واجب را

بیاورد و یک دور مستحب هم به دنبال آن بیاورد طواف او صحیح است خواه آن یک دور را انجام دهد یا انجام ندهد.

مسأله ۳۲۶- اگر بعد از هفت دور طواف واجب عمداً یک شوط یا کمتر یا بیشتر به آن اضافه نماید به قصد این که زیاده جزء

۱- ۱. آیات عظام: تبریزی، خوئی، سیستانی: اگر قصد قربت مختل شود اصل طواف باطل می‌شود.

۲- ۲. آیه الله بهجت: آنچه با قصد زیاده آورده باطل است.

ص: ۱۲۱

آن طواف باشد، طواف او باطل می‌شود و باید اعاده کند.

مسئله ۳۲۷- اگر سهواً زیاد کند بر هفت دور پس اگر کمتر از یک دور است قطع کند آن را و طوافش صحیح است و اگر یک دور یا زیاده‌تر است احوط (۱) آن است که هفت دور دیگر را تمام کند به قصد قربت، بدون تعیین مستحب یا واجب و دو رکعت نماز طواف واجب را قبل از سعی بخواند و احتیاط مستحب آن است که بعد از سعی دو رکعت نماز برای طواف مستحب به جا آورد.

مسئله ۳۲۸- اگر قسمتی از شوط را که صحیح بوده به تصور این که باطل انجام داده اعاده نموده، طوافش صحیح است.

«قران در طواف»

مسئله ۳۲۹- قران در طواف (یعنی دو طواف پشت سر یکدیگر بدون انجام نماز طواف بین آن دو) در طواف واجب حرام است ولی طواف اول صحیح است (۲) مگر آن که از ابتداء یا در اثناء طواف اول قصد قران کرده باشد. بلی قران در طواف مستحب، مکروه است.*

مسئله ۳۳۰- اگر بعد از انجام طواف و قبل از نماز طواف یک شوط یا کمتر یا بیشتر بیاورد بقصد این که آنرا جزء طواف دیگر

۱- ۱. آیه الله گلپایگانی، آیه الله صافی: این احتیاط مستحب است.

۲- ۲. آیات عظام: سیستانی، خوئی، تبریزی: طواف باطل است.

ص: ۱۲۲

قرار دهد داخل در قران بین دو طواف است که حکمش در مسأله قبل گذشت (۱).

مسأله ۳۳۱- اگر طواف واجبی را که به فتوای مجتهدش صحیح است قبل از خواندن نماز به قصد احتیاط اعاده نماید و سپس نماز طواف را بخواند عملش صحیح است هر چند به واسطه قران (۲) معصیت کرده است.

«قطع طواف»

مسأله ۳۳۲- قطع طواف یعنی رها کردن آن به طوری که موالات عرفیه فوت شود (۳)، بدون عذر در طواف مستحب جایز و در طواف واجب مکروه است (۴)*.

مسأله ۳۳۳- اگر بدون عذر طواف را قطع کند باطل است و باید آنرا اعاده نماید چه قبل از شوط چهارم باشد یا بعد از آن (۵).

۱-۱. آیات عظام: تبریزی، خوئی، سیستانی، بهجت: اگر طواف دوم را به اتمام نرساند نه قران است و نه زیاده در طواف.

۲-۲. آیات عظام: بهجت، تبریزی، خوئی، سیستانی: این عمل قران محسوب نمی‌شود.

۳-۳. آیه الله سیستانی: یا قبل از اتمام شوط چهارم از مطاف خارج و مشغول کاری شود که عرفاً گفته شود طواف را قطع کرده است.

۴-۴. آیات عظام: صافی، گلپایگانی، خوبی: در طواف واجب جائز نیست.

۵-۵. آیه الله گلپایگانی: اقوی آن است که در این صورت اگر چهار دور به جا آورده باشد، طواف را تمام کند و بعد احتیاطاً اعاده کند.

ص: ۱۲۳

ولی اگر طواف را رها کند و قبل از فوت موالات برگردد و آنرا تمام نماید طوافش صحیح است. (۱)

مسئله ۳۳۴- اگر بعد از تمام شدن شوط چهارم طواف را به جهت عذری مانند مرض و حیض قطع نماید و بعد از رفع عذر طواف

را از همانجا که قطع کرده کامل کند صحیح است. ولی اگر قبل از تمام شدن شوط چهارم باشد آنرا اعاده نماید. (۲)

مسئله ۳۳۵- اگر شخصی به جهت عذری طواف را قطع کند و تا وقت تنگ شود از انجام طواف عاجز باشد پس اگر ممکن است او

را حمل کنند و طواف دهند. تا طوافش را تکمیل نماید یا اگر قطع قبل از اتمام شوط چهارم بوده اعاده نماید و اگر ممکن نیست

برایش نائب بگیرند که به تفصیل مذکور عمل نماید. (۳)

مسئله ۳۳۶- اگر در اثناء طواف به جهت برپا شدن نماز جماعت یا نظافت مسجد و مانند آن، شخص از ادامه طواف معذور شد

حکم مسئله قبل را دارد

«قطع طواف جهت نماز»

۱-۱. نظر آیات عظام امام خمینی، خوئی، تبریزی، صافی، خامنه‌ای ذیل مسئله ۴۶۷ گذشت.

۲-۲. آیه الله سیستانی: بجز طواف مستحب که می‌تواند تکمیل نماید مطلقاً.

۳-۳. آیه الله گلپایگانی، آیه الله صافی: بعید نیست گفته شود که نائب باید در هر صورت همه طواف را انجام دهد.

ص: ۱۲۴

مسأله ۳۳۷- اگر در اثنای طواف وقت نماز واجب تنگ شود واجب است آنرا رها کند و نماز بخواند و سپس طواف را از همانجا که قطع کرده تمام کند (۱) و صحیح است مگر این که قبل از تمام شدن شوط چهارم باشد و بقدری فاصله شود که موالات عرفیه به هم بخورد. که در این صورت باید طواف را اعاده کند.

مسأله ۳۳۸- قطع طواف برای رسیدن به نماز جماعت یا درک وقت فضیلت نماز واجب، جایز بلکه مستحب است و بعد از نماز از همانجا که طواف را قطع کرده ادامه دهد و طوافش صحیح است گرچه احتیاط مستحب آن است که به تفصیل مسأله قبل عمل نماید.

«شک در طواف»

مسأله ۳۳۹- اگر بعد از طواف شک کند که آنرا صحیح به جا آورده یا نه، مثلاً احتمال بدهد که از طرف راست طواف کرده یا محدث بوده یا از داخل حجر اسماعیل علیه السلام طواف کرده، اعتناء نکند، و طوافش صحیح است اگر چه باز در محل طواف باشد و از آنجا منصرف نشده یا مشغول کارهای دیگر نشده باشد، در صورتی که هفت دور بودن معلوم باشد بی‌زیاده و نقیصه.

۱- ۱. آیه الله فاضل، آیه الله خامنه‌ای: و می‌تواند طواف را از اول شروع نماید.

ص: ۱۲۵

مسئله ۳۴۰- اگر در اثناء طواف شک کند که طواف را به نیت منوب‌عنه شروع کرده یا برای خود، نمی‌تواند به این طواف اکتفا کند و می‌تواند صبر کند تا موالات فوت شود سپس آنرا از سر بگیرد. (۱)

مسئله ۳۴۱- اگر بعد از تمام شدن طواف و انصراف از آن شک کند که هفت دور آورده یا بیشتر به شک خود اعتناء نکند و همینطور است اگر شک کند در این که هفت دور آورده یا کمتر (۲).

مسئله ۳۴۲- اگر در آخر دور که به حجر الاسود ختم شد شک کند که هفت دور زده یا هشت دور یا زیادت، اعتنا به شک نکند و طوافش صحیح است.

مسئله ۳۴۳- اگر در طواف در عدد شوطها شک نمود و با این حال و بامید این که شک او را از بین برود طواف را ادامه داد و پس از آن یقین کرد که هفت دور را کامل کرده طوافش صحیح است.

مسئله ۳۴۴- اگر قبل از رسیدن به حجر الاسود و تمام شدن دور، شک کند که آنچه را دور می‌زند دور هفتم است یا هشتم طوافش باطل است. (۳)*

۱- ۱. آیه الله بهجت: می‌تواند طواف را به نیت منوب‌عنه تمام کند.

آیه الله سیستانی: و باید طواف را به نیت نیابت از سر بگیرد.

۲- ۲. آیه الله تبریزی، آیه الله خوئی: اگر قبل از مشغول شدن به نماز چنین شکی کند باید طواف را اعاده کند.

۳- ۳. آیه الله فاضل، آیه الله مکارم: آن دور را تمام کند و طوافش صحیح است.

ص: ۱۲۶

- مسئله ۳۴۵- اگر در آخر دور یا اثنای آن شک کند میان شش و هفت و هر چه پای نقیصه در کار است، طواف او باطل است. (۱)
- مسئله ۳۴۶- در مواردی که شک در دورهای طواف موجب بطلان طواف است اگر طواف دیگری شروع کرد و در اثناء آن یقین به دورهای طواف اول برایش حاصل شد، طواف دوم صحیح است.
- مسئله ۳۴۷- اگر در طواف مستحب شک کند در عدد دورها، بنا بر اقل بگذارد و طوافش صحیح است.
- مسئله ۳۴۸- کسی که در عدد دورهای طواف کثیر الشک است به شکش اعتنا نکند (۲) و بنا بر اکثر بگذارد، مگر این که بنا بر اکثر موجب بطلان طواف باشد که در این صورت به احتمال اکثر اعتناء نکند و احتیاط مستحب آن است که کثیر الشک کسی را وادار کند که عدد را برایش حفظ کند.
- مسئله ۳۴۹- معیار در کثیر الشک (۳) در طواف این است که عرفاً بگویند در طوافش زیاد شک می‌کند.

- ۱- ۱ آیات عظام خوئی، تبریزی، سیستانی: اگر شک در پایان شوط بین شش و هفت باشد و بنا را بر شش گذاشت و از روی جهل به مسئله طواف را تمام کرد و متوجه مسئله نشد تا وقت اعاده گذشت طوافش صحیح است.
- ۲- ۲ آیه الله خوئی: اگر به حد و سواس نرسیده باید به شک خود اعتنا کند.
- ۳- ۳ آیه الله سیستانی: معیار این است که شکی که برای او حاصل می‌شود، نسبت به کسانی که در موجبات حواس پرتی مانند او هستند، به مقدار معتنا به بیشتر باشد.

ص: ۱۲۷

مسأله ۳۵۰- گمان در عدد دورها اعتبار ندارد (۱) و حکم شک را دارد.

بطالان طواف یا بعض آن

مسأله ۳۵۱- اگر پس از انجام عمره متوجه شود که چند شوط از طواف عمره را سهواً باطل انجام داده مثل این که از داخل حجر اسماعیل طواف کرده چنانچه مقداری که باطل انجام داده سه شوط یا کمتر باشد همان مقدار را اعاده نماید با نماز طواف و اگر بیشتر باشد باید اصل طواف را اعاده نماید و در هر دو صورت سایر اعمال عمره او صحیح است و اگر از روی جهل به حکم، بوده، از احرام عمره خارج نشده و باید طواف و اعمال بعد از آن را انجام دهد تا از احرام خارج شود.

مسأله ۳۵۲- اگر در عمره بعد از تقصیر متوجه شود که طوافش را سهواً باطل انجام داده است مثل این که بدون وضو طواف کرده یا وضویش باطل بوده باید طواف و نماز و سعی و تقصیر را اعاده کند و تا اعمال را انجام نداده از محرمان احرام اجتناب نماید.

مسأله ۳۵۳- اگر از روی جهل به مسأله طواف عمره را باطل انجام دهد باید طواف و نماز آنرا اعاده نماید و اگر سعی و تقصیر کرده آنها نیز باید اعاده شود و تا اعاده ننموده در احرام باقی می‌ماند.

«رها کردن طواف و از سر گرفتن آن»

۱- ۱ آیه الله بهجت: گمان در دورهای طواف معتبر است و باید به آن عمل شود.

ص: ۱۲۸

مسئله ۳۵۴- کسی که در اثناء طواف آنرا رها می‌کند و از سر می‌گیرد طوافش صحیح است خواه قبل از اكمال شوط چهارم آنرا رها کند یا بعد از آن (۱) و اگر طواف دوم را هم رها کند و طواف سوم را انجام دهد همین حکم را دارا است.*

«نیابت در طواف»

مسئله ۳۵۵- اگر کسی از ابتدا بداند که حتی با کمک دیگری قادر بر انجام بعضی از شوطهای طواف نیست باید برای طواف کامل نایب بگیرد و همینطور اگر قبل از اتمام شوط چهارم عاجز شود، ولی اگر بعد از آن باشد می‌تواند برای بقیه نایب بگیرد. (۲)

۱- ۱ امام: اگر قبل از شوط چهارم بوده باید یک طواف دیگر بجا آورد.

آیه الله خوئی، آیه الله تبریزی: در فرض اعتقاد به جواز از سر گرفتن طواف، طواف مذبور مجزی است.

آیه الله صافی، آیه الله گلپایگانی: اگر بعد از شوط چهارم بوده واجب است نقصان طواف قطع شده را بجا آورد و نماز آنرا نیز بخواند.

۲- ۲ آیات عظام: صافی، گلپایگانی، مکارم: در تمام صور باید برای طواف کامل نایب بگیرد.

امام خمینی، آیه الله بهجت: بعضی از دورهای طواف قابل نیابت است مطلقاً.

ص: ۱۲۹

مسأله ۳۵۶- انجام طواف به نیابت از دیگری قبل از طواف عمره یا حج یا طواف نساء جایز است.

«طواف با لباس دوخته»

مسأله ۳۵۷- اگر محرم طواف و سعی خود را با لباس دوخته انجام دهد، طواف و سعی او صحیح است هر چند بواسطه پوشیدن لباس دوخته (در غیر موارد عذر) معصیت کرده است.

«طواف حائض و مستحاضه»

مسأله ۳۵۸- زن اگر در ایام عادت خون دیده و سپس پاک شده و مجدداً خون دیده چنانچه قبل از ده روز پاک شود آن خون محکوم به حیض است (۱) و اگر در فاصله‌ای که پاک بوده طواف و نماز را انجام داده باید آنها را اعاده نماید. (۲)

مسأله ۳۵۹- زن اگر به جهتی مانند استفاده از قرض نظم عادت ماهانه‌اش بهم خورده چنانچه یقین دارد خونی که می‌بیند سه روز استمرار دارد هر چند به این نحو که پس از خروج خون تا سه روز در باطن فرج آلوده باشد حکم حیض را دارد و گرنه باید به وظائف

۱- ۱ آیه الله خوئی، آیه الله تبریزی: اگر خون دوم به صفات حیض باشد.

۲- ۲ آیه الله مکارم: اعاده طواف و نماز لازم نیست.

ص: ۱۳۰

مستحاضه عمل نماید. (۱)

مسأله ۳۶۰- زن اگر برای عمره محرم شده اگر به واسطه حیض نتواند طواف کند باید صبر کند و پس از پاک شدن طواف و اعمال دیگر را انجام دهد و اگر بترسد که نتواند تا زمانی که در مکه است عمره را انجام دهد باید برای طواف و نماز نایب گرفته و سایر اعمال را خودش انجام می‌دهد.

مسأله ۳۶۱- اگر زن در اثناء طواف قبل از اتمام شوط چهارم حیض شود طوافش باطل است پس اگر وقت دارد صبر می‌کند تا وقتی که پاک شد طواف و نماز و بقیه اعمال را انجام دهد و اگر نمی‌تواند تا زمان پاک شدن صبر کند باید برای طواف و نماز نایب بگیرد.

مسأله ۳۶۲- اگر زن در اثناء طواف بعد از اتمام دور چهارم (۲) حیض شد چنانچه وقت دارد صبر کند و پس از پاک شدن تحصیل طهارت کرده و بقیه طواف و سایر اعمال را انجام دهد و اگر وقت تنگ باشد مانند مسائل قبل عمل کند.

۱- ۱ آیات عظام: خویی، تبریزی، سیستانی: اگر به صفات حیض باشد یا در ایام عادت، احتمال استمرار کافی است و حیض محسوب می‌شود. آیه‌الله سیستانی اضافه فرموده‌اند: اگر به صفات حیض نباشد و در ایام عادت هم نباشد باید جمع کند بین تروک حائض و اعمال مستحاضه.

۲- ۲ آیه‌الله خامنه‌ای: بعد از سه شوط و نیم.

ص: ۱۳۱

مسئله ۳۶۳- اگر زن پس از این که متوجه شد که طواف عمره را باطل انجام داده حیض شد و کاروان منتظر او نمی‌ماند برای طواف و نماز نایب گرفته و بقیه اعمال را خودش بجا می‌آورد.

مسئله ۳۶۴- زن مستحاضه چنانچه استحاضه‌اش قلیله باشد باید برای هر یک از طواف و نماز جداگانه وضو بگیرد و اگر متوسطه باشد باید علاوه بر این، یک غسل برای طواف و نماز انجام دهد. (۱) و اگر کثیره باشد یک غسل دیگر هم برای نماز انجام دهد. (۲) این در صورتی است که خون مستمر باشد و اگر از وقت وضو یا غسل برای طواف تا آخر نماز خون قطع باشد طهارتی که برای طواف تحصیل کرده کافی است.

مسئله ۳۶۵- اگر زن در اثناء طواف مستحاضه شد، حکم حدث در اثناء طواف را دارد که در مسئله ۲۶۵ گذشت.

مسئله ۳۶۶- زن مستحاضه اگر پاک شد و وضو گرفت و غسل کرد و مشغول طواف شد و در اثناء طواف مجدداً خون دید حکم مسئله قبل را دارد ولی اگر خون مستمر است و به وظیفه‌اش عمل

۱- ۱ آیه الله مکارم: اگر مستحاضه متوسطه و کثیره وظیفه غسل خود را برای نمازهای یومیه انجام دهد غسل دیگری برای طواف و نماز لازم ندارد.

۲- ۲ آیه الله سیستانی، آیه الله فاضل: غسل دیگر لازم نیست.

آیه الله خوئی: در کثیره اگر محدث به حدث اصغر نباشد احتیاجی به وضو نیست.

ص: ۱۳۲

کرده با تحفظ از خروج آن طواف او صحیح است.

مسئله ۳۶۷- مستحاضه پس از تحصیل طهارت برای طواف و نماز آن باید مبادرت به عمل نماید و اگر با رفتن به منزل نتواند مبادرت کند باید وضو و غسل خود را نزدیک مسجدالحرام انجام دهد.

مسئله ۳۶۸- اگر مستحاضه در اثناء طواف بجهت اقامه نماز و مانند آن نتواند به طوافش ادامه دهد باید مجدداً برای طواف تحصیل طهارت نماید و طواف را اعاده نماید. (۱)*

مسئله ۳۶۹- زن غیر سیده (۲) خونی که بعد از تمام شدن پنجاه سال قمری می‌بیند حکم استحاضه را دارد هر چند به صفات حیض باشد و تا وقتی که رسیدن به سن مذکور برای زن اثبات نشده حکم زنان غیر یائسه را دارد.*

۱- ۱ آیه الله تبریزی: در فرضی که نماز جماعت برگزار شده و مستحاضه نمازش را خوانده فرمودند بعید نیست تمام کردن همان طواف سابق کافی باشد و همچنین آیه الله سیستانی در این فرض فرمودند اگر قطع پس از پایان شوط چهارم بوده اتمام همان طواف کافی است.

۲- ۲ آیه الله مکارم: فرقی بین سیده و غیر سیده نیست ملاک تمام شدن پنجاه سال قمری است.

آیه الله سیستانی: یائسگی در مسئله حیض در سیده و غیر سیده با اتمام شصت سال قمری شروع می‌شود.

ص: ۱۳۳

مسئله ۳۷۰- زنی که حیض شده اگر با استفاده از دارو کاری کند که خون کاملاً قطع گردد بطوری که در باطن فرج هم خون سه روز استمرار پیدا نکند آن خون حکم استحاضه را دارد و با تحصیل طهارت مستحاضه، می‌تواند طواف و نماز خود را انجام دهد.

مسئله ۳۷۱- شخصی که بعد از اعمال عمره یا حج متوجه می‌شود که غسل واجبی مانند غسل مس میت یا غسل نفاس بر عهده‌اش بوده است چنانچه پس از وجوب آن غسل، غسل واجب یا مستحبی (که استحباب آن ثابت است مانند غسل احرام یا جمعه) انجام داده کفایت می‌کند و عملش صحیح است والا حکم کسی را دارد که طواف خود را باطل انجام داده که در مسائل قبل گذشت.

(۱)

«دائم‌الحدث»

مسئله ۳۷۲- بیماری که حدث (بول، غائط، ریح) پی در پی از او خارج می‌شود اگر فرصتی دارد که می‌تواند در آن طواف را با وضو و طهارت بدن انجام دهد باید پس از وضو و طهارت بدن

۱- ۱. آیات عظام امام خمینی، خامنه‌ای، صافی: اگر غسل جنابت انجام داده کفایت می‌کند و الا کفایت نمی‌کند.
آیه‌الله فاضل: اگر غسل واجبی انجام داده کفایت می‌کند والا کفایت نمی‌کند.

ص: ۱۳۴

طواف را در آن وقت انجام دهد و اگر چنین فرصتی ندارد تا وقتی حدث متعارف از او سر نزده یک وضو برای طواف و یک وضو برای نماز کافی است. (۱)*

مسأله ۳۷۳- کسی که بول یا غائط پی در پی از او خارج می‌شود واجب است تا آنجا که می‌تواند از سرایت نجاست به بدن و لباس خود جلوگیری کند به همان کیفیتی که در نماز انجام می‌دهد.

مسأله ۳۷۴- اگر حدث از غیر مجرای طبیعی بطور پی در پی

۱- ۱. امام خمینی: اگر مشقت ندارد باید هر بار که از او حدث سر می‌زند تجدید وضو نماید هر چند با بردن آب همراه خود در طواف و نماز باشد، و طواف و نمازش صحیح است.

نظر آیه‌الله خامنه‌ای در حدث بول مانند نظر امام است و در مورد حدث غائط و ریح نظر ایشان در دست نیست.

آیه‌الله بهجت: اگر حدث بول یا ریح است خود طواف می‌کند و اگر مشقت ندارد هر بار که حدث از او سر می‌زند وضو را تجدید کند کافی است و اگر حدث غائط است برای طواف نایب بگیرد.

آیه‌الله گلپایگانی، آیه‌الله صافی: اگر حدث بول است چنانچه می‌تواند باید برای هر بار که حدث سر می‌زند تجدید وضو کند. آیه‌الله گلپایگانی اضافه فرمودند: و اگر این را هم نمی‌تواند، وضو بگیرد و چهار شوط آن را بجا آورد و سپس تجدید وضو نموده و بقیه طواف را بجا آورد و اگر حدث ریح یا غائط باشد برای طواف نایب بگیرد و احتیاطاً خودش هم طواف کند.

ص: ۱۳۵

خارج می‌شود حکم حدثی را دارد که از مجرای طبیعی بطور پی در پی خارج می‌شود که در دو مسأله قبل گذشت.

«طواف مستحب»

مسأله ۳۷۵- طواف یعنی هفت شوط کامل و انجام یک یا چند شوط استحبابش ثابت نیست. (۱)

مسأله ۳۷۶- طواف عملی است مستحب و ثواب آن برای غیرمقیم از ثواب نماز مستحبی بیشتر است و سزاوار است زائران هر چقدر می‌توانند طواف کنند اما تلاش کنند مزاحم افرادی که مشغول طواف واجب هستند نشوند.

مسأله ۳۷۷- انجام طواف مستحب برای بانوان با علم به این که نگاه آنان بی‌اختیار به نامحرم می‌افتد و در فشار جمعیت قرار می‌گیرند اشکالی ندارد ولی بهتر است در موارد ازدحام مراعات نمایند.

مسأله ۳۷۸- شرائطی که در طواف واجب ذکر شد به جز طهارت از حدث (۲) در طواف مستحب نیز معتبر است.

مسأله ۳۷۹- انجام طواف مستحب قبل از اعمال عمره تمتع و مفرده و پس از محرم شدن برای حج تمتع و قبل از رفتن به عرفات

۱- ۱. آیه‌الله سیستانی: یک شوط نیز از خود یا از غیر مستحب است.

۲- ۲. آیه‌الله مکارم، آیه‌الله فاضل: و موالات.

ص: ۱۳۶

و پیش از طواف حج یا طواف نساء اشکالی ندارد گر چه احتیاط مستحب در ترک آن است.
 مسأله ۳۸۰- هر شوط از طواف مستحب را نمی‌توان به نیت یک نفر انجام داد ولی انجام یک طواف به نیابت از چندین نفر اشکالی ندارد. (۱)

«مسائل متفرقه طواف»

مسأله ۳۸۱- واجب نیست در حال طواف روی طواف کننده طرف جلو باشد بلکه جایز است به یمین و یسار نگاه کند و صفحه صورت را برگرداند بلکه به عقب نگاه کند و می‌تواند طواف را رها کند و خانه را ببوسد و برگردد از همانجا اتمام کند.
 مسأله ۳۸۲- اگر معاذ الله در حال طواف معصیتی مانند تماس عمدی با بدن نامحرم انجام شود طوافش باطل نمی‌شود.
 مسأله ۳۸۳- پا گذاردن روی احرامی دیگران و اشیائی که از افراد در مطاف می‌افتد مانند ساعت و غیر آن موجب بطلان طواف نمی‌شود.
 مسأله ۳۸۴- اگر از قسمتی از شوط را نادرست انجام دهد و در

۱- ۱. آیه الله سیستانی: نیابت در یک شوط نیز صحیح است ولی در این صورت نباید مجموع هفت شوط را به عنوان یک طواف انجام دهد.
 آیه الله مکارم: و نیز می‌تواند ثواب هر شوط را به یک نفر اهدا کند.

ص: ۱۳۷

وقتی که می‌خواهد تدارک کند محل دقیق آن مشخص نباشد، برای تدارک باید از چند قدم جلوتر شروع کند با این قصد که طواف او از همانجایی که نادرست بوده ادامه پیدا کند و بقیه مقدمه علمیه باشد.

مسئله ۳۸۵- در مواردی که احتیاط اقتضا می‌کند که طواف را تکمیل کند و نماز را بخواند سپس آنرا با نمازش اعاده کند، می‌تواند یک طواف کامل به قصد تمام و اتمام بجا آورد (یعنی چنانچه آن مقدار انجام شده باطل بوده تمام هفت شوط طوافش باشد و چنانچه صحیح بوده از طواف دوم بمقدار نقصان طواف اول، طواف باشد) و بعد دو رکعت نماز بخواند این عمل کافی است. (۱)

*مسئله ۳۸۶- اگر کسی مریض یا طفلی را حمل کند و طواف دهد و خودش نیز قصد طواف کند طواف هر دو صحیح است.

مسئله ۳۸۷- در حال طواف تکلم کردن و خنده نمودن و شعر خواندن اشکال ندارد لکن کراهت دارد و مستحب است در حال طواف مشغول دعا و ذکر خدا و تلاوت قرآن باشد.

مسئله ۳۸۸- اگر در طواف بی‌اختیار او را ببرند اعاده آن مقدار

۱- ۱. آیات عظام: امام خمینی، گلپایگانی، صافی: این عمل صحیح نیست و تردید در نیت است.

ص: ۱۳۸

لازم است (۱) و باید طواف را صحیح انجام دهد و خودش به اختیار طواف کند و چنانچه ممکن نیست باید در وقت خلوت طواف نماید ولی باید دانست که منظور از بی‌اختیار شدن این نیست که در اثر فشار جمعیت تندتر برود بلکه در این صورت اگر قدمها را به اختیار خود برمی‌دارد ضرر ندارد و طوافش صحیح است. (۲)

مسأله ۳۸۹- هر گاه چند قدم از طواف اشکال پیدا کند مثل این که بی‌اختیار انجام شود به نحوی که در مسأله قبل گذشت اگر بتواند باید برگردد و آن مقدار را اعاده نماید و گرنه بدون نیت طواف، دور بزند تا به محلی که طوافش اشکال پیدا کرده برسد و از آنجا طواف را ادامه دهد و اگر از حجر الاسود شروع کند اشکال دارد (۳).

مسأله ۳۹۰- اگر قسمتی از یک شوط طواف نادرست انجام شود و شخص بخواهد آنرا تدارک کند لازم نیست از همان مکانی

۱- ۱. آیه الله تبریزی، آیه الله خوئی: مجرد بردن جمعیت موجب بطلان نمی‌شود مادامی که سایر شرائط موجود باشد. آیات عظام مکارم، خامنه‌ای: چون از اول نیت می‌کند که خود را در وسط جمعیت قرار دهد و طواف کند هر چند او را ببرند، اعاده لازم نیست.

۲- ۲. آیه الله سیستانی: بی‌اختیار شدن به این است که نه بتواند توقف کند و نه از مطاف خارج شود.

۳- ۳. آیه الله سیستانی، آیه الله فاضل: اگر نتواند برگردد و جبران کند می‌تواند تا حجر الاسود برود و آن شوط را اعاده نماید و جایز نیست بدون قصد طواف، تا جایی که طوافش نادرست بوده برود و از آنجا ادامه دهد.

ص: ۱۳۹

که طواف اشکال پیدا کرده آنرا ادامه دهد بلکه می‌تواند از محاذی آن در طرف راست یا چپ آن مکان طواف را تدارک کند و همینطور است مواردی که طواف در نقطه‌ای قطع می‌شود و شخص می‌خواهد آنرا تکمیل نماید.

مسئله ۳۹۱- اگر از روی جهل به مسئله به جای تدارک آن مقدار از شوط که اشکال پیدا کرده آنرا رها کند و شوط دیگری بجا آورد طوافش صحیح است.

مسئله ۳۹۲- در مواردی که قسمتی از شوط را صحیح انجام نداده اگر جهلاً بدون تدارک آن قسمت به طواف ادامه دهد زیاده‌ای که انجام داده طواف را باطل نمی‌کند و چنانچه قبل از فوت موالات آن قسمتی که خلل پیدا کرده تدارک کند طوافش صحیح است.

مسئله ۳۹۳- در عدد دورهای طواف و سعی و عدد سنگهای رمی در صورتی می‌توان به دیگری اعتماد کرد که اطمینان به عدد حاصل شود. (۱)

مسئله ۳۹۴- نائب در طواف حج یا عمره لازم نیست محرم باشد یا لباس احرام در بر داشته باشد بلکه می‌تواند طواف نیابی را

۱- ۱. آیه الله خوئی، آیه الله تبریزی: یا آن شخص ثقه باشد.

آیه الله سیستانی: در خصوص طواف می‌تواند به کسی که یقین به عدد دورها داشته باشد اعتماد کند.

ص: ۱۴۰

در غیر احرام و با لباس دوخته انجام دهد.

مسئله ۳۹۵- کسی که از احرام خارج شده و می‌خواهد طواف و نماز را اعاده کند لازم نیست طواف را با لباس احرام انجام دهد.

مسئله ۳۹۶- کسی که در بین طواف شخصی را از زمین بلند می‌کند یا چیزی را بر می‌دارد و در آن حال بدون توجه به طواف یک یا چند قدم به جلو بر می‌دارد چنانچه در وقت پیمودن این مسافت قصد طواف را داشته ولو اجمالاً کفایت می‌کند و اگر شک دارد چنین قصدی داشته یا نه به شک خود اعتنا نکند.

مسئله ۳۹۷- اگر قسمتی از طواف اشکال پیدا کرد باید همان مقدار تدارک شود و ادامه طواف بدون تدارک آن، موجب اشکال در طواف است و آوردن آن قسمت از طواف بقصد احتیاط پس از اتمام طواف اشکال را برطرف نمی‌کند.

«مستحبات طواف»

«مستحبات طواف» (۱)

مسئله ۳۹۸- در حال طواف، مستحب است بگوید:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي يُمَشَى بِهِ عَلَى طَلَلِ الْمَاءِ كَمَا يُمَشَى بِهِ عَلَى جُدَدِ الْأَرْضِ وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي يَهْتَرُّ لَهُ عَرْشُكَ
وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي تَهْتَرُّ لَهُ أَقْدَامُ مَلَائِكَتِكَ

۱- ۱. آیه الله مکارم: این مستحبات را به قصد رجاء بجا آورد.

ص: ۱۴۱

وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي دَعَاكَ بِهِ مُوسَىٰ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ فَاسْتَجَبْتَ لَهُ وَأَلْقَيْتَ عَلَيْهِ مَحَبَّةً مِنْكَ وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي غَفَرْتَ بِهِ لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ وَأَتَمَمْتَ عَلَيْهِ نِعْمَتَكَ أَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَكَذَا».

و بجای کذا و کذا حاجت خود را بخواهد.

و نیز مستحب است در حال طواف بگوید:

«اللَّهُمَّ إِنِّي إِلَيْكَ فَاقِيٌّ وَإِنِّي خَائِفٌ مُسْتَجِيرٌ فَلَا تُغَيِّرْ جِسْمِي وَلَا تُبَدِّلْ إِسْمِي».

و صلوات بر محمد و آل محمد بفرستد بخصوص وقتی که به در خانه کعبه می‌رسد و این دعا را بخواند:

«سَأَلْتُكَ، فَاقِيٌّ كَ، مَسِيئَتُكَ بِبَابِكَ، فَتَصِدَّقْ عَلَيَّ بِالْجَنَّةِ، اللَّهُمَّ الْبَيْتُ بَيْتُكَ وَالْحَرَمُ حَرَمُكَ وَالْعَبِيدُ عِبِيدُكَ وَهَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ بِكَ

الْمُسْتَجِيرِ بِكَ مِنَ النَّارِ فَأَعْتِقْنِي وَوَالِدِي وَأَهْلِي وَوُلْدِي وَإِخْوَانِي الْمُؤْمِنِينَ مِنَ النَّارِ يَا جَوَادُ يَا كَرِيمُ».

و وقتی که به حجر اسماعیل رسید رو به ناودان و سر را بلند کند و بگوید:

«اللَّهُمَّ أَدْخِلْنِي الْجَنَّةَ وَأَجِرْنِي مِنَ النَّارِ بِرَحْمَتِكَ وَعَافِنِي

ص: ۱۴۲

مِنَ السُّقْمِ وَأَوْسَعِ عَلَيَّ مِنَ الرِّزْقِ الْحَلَالِ وَأَدْرَأْ عَنِّي شَرَّ فَسَقَةِ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَشَرَّ فَسَقَةِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ».

و چون از حجر بگذرد و به پشت کعبه برسد، بگوید:

«يَا ذَا الْمَنِّ وَالطُّوْلِ يَا ذَا الْجُودِ وَالْكَرَمِ إِنَّ عَمَلِي ضَعِيفٌ فَضَاعَفَهُ لِي وَتَقَبَّلَهُ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ».

و چون به رکن یمانی برسد دست به دعا بردارد و بگوید:

«يَا اللَّهُ يَا وَلِيَّ الْعَافِيَةِ وَخَالِقَ الْعَافِيَةِ وَرَازِقَ الْعَافِيَةِ وَالْمُنْعِمَ بِالْعَافِيَةِ وَالْمَنَّانُ بِالْعَافِيَةِ وَالْمُتَفَضِّلُ بِالْعَافِيَةِ عَلَيَّ وَعَلَى جَمِيعِ خَلْقِكَ يَا رَحْمَنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَرَحِيمَهُمَا صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَارْزُقْنَا الْعَافِيَةَ وَتَمَامَ الْعَافِيَةِ وَشُكْرَ الْعَافِيَةِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ».

پس سر به جانب کعبه بالا کند و بگوید:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي شَرَّفَكَ وَعَظَمَكَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا نَبِيًّا وَجَعَلَ عَلِيًّا أَمَامًا. اللَّهُمَّ اهْدِ لَهُ خِيَارَ خَلْقِكَ وَجَنِّبْهُ شَرَّ رَازِ خَلْقِكَ».

و چون میان رکن یمانی و حجر الأسود برسد، بگوید:

ص: ۱۴۳

«رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ».

و در شوط هفتم وقتی که به مستجار (۱) رسید مستحب است دو دست خود را بر دیوار خانه بگشاید و شکم و روی خود را به دیوار کعبه بچسباند و بگوید:

«اللَّهُمَّ الْبَيْتُ بَيْتُكَ وَالْعَبْدُ عَبْدُكَ وَهَذَا مَكَانُ الْعَائِدِ بِكَ مِنَ النَّارِ».

پس به گناهان خود اعتراف نموده و از خداوند عالم آمرزش آن را بطلبد که ان شاء الله تعالی مستجاب خواهد شد، بعد بگوید:

«اللَّهُمَّ مِنْ قَبْلِكَ الرُّوحُ وَالْفَرْجُ وَالْعَافِيَةُ. اللَّهُمَّ إِنَّ عَمَلِي ضَعِيفٌ فَضَاعِفُهُ لِي وَاعْفِرْ لِي مَا أَطَّلَعْتَ عَلَيْهِ مِنِّي وَخَفِيَ عَلَيَّ خَلْقِكَ أَشْتَجِرُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ».

و آنچه خواهد دعا کند و رکن یمانی را استلام کند و به نزد حجر الأسود آمده و طواف خود را تمام نموده و بگوید:

«اللَّهُمَّ قَنِّعْنِي بِمَا رَزَقْتَنِي وَبَارِكْ لِي فِيهَا آتَيْتَنِي».

و برای طواف کننده مستحب است در هر شوط، ارکان خانه

۱-۱. مستجار در پشت کعبه در نزدیک رکن یمانی برابر در خانه کعبه قرار دارد.

ص: ۱۴۴

کعبه و حجر الأسود را استلام نماید و در وقت استلام حجر بگوید (۱):
«أَمَانَتِي أَدِّيْتُهَا وَمِيثَاقِي تَعَاهَدْتُهُ لَشَّهَدَ لِي بِالْمُؤَافَاةِ».

فصل پنجم: نماز طواف

۱-۱. آیه الله مکارم: انجام بعضی از این مستحبات در زمان ما و در ازدحام جمعیت برای بسیاری از مردم غیر ممکن است، بنابراین آنچه را ممکن است انجام می‌دهد و آنچه را نمی‌توان انجام داد، هرگاه نیت انجام آن را داشته باشد، خداوند مطابق نیتش پاداش به او خواهد داد، بنابراین اصرار بر مزاحمت دیگران نباید داشته باشد.

ص: ۱۴۵

سوم از واجبات عمره نماز طواف است.

مسأله ۳۹۹- واجب است بعد از تمام شدن طواف عمره دو رکعت نماز طواف مانند نماز صبح بخواند.

مسأله ۴۰۰- در این نماز سوره خاصی واجب نیست گرچه مستحب است در رکعت اول بعد از حمد سوره توحید (قل هو الله احد) و در رکعت دوم سوره کافرون قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ بخواند.

مسأله ۴۰۱- نماز طواف را می‌توان مثل نماز صبح بلند یا مثل نماز ظهر آهسته خواند.

مسأله ۴۰۲- این نماز در احکام مانند نمازهای یومیه است بنابراین شك در رکعات، آنرا باطل می‌کند و گمان در رکعات،

ص: ۱۴۶

معتبر است ولی در افعال، گمان، حکم شک را دارد. (۱)*

مسئله ۴۰۳- باید پس از طواف به نماز آن مبادرت نماید (۲) به طوری که به نظر عرف بین آن دو فاصله نشود ولی فاصله انداختن به مقدار چندین دقیقه برای استراحت و یا پیدا کردن جای مناسب اشکالی ندارد و اگر به قدری فاصله انداخت که موالات عرفیه بهم بخورد معصیت کرده ولی طواف و نمازش صحیح است. (۳)*

مسئله ۴۰۴- انجام نماز مستحبی یا عبادت دیگر بین طواف و نماز آن تا وقتی که موالات عرفیه بهم نخورده مانعی ندارد.

مسئله ۴۰۵- واجب است این نماز نزد مقام ابراهیم علیه السلام و در پشت آن خوانده شود بطوری که مقام بین او و خانه کعبه واقع شود و هر چه به مقام نزدیکتر باشد بهتر است ولی نه بطوری که با سائترین مزاحمت کند.

مسئله ۴۰۶- در این که نماز طواف نزد مقام و پشت مقام ملاک نظر عرف است یعنی باید بطوری باشد که عرفاً بگویند نماز را نزد مقام و پشت مقام خوانده است و حد مشخصی ندارد.

مسئله ۴۰۷- اگر نتواند نماز را پشت مقام در نزد آن بخواند

۱- ۱. آیه الله بهجت: در افعال نیز گمان معتبر است و حکم یقین را دارد.

۲- ۲. آیه الله فاضل: و در صورتی که عالماً عامداً اخلال به فوریت کند، ظاهراً طواف باطل می‌شود و اگر تدارک نکند و وقت بگذرد حج نیز باطل است.

۳- ۳. آیه الله خوئی: طواف باطل است و باید در وقت، طواف و نماز را اعاده نماید.

ص: ۱۴۷

باید آنرا در نزدیکی مقام در طرف راست یا چپ آن بجا آورد (۱) و اگر این هم ممکن نشد نماز در پشت مقام کافی است. ولی هر چه می‌تواند به مقام نزدیکتر بایستد. و چنانچه تا بعد از فوت موالات عرفیه عذرش باقی باشد اعاده آن نماز واجب نیست هر چند بتواند آنرا در پشت مقام و نزد آن بجا آورد.*

مسأله ۴۰۸- اگر با علم و عمد نماز طواف را ترک کرد یا آنرا باطل انجام داد وسعی و تقصیر نمود باید طواف و نماز آن و سعی و تقصیر را اعاده نماید و تا انجام نداده در احرام عمره باقی می‌ماند.

مسأله ۴۰۹- اگر نماز طواف فراموش شود باید هر وقت که یادش آمد نماز را در مسجد الحرام به همان ترتیبی که در مسائل قبل گذشت انجام دهد (۲) و اگر برگشتن به مسجد الحرام برایش مشکل باشد باید هر جا که یادش آمد بجا آورد هر چند در شهر دیگری غیر از مکه باشد و بازگشتن به حرم واجب نیست گر چه

۱- ۱. آیه الله تبریزی، آیه الله خوئی: نماز باید پشت مقام باشد و اگر نتواند نزد آن بخواند در نقطه دورتری پشت مقام بجا آورد و بنابر احتیاط هر چه می‌تواند به مقام نزدیکتر بایستد.

آیه الله خامنه‌ای: اگر نتواند پشت مقام نزد آن بخواند در هر نقطه‌ای که صدق کند پشت مقام است کافی است بلکه در این صورت در هر جای مسجد الحرام که باشد صحیح است.

۲- ۲. آیه الله خامنه‌ای: این در صورتی است که از مکه دور نشده باشد والا برگشتن به مسجد الحرام لازم نیست.

ص: ۱۴۸

آسان باشد و اگر نماز مذکور نماز طواف نساء باشد تا وقتی آنرا انجام نداده همسرش بر او حرام است.

مسئله ۴۱۰- اگر نماز را فراموش کرد و در اثناء سعی متوجه شد باید آنرا رها کند و برگردد و نماز را انجام دهد و سپس سعی را از همانجا که رها کرده پایان رساند (۱) و اگر بعد از سعی و تقصیر متوجه شود اعاده آنها لازم نیست.

مسئله ۴۱۱- در احکام ذکر شده جاهل به مسئله با ناسی مشترک است.

مسئله ۴۱۲- اگر کسی این نماز را بجا نیاورد و بمیرد بر پسر بزرگ او واجب است که آنرا قضا کند به همان تفصیلی که در رساله عملیه در مسائل نماز قضا ذکر شده و اگر دیگری بجا آورد کافی است.

مسئله ۴۱۳- حمد و سوره و ذکرهای واجب نماز طواف باید به صورت صحیح خوانده شود و اگر مکلف نتواند بطور صحیح بخواند در صورت امکان باید آنرا یاد بگیرد.

مسئله ۴۱۴- اگر نتواند قرائت و ذکرهای واجب نماز را یاد بگیرد هر مقدار که خود می‌تواند بخواند کافی است (۲)*.

مسئله ۴۱۵- کسی که حمد و سوره نمازش را نمی‌تواند بطور

۱- ۱. آیه الله صافی، آیه الله گلپایگانی: در صورت تجاوز از نصف بقیه سعی را و در کمتر از نصف همه آنرا مجدداً بجا آورد.

۲- ۲. آیه الله بهجت: اگر قرائت او صحیح نیست به شخص عادل‌ی اقتدا کند و اگر نتواند به جماعت بخواند عمل به وظیفه نمازهای یومیه کافی است.

ص: ۱۴۹

صحیح تلفظ کند اگر وقت دارد و می‌تواند با تأخیر طواف، قرائت خود را تصحیح کند و در تأخیر آن عسر و حرجی نیست، لازم است طواف را تأخیر بیاندازد (۱) و قرائت را تصحیح نماید ولی چنانچه زودتر طواف نماید و قبل از فوت موالات عرفیه نتواند غلطهای خود را تصحیح نماید به هر نحوی که می‌تواند بخواند کافی است (۲) هر چند معصیت کرده است.*

مسأله ۴۱۶- نماز طواف را در همه اوقات می‌شود خواند مگر آنکه مزاحمت کند با وقت نماز واجب، که اگر نماز طواف بخواند موجب فوت نماز یومیه شود، پس باید اول نماز یومیه را بخواند.

مسأله ۴۱۷- اگر نماز طواف را در غیرموضعی که باید بجا آورد انجام داد مثل این که در حجر اسماعیل علیه السلام نماز خواند و بعد از آن متوجه شد باید نماز را اعاده نماید ولی اعاده سایر اعمال لازم نیست.

مسأله ۴۱۸- اگر زن بعد از طواف و قبل از انجام نماز طواف حائض شد چنانچه وقت وسعت دارد صبر می‌کند تا پاک شود و پس از تحصیل طهارت نماز طواف و بقیه اعمال را انجام دهد و

۱-۱. امام خمینی، آیه الله گلبایگانی: تأخیر طواف لازم نیست.

آیه الله بهجت: یا نماز را به جماعت بخواند.

۲-۲. آیه الله بهجت: اگر نتواند در مقام به جماعت بخواند عمل به وظیفه یومیه کافی است.

ص: ۱۵۰

اگر وقت تنگ باشد برای نماز طواف نایب می‌گیرد و سعی و تقصیر را بجا می‌آورد.

مسئله ۴۱۹- اگر زن نماز طواف را فراموش کرد یا به جهت جهل به مسئله یا سهواً آنرا باطل انجام داد و پس از آنکه متوجه شد حیض گردید در وسعت وقت پس از پاک شدن، نماز طواف را بجامی آورد و اگر بعد از انجام سعی یا تقصیر متوجه شده که نماز را ترک کرده یا باطل انجام داده اعاده سعی و تقصیر لازم نیست.

مسئله ۴۲۰- انجام نماز طواف به جماعت کافی نیست (۱) ولی اگر کسی که حمد و سوره‌اش درست نیست بخواند برای احتیاط نماز طوافش را به جماعت بخواند می‌تواند در طواف واجب به شخص عادل که نماز طواف واجبش را می‌خواند اقتدا کند (۲) هر چند طواف امام غیر طواف مأوم باشد مثل این که در نماز طواف به نماز طواف نساء اقتدا کند و مانند این که کسی که نائب نیست به نائب اقتدا کند.

مسئله ۴۲۱- کسی که نمی‌تواند حمد و سوره و ذکرهای واجب نماز را بطور صحیح تلفظ کند جایز نیست از طرف دیگری، برای حج یا عمره نیابت کند هر چند نیابتش تبرعی باشد و

۱- ۱ آیه الله بهجت: کافی بلکه مستحب است.

۲- ۲ آیه الله صافی، آیه الله گلپایگانی: اگر امکان نداشت به نماز طواف واجب اقتدا کند می‌تواند به رجاء مطلوبیت به نماز یومیه اقتدا کند.

ص: ۱۵۱

اگر نایب شد احرامش باطل است (۱) * بلی کسی که می‌تواند ذکرهای واجب را تصحیح کند نیابتش جایز است (۲) و اگر نایب شد باید حمد و سوره و ذکرهای واجب را تصحیح کند و عمل نیابی را صحیح انجام دهد تا از احرام خارج شود. مسأله ۴۲۲- اگر بعد از نماز طواف متوجه شود که حمد و سوره یا ذکر واجب را صحیح ادا نکرده است چنانچه احتمال نمی‌داده است که آنچه ادا کرده غلط بوده است نمازش صحیح است. (۳)

۱- ۱ آیه الله سیستانی: احرامش صحیح است و باید به نیت منوب عنه تمام کند هر چند به احتیاط واجب مجزی از منوب عنه نیست. آیه الله بهجت: شخصی که قرائتش درست نبوده یا از جهت دیگری معذور بوده و بدون توجه به این مطلب از طرف دیگری محرم شده و در وسط اعمال یا بعد از عمره متوجه شده احتیاطاً در موارد عذر نایب بگیرد و خود نیز آن عمل را انجام دهد؛ در این صورت نیابتش صحیح است، هر چند از اول نمی‌توانسته نایب شود.

۲- ۲ آیه الله فاضل: اگر هنگام قبول نیابت، احتمال تصحیح قرائت را می‌داده و امکان آن نیز وجود داشته باشد با تصحیح قرائت و انجام اعمال از احرام خارج می‌شود و الا اصل احرام باطل بوده است و در صورت بطلان احرام نیابی، می‌تواند برای خودش محرم شود.

۳- ۳ آیات عظام: گلپایگانی، صافی، بهجت: نماز باطل است و باید اعاده شود

آیه الله خوئی: اگر جاهل قاصر باشد صحیح است.

آیه الله سیستانی: اگر در اشتباه خود معذور بوده نمازش صحیح است والا اعاده نماید.

ص: ۱۵۲

و گرنه باید آنرا اعاده کند.

مسئله ۴۲۳- کسی که حمد و سوره و ذکرهای واجب را صحیح ادا نمی‌کند می‌تواند جهت انجام عمره یا حج برای خودش محرم شود هر چند حش استجابی باشد و بر او لازم است اگر می‌تواند حمد و سوره و ذکرهای واجب را تصحیح و بطور صحیح ادا نماید

مسئله ۴۲۴- اگر در حال قرائت یا اداء ذکر واجب او را حرکت دادند بطوری که استقرار از بین برود باید آن مقداری را که بدون استقرار بوده مجدداً اعاده نماید و اگر در حال تکرار نیز از استقرار خارج شد باز باید آنرا اعاده کند و اما اگر حرکت به حدی نباشد که به استقرار معتبر در نماز ضرر بزند نباید آنچه در حال حرکت گفته اعاده نماید مگر به قصد احتیاط به شرط آنکه وسوسه نباشد.

مسئله ۴۲۵- در نماز طواف لازم نیست مرد جلوتر از زن بایستد یا بین آن دو فاصله‌ای باشد بلکه اگر در کنار هم نیز نماز بخوانند صحیح است (۱).

۱- ۱. آیه‌الله خویی، آیه‌الله خامنه‌ای: اگر بین آنان فاصله باشد ولو بمقدار یک وجب رعایت تقدم لازم نیست در غیر این صورت لازم است.

آیه‌الله فاضل: باید رعایت عدم تقدم زن از مرد و عدم محاذی بودن آنان بشود. بلی چنانچه زن از اهل سنت باشد یا تأخیر نماز طواف موجب موالات عرفیه شود یا مستلزم عسر و حرج باشد رعایت این شرط لازم نیست.

ص: ۱۵۳

مسأله ۴۲۶- در مواردی که مکلف می‌ترسد اگر نماز طواف را شروع کند، در اثناء او را حرکت دهند و نمازش را قطع کنند اگر به امید این که بتواند آنرا بطور صحیح انجام دهد شروع کند و نماز را پایان برساند نمازش صحیح است.

فصل ششم: سعی بین صفا و مروه

اشاره

ص: ۱۵۴

چهارم از واجبات عمره سعی است.

مسأله ۴۲۷- بعد از انجام نماز طواف، واجب است بین صفا و مروه که دو کوه معروفند سعی کند یعنی فاصله میان این دو کوه را بپیماید.

مسأله ۴۲۸- سعی بین صفا و مروه باید هفت مرتبه باشد که به هر مرتبه شوط می‌گویند به این معنی که رفتن از صفا به مروه یک شوط و بازگشت از مروه به صفا شوط دیگر است.

مسأله ۴۲۹- واجب است سعی را از صفا شروع کند و در دور هفتم به مروه ختم نماید، پس اگر از مروه شروع کند سعیش باطل است و باید آنرا اعاده کند و اگر در اثناء متوجه شد از سر بگیرد (۱).

۱- ۱. آیه الله مکارم: اگر آن دور را که از مروه شروع کرده نادیده بگیرد و بقیه را تکمیل نماید بعید نیست کفایت کند.

ص: ۱۵۵

مسئله ۴۳۰- همه فاصله بین دو کوه باید سعی شود یعنی از اولین جزء پائین کوه صفا تا رسیدن به اولین جزء پائین کوه مروه پیموده شود و برای احراز آن می‌توان بر قسمتی از کوه صفا و کوه مروه بالا- رفت و بطور متعارف سعی نمود و باید توجه داشت که هم اکنون قسمتی از دو کوه سنگ‌فرش شده و بالا رفتن بر آن کافی است و لازم نیست به سنگهایی که از کوه باقی مانده برسد.

مسئله ۴۳۱- حرکت بر قسمتی از کوه صفا و مروه در پایان شوط و آغاز شوط بعد بصورت هلالی شکل یا مستقیم چنانچه متعارف است ضرری به سعی نمی‌زند.

مسئله ۴۳۲- رفت و برگشت بین صفا و مروه باید از راه متعارف باشد پس اگر از راه غیر متعارف سعی کند باطل است.

مسئله ۴۳۳- سعی بین صفا و مروه را می‌توان حتی در حال اختیار سواره انجام داده ولی راه رفتن افضل است.

مسئله ۴۳۴- طهارت از حدث و خبث و ستر عورت و ختان در سعی معتبر نیست گر چه با طهارت از حدث موافق احتیاط است.

مسئله ۴۳۵- اگر زن حجاب واجب خود را در سعی مراعات نکند سعی او صحیح است هر چند بواسطه ترک حجاب معصیت نموده است.

مسئله ۴۳۶- سعی را باید پس از طواف و نماز آن انجام داد و اگر سعی را قبل از آنها بجا آورد باید پس از طواف و نماز، سعی را اعاده نماید خواه مقدم نمودن آن عمدی باشد یا بجهت فراموشی

ص: ۱۵۶

یا جهل به مسأله.

مسأله ۴۳۷- نظر به این که طبقه دوم، سعی بین دو کوه صفا و مروه نیست سعی در آن کفایت نمی‌کند. (۱)

مسأله ۴۳۸- اگر برای مسعی طبقه زیرزمینی درست شود و سعی در بین ریشه دو کوه واقع شود کافی است گر چه احتیاط در سعی در طبقه همکف می‌باشد.

مسأله ۴۳۹- در وقت رفتن به مروه واجب است متوجه به مروه و در بازگشت به صفا متوجه به صفا باشد پس اگر عقب عقب برود

یا به پهلو حرکت کند باطل است ولی نگاه کردن به چپ و راست بلکه گاهی به پشت سر اشکالی ندارد. (۲)

مسأله ۴۴۰- اگر قسمتی از سعی را عقب عقب یا به پهلو برود باید آن مقدار را تدارک نماید و نباید بدون تدارک آن قسمت به سعی خود ادامه دهد.

مسأله ۴۴۱- در فرض مسأله قبل اگر به جهت عدم توجه به

۱- ۱. آیه الله بهجت: سعی در طبقه دوم با توجه به این که از بالای کوه صفا شروع و به بالای کوه مروه ختم می‌شود، در صورتی که احراز شود که سعی بین صفا و مروه می‌شود کفایت می‌کند.

۲- ۲. آیه الله صافی، آیه الله گلپایگانی: در صورتی که سینه و شانه‌ها در حال رفتن به مروه به طرف مروه و در حال رفتن به صفا رو به صفا باشد و یا در حال توقف به پشت سر برگردد.

ص: ۱۵۷

مسأله بدون تدارک آن قسمت به سعی ادامه داد و سپس متوجه شد برگردد و از همان جا که سعیش اشکال پیدا کرده سعی را تمام کند مگر این که در شوط اول بوده و موالات فوت شده که در این صورت سعی را از سر بگیرد.

مسأله ۴۴۲- نشستن یا خوابیدن بر صفا یا مروه یا بین آنها برای استراحت و رفع خستگی جایز است هر چند عذر خاصی نداشته باشد، ولی اگر در بین شوط اول است بنا بر احتیاط نباید بقدری فاصله شود که موالات عرفیه بهم بخورد.

مسأله ۴۴۳- تأخیر سعی از طواف و نماز آن تا شب جایز است هر چند عذری نداشته باشد ولی نمی‌تواند آنرا بدون عذری مانند بیماری تا روز بعد تأخیر اندازد و اگر به روز یا روزهای بعد تأخیر انداخت معصیت کرده (۱) ولی طواف و نمازش صحیح است.*

مسأله ۴۴۴- کسی که می‌خواهد در شب طواف و نماز آن را انجام دهد اگر بداند که برای انجام سعی پیش از اذان صبح وقت ندارد می‌تواند طواف و نماز را انجام دهد و پس از اذان و در روز سعی نماید و اما اگر قبل از اذان صبح وقت برای انجام سعی داشته باشد نباید سعی را تأخیر بیندازد.

مسأله ۴۴۵- سعی از عبادات است و باید آن را با نیت خالص

۱- ۱. آیه الله خوئی، آیه الله تبریزی: تأخیر انداختن به روز یا روزهای بعد تکلیفاً جایز است ولی باید طواف و نماز را اعاده کند.

ص: ۱۵۸

برای خداوند متعال بجا آورد. (۱)

مسئله ۴۴۶- سعی مانند طواف رکن است و حکم ترک عمدی و سهوی آن همان است که در طواف گذشت.

مسئله ۴۴۷- اگر عمداً بیش از هفت مرتبه سعی نماید سعی او باطل است به تفصیلی که در طواف گذشت.

مسئله ۴۴۸- اگر سهواً بیش از هفت دور سعی نماید سعیش صحیح است خواه مقدار زیاده یک شوط باشد یا کمتر یا بیشتر، و بهتر

است زائد را رها کند گر چه بعید نیست بتواند آنرا به هفت مرتبه برساند. (۲)

«کم کردن سعی»

مسئله ۴۴۹- اگر سعی را سهواً ناقص انجام دهد سپس چنانچه یک شوط یا بیشتر آورده و بقیه را ترک کرده باید باقیمانده را هر

وقت یادش آمد هر چند بعد از فراغت از اعمال عمره تدارک نماید و همینطور اگر کمتر از یک شوط انجام دهد و قبل از فوت

موالات متوجه شود بقیه سعی را انجام دهد کافی است و اما اگر بعد از فوت موالات متوجه شد احتیاط آن است که سعی را از سر

۱-۱. آیه الله سیستانی: باید برای تذلل و کرنش در پیشگاه خداوند انجام شود.

۲-۲. آیات عظام: خوئی، سیستانی، بهجت: اگر یک شوط یا بیشتر انجام داده مستحب است آن را به هفت مرتبه برساند.

ص: ۱۵۹

بگیرد و در موارد مذکور اگر به وطن خود مراجعت کرده چنانچه مشقت ندارد باید برگردد و اگر نمی‌تواند یا مشقت دارد نائب بگیرد که سعیش را تکمیل کند و اگر کمتر از یک شوط آورده یک سعی کامل برایش بجا آورد.

«شک در سعی»

مسأله ۴۵۰- اگر پس از تقصیر شک کند که سعی را انجام داده یا نه، بنا می‌گذارد که سعی کرده و همینطور اگر در روز بعد از انجام طواف و نماز شک کند که سعی کرده (۱) یا نه و اما اگر قبل از این وقت و پیش از تقصیر چنین شکی نماید باید سعی را انجام دهد.*

مسأله ۴۵۱- اگر در حال سعی در عدد شوطهای آن شک کند و به امید این که شک او مبدل به یقین شود به سعی خود ادامه دهد و سپس یقین کند که هفت مرتبه سعی نموده سعیش صحیح است.

مسأله ۴۵۲- اگر پس از پایان سعی یا شوطی از آن، شک کند که آنرا درست انجام داده یا نه، به شک خود اعتنا نکند و سعیش صحیح است و همینطور اگر در اثنای یک شوط شک کند که قسمت قبلی را درست انجام داده یا نه به شک خود اعتنا نمی‌کند.

مسأله ۴۵۳- اگر در مروه شک کند هفت شوط آورده یا بیشتر

۱- ۱. آیه الله فاضل: چنانچه شک دارد که با عذر تأخیر انداخته یا نه، وجهی برای بناگذاری بر این که آورده شده نیست.

ص: ۱۶۰

به شك خود اعتنا نکند و سعی صحیح است هر چند شك او قبل از تقصیر باشد و اما اگر قبل از رسیدن به مروه شك کند که این شوط هفتم است یا نهم سعی باطل است و باید از سر بگیرد.

مسأله ۴۵۴- اگر پس از تقصیر شك کند که هفت شوط از سعی را آورده یا کمتر به شك خود اعتنا نکند و سعی او صحیح است و اما اگر پیش از آن چنین شکی نماید سعی باطل است خواه پس از فراغت از سعی و انصراف از آن باشد (۱).

یا قبل از آن و همینطور است هر شکی که به کمتر از هفت تعلق بگیرد مثل یک و سه و یا دو و چهار.

احکام سعی

مسأله ۴۵۵- اگر به تصور این که مجموع رفت و برگشت یک شوط است چهارده مرتبه بین صفا و مروه سعی نمود سعی او صحیح است و اگر در اثناء متوجه شد چنانچه قبل از انجام هفت شوط باشد آنرا تا هفت شوط کامل نماید و اگر بیشتر از هفت شوط انجام داده است و سپس متوجه شده حکم زیاده سهویه را دارد که گذشت و در هر صورت سعی صحیح است.

۱- ۱. آیه الله بهجت، آیه الله مکارم: در این صورت به شك خود اعتنا نکند

امام خمینی، آیه الله فاضل: در این صورت احتیاط آن است که آنچه را احتمال می دهد نیآورده انجام دهد و سعی او صحیح است بلکه در فرضی که احتمال می دهد که برای حاجتی عمداً سعی را ناقص گذاشته و خوب اتمام بعید نیست.

ص: ۱۶۱

مسأله ۴۵۶- با تمام نمودن سعی محرمات احرام بر او حلال نمی‌شود.

مسأله ۴۵۷- هر گاه در اثناء سعی متوجه شود که طوافش بیش از هفت شوط بوده می‌تواند این گونه احتیاط کند که سعی را تمام نماید (۱) و بعد از فوت موالات بین شوط زائد طواف و مقدار باقی مانده آن تا چهارده شوط، طواف و نماز و سعی را اعاده نماید و بعد تقصیر کند.

مسأله ۴۵۸- اگر در اثناء سعی برای نوشیدن آب از مسیر خود منحرف شد باید سعی را از همان نقطه که قطع کرده یا محاذی آن ادامه دهد ولی اگر بدون قطع سعی و با نیت آن به طرف محل آب خوردن برود پس از نوشیدن آب سعی را ادامه دهد مانعی ندارد.

مسأله ۴۵۹- با توجه به این که محل سعی مسجد نیست زنان حیضی که مجبورند برای طواف نائِب بگیرند سعی را باید

۱- ۱. آیه الله سیستانی: احتیاط آن است که برگردد به مسجد الحرام و شوطاضافی را تا یک طواف کامل به قصد قربت مطلقه تکمیل نماید و برای آن نماز طواف بخواند، سپس سعیش را تمام کند و احتیاط مستحب این است که آنرا اعاده نماید. آیه الله فاضل: احتیاطاً سعی را رها کند تا موالات عرفیه از بین برود پس از آن همه را اعاده کند.

ص: ۱۶۲

خودشان پس از این که نائِب طواف و نماز را بجا آورد انجام دهند.

مسأله ۴۶۰- در زمان حاضر که مسیر رفت و برگشت و محل ویژه حرکت چرخها از هم تفکیک شده اگر سعی را در محل عبور چرخها، بر خلاف جهت سائر سعی کنندگان سعی نماید اشکال ندارد ولی نباید مزاحم دیگران شود.

مسأله ۴۶۱- زیادی در سعی از روی جهل سعی را باطل نمی کند و حکم زیادی سهوی را دارد.

مسأله ۴۶۲- اگر کسی در حال سعی بعد از گذشتن از مکان هروله به گمان این که هروله لازم بوده برگردد و مقداری را که به صورت عادی سیر کرده با هروله تکرار کند سعی او صحیح است.

مسأله ۴۶۳- اگر در حال سعی به جهت کنترل همراهان و مانند آن چند قدمی به عقب برگردد و بدون توجه آن مقدار را مجدداً سعی نماید سعیش صحیح است.

مسأله ۴۶۴- شخصی که نمی تواند بدون استفاده از صندلی چرخدار سعی کند اگر امکان تهیه آنرا دارد هر چند با فروش بعضی از اجناسی که برای سوغاتی تهیه کرده و در این کار حرج و مشقتی نیست باید آنرا تهیه کند و خود سعی نماید و نائِب گرفتن جائز نیست.

مسأله ۴۶۵- اگر کسی سعی خود را رها کرده و از ابتدا یک سعی کامل انجام داده سعی او صحیح است.

ص: ۱۶۳

مسأله ۴۶۶- اگر پس از سعی متوجه شود که طواف را باطل انجام داده باید پس از انجام طواف و نماز آن سعی را اعاده نماید و اگر در اثناء سعی متوجه شد آنرا رها کند و پس از طواف و نماز آن سعی را اعاده نماید.

مسأله ۴۶۷- افرادی که بر روی چرخ و امثال آن سعی می‌نمایند باید در حال سعی بیدار باشند.

فصل هفتم: حلق یا تقصیر

ص: ۱۶۴

پنجم از واجبات عمره مفرده حلق یا تقصیر است.

مسأله ۴۶۸- بعد از انجام سعی واجب است تقصیر کند یعنی قدری از ناخن یا موی سر یا شارب و یا ریش خود را بچیند و یا سر خود را بتراشد.

مسأله ۴۶۹- در تقصیر کردن مو کافی نیست بلکه باید آن را کوتاه کند و با هر وسیله‌ای که باشد صحیح است.

مسأله ۴۷۰- تقصیر از عبادات است و باید آنرا با نیت خالص برای خداوند انجام بدهد و اگر در آن ریا کند تقصیرش باطل و کار حرامی انجام داده است.

مسأله ۴۷۱- اگر بعد از تقصیر شک کند که تقصیرش صحیح است یا نه. چنانچه به مسأله آگاه بوده و احتمال می‌دهد در حین

ص: ۱۶۵

انجام تقصیر التفات داشته به شك خود اعتنا نکند. (۱)

مسأله ۴۷۲- کسی که تقصیر عمره مفرده را انجام نداده یا تقصیرش باطل بوده است و برای عمره تمتع یا عمره مفرده دیگری محرم شده احرامش باطل است و باید با تقصیر از احرام عمره مفرده خارج شود و در این حکم فرقی نیست که ترک تقصیر یا باطل انجام دادن آن عمدی باشد یا سهوی.

مسأله ۴۷۳- تقصیر عمره مفرده یا تمتع را لازم نیست بلافاصله پس از سعی انجام دهد بلکه در وسعت وقت می‌تواند آنرا با تأخیر و در هر جائی که خواست انجام دهد بنابراین کسی که تقصیر عمره مفرده را فراموش کرده و در وطن یا در آمد در همانجا تقصیر کند ولی برای طواف نساء (۲) اگر نمی‌تواند برگردد یا مشقت دارد نائب بگیرد.

مسأله ۴۷۴- لازم نیست تقصیر را بدست خود انجام دهد بلکه می‌تواند توسط دیگری تقصیر کند و لازم نیست دیگری شیعه باشد.

مسأله ۴۷۵- کسی که هنوز از احرام خارج نشده می‌تواند ناخن دیگری را برای تقصیر بگیرد.

۱- ۱. آیه الله بهجت، آیه الله سیستانی: در هر صورت به شك خود اعتنا نکند.

۲- ۲. آیه الله بهجت: اگر طواف نساء را قبل از تقصیر بجهت ضرورت یا نسیان یا جهل مقدم داشته مجزی است.

ص: ۱۶۶

مسأله ۴۷۶- کسی که از روی فراموشی یا ندانستن مسأله بعد از طواف و نماز آن تقصیر کرد چیزی بر او نیست ولی باید بعد از سعی تقصیر را اعاده نماید تا از احرام خارج گردد.

مسأله ۴۷۷- اگر سعی را ترک کند یا آنرا ناقص انجام دهد یا سعیش باطل باشد و با این حال تقصیر نماید باید پس از انجام سعی یا تدارک آن تقصیر را اعاده کند و تا تقصیر نکرده از محرمات احرام اجتناب کند و حکم کفاره تقصیری که انجام داده قبلاً گذشت و در مسأله فرقی بین عالم و جاهل و ناسی نیست. (۱)

مسأله ۴۷۸- اگر پس از تقصیر بفهمد طواف یا بعضی از دوره‌های آنرا باطل انجام داده باید پس از انجام طواف و نماز و سعی تقصیر را نیز اعاده کند. (۲)

فصل هشتم: طواف نساء و نماز آن

اشاره

-
- ۱-۱. امام خمینی، آیه الله خامنه‌ای: اگر این کار بجهت جهل یا فراموشی بوده تقصیرش صحیح است و از احرام خارج شده.
- ۲-۲. امام خمینی، آیه الله خامنه‌ای: اگر با اعتقاد به صحت تقصیر کرده تقصیرش صحیح است و فقط باید طواف و نماز را تدارک کند.
- آیه الله فاضل: اگر بطلان طواف در اثر فراموشی بعضی از شروط یا بجهت جهل به برخی از شرائط و خصوصیات باشد تقصیرش صحیح و از احرام خارج شده است و فقط باید طواف و نماز را تدارک کند.

ص: ۱۶۷

ششم و هفتم از واجبات عمره مفرده طواف نساء و نماز آن است.

مسئله ۴۷۹- کیفیت طواف نساء: چگونگی طواف نساء و نماز آن و احکام و شرایط آنها مانند طواف عمره و نماز آن است ولی باید به نیت طواف نساء و نماز آن، به جا آورده شود.

مسئله ۴۸۰- طواف نساء را در عمره مفرده باید بعد از تقصیر و یا سرتراشیدن به جا آورد و اگر به جهت فراموشی و یا به هر دلیل دیگری آن را مقدم کرد باید بعد از تقصیر یا سرتراشیدن آن را اعاده کند (۱) و اگر خودش نمی‌تواند آن را انجام دهد مثل این که به وطن برگشته باید برای طواف نائب بگیرد.

مسئله ۴۸۱- کسی که در عمره مفرده تقصیر را عمداً یا از روی

۱- ۱. آیه الله بهجت: در صورت ضرورت یا نسیان و یا جهل اعاده طواف لازم نیست.

ص: ۱۶۸

جهل و نسیان ترک نمود و طواف نساء را انجام داد باید تقصیر نموده و طواف نساء را اعاده نماید و چنانچه به وطن برگشته می‌تواند در همان جا تقصیر نماید و برای طواف نساء در صورت تمکن نداشتن از مراجعت نایب بگیرد.

مسئله ۴۸۲- کسی که چند عمره مفرده یا حج انجام داده و در هیچ کدام طواف نساء مستقل به جا نیاورده باید برای هر کدام یک طواف نساء مستقل انجام دهد. (۱)

مسئله ۴۸۳- نایب باید طواف نساء را نیز به نیت منوب عنه بجا آورد و احتیاط مستحب آن است که به نیت ما فی الذمه انجام دهد.

مسئله ۴۸۴- فاصله انداختن بین سعی و طواف نساء جایز است.

مسئله ۴۸۵- اگر قصد کند طوافی را که پس از انجام طواف و سعی بر مکلف واجب است انجام دهد طواف او صحیح است هر چند نداند که عنوان او طواف نساء است بلکه خیال کند عنوان دیگری دارد مثل این که تصور کند طواف واجب بر زن طواف رجال است.

۱- ۱. آیات عظام: امام خمینی، مکارم، گلپایگانی: یک طواف نساء برای تمام آنها کفایت می‌کند.
آیه الله خامنه‌ای: ولی حصول تحلل با یک طواف نساء بعید نیست.

ص: ۱۶۹

مسأله ۴۸۶- تا طواف نساء و نماز آن انجام نشده حرمت استمتاع از همسر باقی است ولی اگر پس از شوط چهارم (۱) * با همسرش مواجهه کند کفاره ندارد و در این حکم فرقی بین طواف نساء حج و عمره مفرده نیست.

مسأله ۴۸۷- اگر شک کند طواف نساء را در حج یا عمره انجام داده یا نه باید طواف نساء را انجام دهد (۲) و اگر به وطن بازگشته و نمی‌تواند برگردد یا مشقت دارد نایب بگیرد. (۳)

مسأله ۴۸۸- نایب در حج یا عمره مفرده اگر طواف نساء را ترک کند استمتاع از همسر برای او حلال نمی‌شود و بر او واجب است تا زنده است خودش آن را انجام دهد و اگر نمی‌تواند نایب بگیرد.

مسأله ۴۸۹- اگر طواف نساء را در عمره مفرده یا حج ترک کند و برای عمره تمتع یا مفرده یا حج محرم شود احرام جدید او صحیح می‌باشد ولی باید طوافی را که ترک نموده قبل یا بعد از

۱- ۱. آیه الله تبریزی، آیه الله خوئی: شوط پنجم.

۲- ۲. آیه الله خوئی و آیه الله تبریزی: اگر شک بعد از عمل مواجهه با زوجه برایش حاصل شده به آن اعتنا ننموده و بنا بر انجام آن گذارد.

۳- ۳. آیات عظام: مکارم، گلپایگانی، صافی: در فرضی که التفات به وجوب آن داشته و پس از مراجعت از مکه شک کند طواف نساء را انجام داده یا نه فرمودند انجام طواف نساء لازم نیست.

ص: ۱۷۰

اعمال احرام جدید انجام دهد و اگر تأخیر بیندازد طواف نساء احرام دوم از آن کفایت نمی‌کند. (۱)

«تخیر بین قصر و تمام در مکه و مدینه»

۱- ۱. آیات عظام: امام خمینی، مکارم، گلپایگانی: کفایت می‌کند.

ص: ۱۷۱

مسأله ۴۹۰- مسافر می‌تواند نمازهای چهار رکعتی را در تمامی دو شهر مکه و مدینه حتی در محله‌های جدید آن تمام و یا شکسته بخواند. (۱)

مسأله ۴۹۱- نماز در عرفات و مشعر و منی شکسته است مگر این که شخصی قبلاً در مکه قصد اقامت ده روز را داشته و در سفر به این اماکن مسافت شرعی را طی نکرده باشد یا طی مسافت شرعی مشکوک باشد که در این صورت باید نماز را در اماکن مذکور و شهر مکه تمام بخواند بلی اگر پس از مراجعت از عرفات قصد رفتن به وطن را دارد و آمدنش به مکه از این جهت است که

۱- ۱. آیه الله خوئی، آیه الله تبریزی: این حکم مختص به مکه و مدینه قدیم است.
امام خمینی، آیه الله بهجت: در خارج از مسجدالحرام و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله باید شکسته بخواند.

ص: ۱۷۲

در راه او واقع شده در مسیر بازگشت در مشعر و منی و مکه حکم مسافر را دارد و وظیفه او نسبت به تخییر بین قصر و تمام در مکه گذشت.

«مکان ذبح کفارات عمره و حج»

مسأله ۴۹۲- کفاراتی را که در عمره و حج بر محرم واجب می‌شود می‌تواند پس از بازگشت از حج یا عمره در هر جایی که خواست بکشد به جز کفاره صید که اگر در عمره بود، جای کشتن آن مکه و اگر در حج بوده منی است. (۱)*

«معتبر نبودن شرائط قربانی در کفارات»

مسأله ۴۹۳- حیوانی که برای کفاره می‌کشند لازم نیست که شرائط قربانی حج را داشته باشد بنابراین ذبح گوسفند خصی و معیوب کافی است.

مسأله ۴۹۴- حیوانی که برای کفاره یا به جهت دیگر واجب می‌شود (غیر از قربانی حج) باید تمام آن به مصرف خود برسد و

۱- ۱. آیه الله گلپایگانی، آیه الله صافی: فرقی بین صید و غیر آن نیست و در صورت تمکن کفارات احرام را باید در مکه بکشد و کفارات احرام حج را در منی و در صورت عدم تمکن مالی یا پیدا نشدن فقیر مؤمن باید در شهر خود یا جای دیگر کفاره را بکشد.

ص: ۱۷۳

کفاره‌دهنده نمی‌تواند از آن بخورد (۱) و اما از قربانی مستحبی می‌تواند بخورد.

«مصرف کفارات»

مسأله ۴۹۵- مصرف کفارات فقراء* و مساکین است (۲) و نمی‌توان آن را به کسانی که نفقه آنها بر کفاره‌دهنده واجب است داد.

مسائل متفرقه

«شُرکت در نماز جماعت اهل تسنن»

-
- ۱- ۱. آیه الله خوئی، آیه الله تبریزی: جایز است مقداری از آن را خودش بخورد و قیمت آن را برای فقراء به عهده بگیرد.
 - ۲- ۲. آیات عظام: خوئی، تبریزی، فاضل: باید فقیر شیعه باشد.

ص: ۱۷۴

مسأله ۴۹۶- شایسته است زائرین خانه خدا نمازهای واجب یومیّه خود را با جماعت اهل تسنّن بخوانند و پس از برپاشدن جماعت آنها از جماعت تخلف نکنند و خارج نشوند (۱). بلکه اگر این کار موجب وهن مذهب تشیّع و بدبینی به آن باشد جایز نیست.

مسأله ۴۹۷- نمازی که با جماعت اهل تسنّن خوانده می‌شود صحیح است و نیاز به اعاده ندارد. (۲).

۱- ۱. آیات عظام: امام خمینی، خامنه‌ای، فاضل، مکارم فرموده‌اند: وقتی که نماز جماعت در مسجدالحرام یا مسجدالنبی صلی الله علیه و آله تشکیل شد مؤمنین نباید از آنجا خارج شده و نباید از جماعت تخلف کنند.

۲- ۲. آیات عظام خوئی، بهجت، تبریزی، سیستانی: در صورتی که حمد و سوره را برای خود آهسته قرائت کند و اگر نمی‌شود به نحو حدیث نفس بخواند و در نماز جمعه بعد از فراغ باید آن را اعاده کند.

آیه الله گلپایگانی، آیه الله صافی: اگر ضرورت باشد آیه الله صافی اضافه فرمودند: و همچنین اگر موجب تألیف قلوب آنها و دفع اتهام به شیعه باشد.

ص: ۱۷۵

مسأله ۴۹۸- اقامه نماز جماعت در هتل‌های مکه و مدینه اگر مفسده‌ای داشته باشد مثل این که موجب بدبینی به مذهب شود جایز نیست. (۱)

مسأله ۴۹۹- نمازی که با اهل تسنن خوانده شده اگر معلوم نیست با نظر اهل تسنن هم موافق باشد مثل این که در آن به پشت نمازگزاران صف جلو سجده شود و یا اتصال صفوف به نحوی که آنان لازم می‌دانند مراعات نشود باید نماز را اعاده کند.

مسأله ۵۰۰- در نماز جماعت اهل تسنن در مسجدالحرام که صفهای آن دایره‌ای شکل است زائرین در جایی بایستند که روبروی امام جماعت یا جلوتر از سمت راست یا چپ او نباشد. (۲)

۱- ۱. امام خمینی، آیه الله خامنه‌ای: به طور مطلق فرموده‌اند جایز نیست.

آیه الله فاضل: اگر خلاف تقیه ولو تقیه مداراتی باشد نماز را به جماعت نخوانند.

آیه الله مکارم: نماز جماعت‌های کاروانی و بزرگ اشکال دارد ولی نماز چند نفری اشکال ندارد.

۲- ۲. امام خمینی: با وضع فعلی هر جای صفوف بایستند اشکالی ندارد.

آیات عظام بهجت، تبریزی، خوئی، سیستانی: چون اقتدا صوری است با رعایت وظیفه منفرد به نحوی که در پاورقی مسائل قبل گذشت نماز در صفوف مقابل امام نیز کافی است.

آیه الله فاضل: اگر به جهت تقیه در صفهای مقابل امام ایستاده اعاده لازم نیست و در غیر تقیه استداره جایز نیست.

ص: ۱۷۶

مسأله ۵۰۱- مواردی که نماز در جماعت اهل تسنن صحیح است (۱) لازم نیست اتصال صفوف به نحوی که شیعه آن را معتبر می‌داند مراعات شود (۲) بلکه اگر جماعت بنظر اهل تسنن صحیح باشد کافی است.

«مالی که در حرم پیدا شده»

مسأله ۵۰۲- برداشتن چیزی که در حرم پیدا می‌کند کراهت شدید دارد بلکه احتیاط مستحب آن است که آن را برندارد.
 مسأله ۵۰۳- چیزی را که در حرم پیدا کرده اگر ارزش آن از یک درهم کمتر باشد می‌توان آن را به قصد تملک برای خودش برداشته و مصرف نماید و ضامن صاحبش نیست و اگر قبل از مصرف و تلف شدن مالکش پیدا شد باید بنا بر احتیاط آن را به صاحبش بازگرداند و اگر قصد تملک نکرده و در دست او تلف

۱-۱. نظر آیات عظام در تعیین این موارد در مسائل قبل گذشت.

۲-۲. آیه الله مکارم: در صورت امکان باید مراعات شود.

آیه الله فاضل: اگر هنگام اقامه جماعت اتفاقاً در جایی بود که اتصال برقرار نیست همان جا اقتدا کند و صحیح است ولی اختیاراً و با وسعت وقت به آنجا نرود و نماند و در این مسأله فرقی بین مردان و بانوان نیست.

ص: ۱۷۷

شد ضامن نیست مگر این که در نگهداری آن کوتاهی کرده باشد.

مسئله ۵۰۴- چیزی که در حرم پیدا کرده اگر ارزش آن یک درهم یا بیشتر باشد چنانچه آن را بردارد باید یک سال اعلام کند و از صاحب آن جستجو کند. پس اگر بعد از یک سال صاحب آن یافت نشد (۱) می‌تواند آن را برای صاحبش نگهداری نماید و در این صورت اگر بدون کوتاهی کردن تلف شد ضامن نیست و می‌تواند آن را برای صاحبش صدقه بدهد ولی اگر صاحب آن پیدا شد و به صدقه دادن راضی نشد باید عوض آن را به او بدهد (۲) و جایز نیست آن را تملک نماید و اگر تملک کند مالک نمی‌شود و ضامن هم می‌شود.

«سجده بر فرش و مانند آن»

مسئله ۵۰۵- در مسجد الحرام و مسجد النبی صلی الله علیه و آله و سایر مساجد اگر زائری بتواند بر روی سنگ یا حصیر یا چیز دیگری که سجده بر آن صحیح است و از طرف مخالفین ممانعتی از سجود بر آن نیست و موجب وهن و انگشت‌نما شدن نمی‌باشد سجده نمایند جایز نیست بر فرشها سجده کنند (۳) ولی اگر

۱- ۱ آیه الله مکارم: هرگاه احتمال قابل توجه در مورد پیدا شدن صاحبش نمی‌دهد صدقه بدهد.

۲- ۲ آیه الله گلپایگانی: و همچنین می‌تواند آن را تحویل حاکم شرع بدهد.

۳- ۳ امام خمینی: سجده روی فرشها مانع ندارد و مهر گذاشتن جایز نیست و لازم نیست در جایی که سنگ است نماز بخواند یا با خود حصیر و مانند آن ببرد.

ص: ۱۷۸

ضرورت (۱) باشد سجده بر فرشها جایز است و کفایت می‌کند.

مسئله ۵۰۶- در حکمی که در مسأله قبل ذکر شد فرقی نیست که نمازش را همراه با جماعت اهل تسنن بخواند یا فردای و پس از اتمام نماز آنان.

مسئله ۵۰۷- سجده کردن بر تمام اقسام سنگها حتی سنگهای مرمر یا سیاه معدنی صحیح است.

مسئله ۵۰۸- سجده کردن بر پشت دست صحیح نیست بنابراین کسی که در مسجدالحرام و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله و سایر مساجد به تصور این که سجده بر پشت دست صحیح است بر آن سجده نمود باید نمازهای خود را اعاده کند (۲) و اگر نماز طواف را نیز به این کیفیت خوانده حکم کسی را دارد که نماز طواف را ترک کرده که در مسائل نماز طواف گذشت.

«احکام مسجدالحرام و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله»

۱- ۱. آیه الله خوئی: اگر در آن مکان امکان سجود بر آنچه سجده بر آن صحیح است را ندارد سجده بر فرش صحیح است. آیه الله سیستانی: اگر تقیه اقتضاء کند و در همان جا چیزی که سجده بر آن صحیح است نباشد سجده بر فرش صحیح است و لازم نیست به جای دیگر منتقل شود.

۲- ۲ آیات عظام: امام خمینی، فاضل، سیستانی، مکارم: مگر این که جاهل قاصر باشد که در این صورت نمازهای او و نمازهای طوافش صحیح است.

ص: ۱۷۹

مسأله ۵۰۹- در مسجدالحرام و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله حائض و جنب نمی‌توانند از قسمت‌های توسعه‌یافته (۱) نیز عبور نمایند.

مسأله ۵۱۰- کسی که در مسجدالحرام یا مسجدالنبی صلی الله علیه و آله جنب شده اگر امکان تیمم باشد و تیمم کردن کمتر از خارج شدن از مسجد وقت می‌گیرد باید برای خروج تیمم بدل از غسل جنابت کند و سپس خارج شود، و اگر بیشتر وقت می‌گیرد باید فوراً از مسجد خارج شود.

مسأله ۵۱۱- برداشتن قرآنهای مسجدالحرام بدون این که آنها را از متصدی مربوطه بگیرند جایز نیست هرچند بر روی آن علامت وقف نباشد و چنانچه برداشتند باید برگردانده شود.

مسأله ۵۱۲- در مسجدالحرام در وضع فعلی که برای تطهیر به ریختن مقداری آب قلیل اکتفا می‌کنند علم به نجاست همه مسجد حاصل نمی‌شود و با فرض شک محکوم به طهارت است.

مسأله ۵۱۳- در مسجدالحرام و مسجدالنبی صلی الله علیه و آله، و سایر مساجد اگر نماز مغرب را با جماعت اهل تسنن بخواند کافی است (۲)

۱- ۱. آیه الله بهجت: این قسمتها حکم سایر مساجد را دارند و احکام خاصی ندارند.

۲- ۲. نظر آیات عظام: خوئی، تبریزی، سیستانی، بهجت، گلپایگانی، صافی در رابطه با کفایت نماز جماعت با اهل تسنن در مسائل قبل گذشت.

ص: ۱۸۰

هرچند حمره مشرقیه زائل نشده باشد (۱).

* و می‌تواند بلافاصله بعد از آن نماز عشاء را بخواند ولی اگر وقت عشاء داخل نشده (۲) باید صبر کند.

«سایر مسائل متفرقه»

مسأله ۵۱۴- در وقت نماز صبح فرقی بین شبهای مهتابی و غیر آن نیست.

مسأله ۵۱۵- برداشتن سنگهای صفا و مروه جایز نیست (۳) ولی اگر برداشت لازم نیست آن را بازگرداند و اما برداشتن سنگ و خاک از سایر مشاعر مثل مشعرالحرام و منی و عرفات مانعی ندارد.

مسأله ۵۱۶- اگر هزینه سفر حج یا عمره شخصی را کسی بدهد که اهل پرداخت خمس نیست چنانچه آن شخص بداند که در همان مال خمس وجود دارد نمی‌تواند بدون پرداخت خمس، در آن مال تصرف کند. (۴)

«مقصود از حرج»

۱- ۱. آیه‌الله سیستانی: اگر قبل از دخول وقت نماز با آنها بخواند کافی است.

۲- ۲. آیه‌الله بهجت، آیه‌الله مکارم: وقت داخل شده چون استتار قرص کافی است.

۳- ۳. آیه‌الله سیستانی: شکستن سنگهای صفا و مروه جایز نیست ولی برداشتن آنچه از آنجا جدا شده مانعی ندارد.

۴- ۴. آیات عظام: خویی، تبریزی، سیستانی: تصرف در مال مزبور مانعی ندارد.

ص: ۱۸۱

مسأله ۵۱۷- مقصود از حرج و مشقت که در بعض مسائل این کتاب آمده است حرج و مشقت شخصی است مگر تصریح به خلاف آن شده باشد.

«طواف وداع»

ص: ۱۸۲

مسأله ۵۱۸- برای کسی که می‌خواهد از مکه بیرون رود، مستحب است طواف وداع نماید و در هر شوطی حجرالاسود و رکن یمنی را، در صورت امکان، استلام نماید و چون به مستجار رسد مستحباتی که قبلاً برای آن مکان ذکر شد بجا آورد و آنچه خواهد دعا نماید، بعداً حجرالاسود را استلام نموده و شکم خود را به خانه کعبه بچسباند یک دست را بر حجر و دست دیگر را به طرف درب گذاشته و حمد و ثنای الهی نماید و صلوات بر پیغمبر و آل او بفرستد و این دعا را بخواند:

«اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ وَنَبِيِّكَ وَآمِينِكَ وَحَبِيبِكَ وَنَجِيِّكَ وَخَيْرَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ، اللَّهُمَّ كَمَا بَلَّغَ رِسَالَاتِكَ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِكَ وَصَدَعَ بِأَمْرِكَ وَأَوْذَى فِي جَنْبِكَ وَعَبَدَكَ حَتَّى أَتَاهُ الْيَقِينُ، اللَّهُمَّ أَقْلِبْنِي مُنْجِحاً مُسْتَجَاباً بِأَفْضَلِ مَا

ص: ۱۸۳

يَرْجِعُ بِهِ أَحَدٌ مِنْ وَفْدِكَ مِنَ الْمَغْفِرَةِ وَالْبَرَكَهٖ وَالرَّحْمَةِ وَالرِّضْوَانِ وَالْعَافِيَةِ».

و مستحب است وقت بیرون آمدن از باب حناطین، که مقابل رکن شامی است، بیرون رود و از خداوند متعال توفیق مراجعت را بطلبد و وقت بیرون رفتن به مقدار یکدرهم خرما خریده و آن را بر فقرا تصدق نماید.

«مستحبات دیگر مکه معظمه»

ص: ۱۸۴

مسأله ۵۱۹- آداب و مستحبات دیگر در مکه معظمه از این قرار است:

۱- زیاد ذکر خدا نمودن و خواندن قرآن.

۲- ختم نمودن قرآن.

۳- خوردن از آب زمزم و بعد از خوردن، این دعا را بخواند:

«اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ عِلْمًا نَافِعًا، وَرِزْقًا وَاسِعًا، وَشِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَسُقْمٍ».

و نیز بگوید: «بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَالشُّكْرُ لِلَّهِ».

۴- نظر نمودن به کعبه و بسیار تکرار کردن آن.

۵- در هر شبانه روز ده مرتبه طواف نمودن (۱)؛ در اول شب

۱- ۱- آیه الله مکارم: ولی در مواقعی که ازدحام جمعیت برای طواف واجب است، بهتر است طواف‌های مستحب را ترک کنند و

مجال را به کسانی که طواف واجب دارند بدهند.

ص: ۱۸۵

سه طواف، در آخر شب سه طواف، پس از دخول صبح دو طواف و بعد از ظهر دو طواف.

۶- هنگام توقف در مکه، به عدد ایام سال؛ یعنی سیصد و شصت مرتبه طواف نماید و اگر این مقدار نشد پنجاه و دو مرتبه و اگر آن هم میسر نشد هر مقداری که بتواند.

۷- به خانه کعبه داخل شود؛ (۱) خصوصاً کسی که سفر اول او است و مستحب است قبل از دخول غسل بنماید و در وقت داخل شدن بگوید:

«اللَّهُمَّ إِنَّكَ قُلْتَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا فَأَمِنِّي مِنْ عَذَابِ النَّارِ».

پس دو رکعت نماز بین دو ستون بر سنگ قرمز بگذارد. در رکعت اول بعد از حمد، «حم، سجده» و در رکعت دوم بعد از حمد، پنجاه و پنج آیه از سایر جاهای قرآن بخواند.

۸- دو رکعت نماز خواندن در هر یک از چهار زاویه کعبه، و

۱-۱- آیه الله مکارم: اینگونه امور در حال حاضر معمولاً امکان ندارد و هرگاه کسی نیت آن را داشته باشد، خداوند به لطفش به او ثواب آن را می‌دهد.

ص: ۱۸۶

بعد از نماز این دعا را بخواند:

«اللَّهُمَّ مَنْ تَهَيَّأَ أَوْ تَعَبَّ أَوْ أَعِيدَ أَوْ اسْتَعَدَّ لِرَفَادِهِ إِلَى مَخْلُوقٍ رَجَاءَ رِفْدِهِ وَجَائِزَتِهِ وَنَوَافِلِهِ وَفَوَاضِلِهِ فَالَيْكَ يَا سَيِّدِي تَهَيَّيْتُ وَتَعَبَّيْتُ وَإِعْدَادِي وَاسْتِعْدَادِي رَجَاءَ رِفْدِكَ وَنَوَافِلِكَ وَجَائِزَتِكَ، فَلَا تُخَيِّبِ الْيَوْمَ رَجَائِي يَا مَنْ لَا يَخِيبُ عَلَيْهِ سَائِلٌ وَلَا يَنْقُصُهُ نَائِلٌ فَأَنِّي لَمْ آتِكَ الْيَوْمَ بِعَمَلٍ صَالِحٍ قَدَّمْتَهُ وَلَا شَفَاعَةٍ مَخْلُوقٍ رَجَوْتُهُ وَلَكِنِّي أَتَيْتُكَ مُقِرًّا بِالظُّلْمِ وَالْإِسَاءَةِ عَلَى نَفْسِي فَإِنَّهُ لَا حُجَّةَ لِي وَلَا عُذْرَ فَاسْأَلُكَ يَا مَنْ هُوَ كَذَلِكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَتُعْطِنِي مَسْأَلَتِي وَتَقْلِبَنِي بِرِعْبَتِي وَلَا تَرُدَّنِي مَجْبُوهًا مَمْنُوعًا وَلَا خَائِبًا يَا عَظِيمُ يَا عَظِيمُ يَا عَظِيمُ أَسْأَلُكَ يَا عَظِيمُ أَنْ تَغْفِرَ لِي الذَّنْبَ الْعَظِيمَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ».

و مستحب است هنگام خروج از کعبه، سه مرتبه «اللَّهُ أَكْبَرُ» بگویند، پس بگویند:

«اللَّهُمَّ لَا تَجْهَدُ بِلَاءَنَا رَبَّنَا وَلَا تُشِمِّتْ بِنَا أَعْدَاءَنَا فَإِنَّكَ أَنْتَ الضَّارُّ النَّافِعُ».

بعداً پایین آمده و پله‌ها را دست چپ قرار داده کعبه را استقبال نماید و نزد پله‌ها دو رکعت نماز بخواند.

احتیاطات

ص: ۱۸۷

- * م ۶- آیات عظام امام خمینی، گلپایگانی، صافی، فاضل: و همچنین در غیر صید بنا بر احتیاط واجب.
- * م ۲۷- آیات عظام امام خمینی، سیستانی، فاضل: احتیاط واجب آن است که از درون مسجد شجره محرم شوند.
- * م ۲۷- آیه‌الله تبریزی: جایز است در طرف راست یا چپ مسجد قدیم محرم شود، ولی احتیاط واجب این است که از قبل از آن محرم نشود.
- * م ۴۶- آیه‌الله خامنه‌ای: اگر شوهر حضور دارد باید بنا بر احتیاط نذر زن با اجازه او باشد.
- * م ۷۹- آیات عظام بهجت، خوئی، تبریزی، سیستانی: احوط این است که ازار (لنگ) خویش را به گردن خود بلکه مطلقاً

ص: ۱۸۸

- گره نزنند، ولو بعضی از آن را به بعض دیگر، و با چیزی مانند سنجاق آن را به هم وصل نکنند. و احوط این است که رداء نیز گره زده نشود، ولی فرو کردن سوزن یا سنجاق در آن عیبی ندارد.
- * م ۸۸- آیات عظام: امام خمینی، فاضل: بنا بر احتیاط برای غیر زینت نیز نگاه نکند.
- * م ۸۹- آیه‌الله مکارم: هرگاه برای تزئین و اصلاح خود باشد اشکال دارد.
- * م ۱۱۰- آیه‌الله مکارم: بنا بر احوط کفاره دارد.
- * م ۱۱۶- آیات عظام: بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، مکارم: بنا بر احتیاط کفاره متعدد می‌شود.
- * م ۱۲۳- امام خمینی: احتیاط مراعات شود.
- * م ۱۲۳- آیه‌الله سیستانی: بنا بر احتیاط خشک کردن صورت با حوله یا دستمال جایز نیست، هرچند همه صورت را نپوشاند ولی تمیز کردن بینی و مانند آن اشکال ندارد.
- * م ۱۲۶- آیه‌الله تبریزی و آیه‌الله خوئی: احوط آن است که از صورت دور نگاه دارد.
- * م ۱۲۷- آیات عظام: تبریزی، خوئی، بهجت: بنا بر احتیاط یک گوسفند کفاره بدهد.
- * م ۱۴۵- آیه‌الله خامنه‌ای: اگر زینت محسوب شود، بنا بر احتیاط جایز نیست، اگرچه قصد زینت نکند.

ص: ۱۸۹

- * م ۱۷۴- آیات عظام بهجت، تبریزی: حرمت و ثبوت کفاره مبنی بر احتیاط است.
- * م ۱۷۴- آیه‌الله سیستانی: برای سواره احوط ترک آن است مگر این که سایه کوتاه باشد که سر و سینه را فرانگیرد.
- * م ۱۷۷- آیه‌الله گلپایگانی: احتیاط آن است که به اختیار خود، روز از آن تونل‌هایی که صدق رفت و آمد در منزل نمی‌کند نرود.
- * م ۱۷۷- آیه‌الله تبریزی: بنا بر احتیاط در حرمت استظلال فرقی بین شب و روز نیست.
- * م ۱۷۷- آیه‌الله خامنه‌ای: احتیاط به ترک تظلیل در شب‌های بارانی و سرد ترک نشود مگر این که این احتیاط موجب حرج شود.
- * م ۱۸۸- آیات عظام: تبریزی، بهجت، مکارم، خوئی: بنا بر احتیاط گواهی بر عقدی که قبلاً واقع شده نیز بر محرم حرام است.
- * م ۱۹۵- آیه‌الله فاضل و آیه‌الله مکارم: اگر انزال شود بنا بر احتیاط یک شتر کفاره بدهد.
- * م ۲۰۲- آیات عظام امام و فاضل: کندن دندان جایز نیست، هر چند خون نیاید علی‌الأحوط.
- * م ۲۲۲- آیه‌الله مکارم: احتیاط این است که از محل محفوظتر نقل نشود.

ص: ۱۹۰

* م ۲۵۹- آیه‌الله سیستانی: بنا بر مشهور شرط نیست.

* م ۲۶۳- آیات عظام امام خمینی، تبریزی، صافی، فاضل، مکارم: بنا بر احتیاط باید صبر کند.

* م ۲۶۴- آیه‌الله بهجت: احوط جمع بین وضو یا تیمم بدل از آن و تیمم بدل از حدث اکبر است.

* م ۲۶۴- آیه‌الله خامنه‌ای: بنا بر احتیاط باید بار دیگر تیمم بدل از غسل کند.

* م ۲۶۵- اگر حدث بعد از سه شوط و نصف و قبل از تمام شدن شوط چهارم باشد آیات عظام امام خمینی، گلپایگانی، صافی فرموده‌اند: بنا بر احتیاط طواف را بعد از تحصیل طهارت تمام کند و نماز بخواند و سپس آن دو را اعاده کند.

* م ۲۶۵- آیات عظام خوئی، تبریزی: احتیاط این است که پس از تحصیل طهارت یک طواف کامل به قصد اعم از تمام و اتمام انجام دهد.

* م ۲۷۲- آیه‌الله مکارم: احتیاط واجب آن است که اگر بعد از شوط چهارم باشد بعد از تحصیل طهارت طواف را تکمیل و سپس اعاده نماید.

* م ۲۷۳- آیه‌الله مکارم: بنا بر احتیاط در صورتی که بعد از شوط چهارم باشد، پس از تحصیل طهارت طواف را تکمیل و سپس اعاده نماید.

* م ۲۷۸- آیات عظام امام خمینی، صافی، خامنه‌ای: در فرض

ص: ۱۹۱

فراموشی نجاست احتیاط واجب اعاده است.

* م ۲۸۰- آیات عظام خوئی، تبریزی: اگر قبل از شوط چهارم باشد احوط این است که بعد از تطهیر یک طواف به قصد اعم از اتمام و تمام انجام دهد.

* م ۲۸۱- آیات عظام امام خمینی، خوئی، تبریزی و صافی: در فرضی که علم پیدا کند که لباس یا بدنش نجس بوده یا نجاست را فراموش کند و در اثناء طواف یادش بیاید احتیاط آن است که طواف را رها کند و پس از تطهیر آن را تکمیل نماید و بعد از خواندن نماز طواف، طواف و نماز آن را اعاده نماید. (بنابر نظر آقایان خوئی و تبریزی می‌تواند به این نحو احتیاط کند که پس از تطهیر یک طواف به قصد اعم از تمام و اتمام انجام دهد).

* م ۳۰۷- آیه‌الله تبریزی: در صورت امکان بنابر احتیاط طواف باید در محدوده فاصله بین کعبه و مقام ابراهیم علیه السلام باشد، ولی در موارد ازدحام طواف در خارج این محدوده هم کافی است.

* م ۳۰۷- آیه‌الله بهجت: ظاهر این است که طواف در دورتر از مسافت ۲۶/۵ ذراع نیز کافی است برای کسانی که نتوانند در این محدوده طواف کنند یا طواف در آن برای آنان مشقت داشته باشد و مراعات احتیاط با قدرت و تمکن، متعین است و با تحری اوقات خلوت نسبی و عدم تمکن از طواف در حد لازم، اقرب جواز طواف از اقرب به حد است با رعایت

ص: ۱۹۲

اختلاف اطراف در مانع.

- * م ۳۱۷- آیات عظام خوئی، تبریزی: هرگاه طواف کننده پیش از تجاوز از نصف طواف بدون عذر از مطاف خارج شود، اگر موالات عرفیه از او فوت شود، طوافش باطل و اعاده‌اش لازم است و چنانچه موالات فوت نشود یا خروجش بعد از تجاوز نصف باشد، احتیاط این است که آن طواف را تمام نموده، سپس اعاده کند.
- * م ۳۱۸- آیات عظام امام خمینی، خوئی، تبریزی، صافی: در فرضی که چهار دور به‌جا آورده احتیاط آن است که طواف را تمام کند و بعد اعاده نماید. (در این مسأله فتوای آیه‌الله خامنه‌ای در دست نیست).
- * م ۳۲۹- آیات عظام گلپایگانی، صافی: بنابر احتیاط طواف باطل است.
- * م ۳۳۲- آیات عظام بهجت، مکارم: بنابر احتیاط واجب طواف واجب را قطع نکند.
- * م ۳۴۴- آیات عظام گلپایگانی، صافی: احوط اتیان نماز طواف و اعاده طواف و نماز آن است.
- * م ۳۴۴- آیه‌الله بهجت: احوط بطلان طواف است.
- * م ۳۵۴- آیه‌الله سیستانی: اگر قبل از اتمام شوط چهارم باشد و قطع به این صورت باشد که از مطاف خارج شده و مشغول کاری شده باشد که عرفاً بگویند طوافش را قطع کرده است

ص: ۱۹۳

سپس از سر گرفته باشد، طواف صحیح است، و اگر بعد از شوط چهارم باشد، در صورتی که استیناف پس از فوت مواله عرفیه بوده صحیح است و گرنه مشکل است مگر این که جاهل قاصر باشد.

* م ۳۶۸- آیات عظام امام خمینی، گلپایگانی، خوئی، فاضل، صافی: احوط آن است که طواف را تمام کند و پس از تحصیل طهارت اعاده نماید.

* م ۳۶۸- فتوای آیه‌الله خامنه‌ای در دست نیست.

* م ۳۶۹- آیات عظام خوئی، تبریزی: چنانچه بین پنجاه سال و شصت سال خون به صفات حیض باشد، بنا بر احتیاط قرشیه و غیر قرشیه بین احکام حائض و مستحاضه جمع کند.

* م ۳۷۱- آیات عظام بهجت، گلپایگانی: بنا بر احتیاط غسل مستحبی کفایت از غسل واجب نمی‌کند.

* م ۳۷۲- آیه‌الله فاضل: (در مبتلای به حدث غائط یا بول یا ریح فرموده‌اند) اگر مشقت نداشته باشد برای هر بار که حدث از او سر می‌زند خود را تطهیر کند و وضو بگیرد و برای نماز هم وضو بگیرد و بنا بر احتیاط واجب برای طوافش نایب هم بگیرد.

* م ۳۷۲- آیات عظام خوئی، تبریزی: (در مبطلای به حدث غائط فرموده‌اند) مبطلون احوط این است که در صورت ممکن هم خود طواف نموده و هم نایب بگیرد. (و آیه‌الله تبریزی همین احتیاط را در مبتلای به حدث ریح نیز فرموده‌اند)

ص: ۱۹۴

* م ۳۸۵- آیات عظام سیستانی، مکارم: بنا بر احتیاط کافی نیست.

* م ۴۰۲- آیات عظام امام خمینی، صافی، مکارم: در ظن در افعال احتیاط کند.

* م ۴۰۳- آیات عظام سیستانی، تبریزی: اگر عمداً موالات را به هم زد، احتیاط آن است که نماز را بخواند و سپس طواف و نماز را اعاده کند.

* م ۴۰۷- آیه‌الله سیستانی: اگر نتواند نماز را پشت مقام در نزد آن بخواند احوط آن است که هم‌نزد مقام بخواند در طرف راست یا چپ و هم دور از آن، ولی در پشت مقام.

* م ۴۱۴- آیات عظام گلپایگانی، صافی: به جماعت بخواند ولی اکتفاء به آن اشکال دارد و واجب است به‌طور فردی نیز بخواند. (و در عمره مفرده استحبابی اگر وقت برای تصحیح قرائت نباشد می‌فرمایند احتیاطاً نایب هم بگیرد)

* م ۴۱۵- آیات عظام گلپایگانی و صافی: به احتیاط ثبت شده در مسأله قبل رجوع شود.

* م ۴۱۵- آیات عظام خوئی، تبریزی: بنا بر احتیاط به جماعت هم بخواند و نایب هم بگیرد.

* م ۴۲۱- آیه‌الله گلپایگانی: بنا بر احتیاط به قصد منوب‌عنه اعمال را به‌جا آورد و لکن صحت عمره مذکور برای منوب‌عنه محل اشکال است و نسبت به اجرت نیز با مستأجر مصالحه نماید.

* م ۴۴۳- آیه‌الله سیستانی: اگر عمداً بدون هیچ عذری تأخیر

ص: ۱۹۵

انداخته احتیاط واجب اعاده طواف و نماز آن است.

* م ۴۴۳- نظر آیه‌الله خامنه‌ای در مورد حکم صحت نماز و طواف در این مسأله در دست نیست.

* م ۴۵۰- آیه‌الله سیستانی: احتیاط واجب اتیان به سعی است، ولی اعاده طواف و نماز آن لازم نیست، مگر احتمال بدهد عمداً سعی را تأخیر انداخته که در این صورت احتیاط واجب اعاده طواف و نماز هم هست.

* م ۴۵۰- آیه‌الله تبریزی: احوط اعاده طواف و نماز و اتیان به سعی است.

* م ۴۵۰- نظر آیات عظام خوئی و خامنه‌ای در دست نیست.

* م ۴۵۰- آیه‌الله مکارم: احتیاطاً سعی را انجام دهد.

* م ۴۸۶- آیه‌الله بهجت: بنابر احتیاط واجب قبل از اتمام شوط پنجم کفاره دارد.

* م ۴۹۲- آیه‌الله سیستانی: کفاره‌ای که در عمره مفرده واجب شده بنابر احتیاط واجب در مکه مکرمه و اگر در عمره یا حج تمتع واجب شده بنابر احتیاط واجب در منی ذبح شود.

* م ۴۹۵- آیه‌الله سیستانی: به احتیاط واجب باید مؤمن باشد مگر این که مؤمن مستحق پیدا نشود که می‌توان به ضعفای غیر ناصبی داد.

* م ۵۱۳- آیه‌الله خوئی: اگر نماز قبل از زوال حمره مشرقیه باشد احتیاط رعایت شود.

درباره مرکز

بسم الله الرحمن الرحيم

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیفزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :

الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه

ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و ...

د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی

دیگر

ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و) راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)

ز) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...

ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند

مسجد جمکران و ...

ط) برگزاری همایش‌ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه
 ی) برگزاری دوره‌های آموزشی ویژه عموم و دوره‌های تربیت مربی (حضور و مجازی) در طول سال
 دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج‌رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان
 تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت: ۲۳۷۳ شناسه ملی: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی:
www.eslamshop.com

تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳-۲۳۱۱) (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور
 کاربران (۰۳۱۱)۲۳۳۳۰۴۵

نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده‌ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی
 جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح‌های توسعه‌ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل
 و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق
 روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایند انشاءالله.

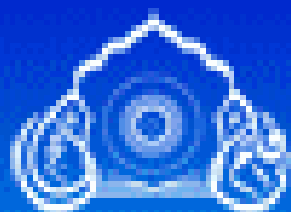
شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳، شماره کارت: ۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳ و شماره حساب شبا: IR۹۰-۰۱۸۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۶۲۱
 ۵۳-۰۶۰۹ به نام مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان - خیابان مسجد سید
 ارزش کار فکری و عقیدتی

الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام - هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنت غیبت ما، او را از ما جدا کرده
 است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می‌فرماید: «ای بنده بزرگوار
 شریک کننده برادرش! من در کرم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است،
 هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».

التفسیر المنسوب إلى الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی
 اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از
 پیروان ما را دارد، اما تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می‌گشایی که آن بینوا، خود را بدان، نگاه می‌دارد و با حجت‌های خدای متعال،
 خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟».

[سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی‌گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی
 همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش
 از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد».

مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند
 آزاد کردن بنده دارد».

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گامگاه

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

